

SISEMINISTEERIUM

Päästeseaduse kommenteeritud väljaanne

Väljaandja: Siseministeerium

Koostaja: Pääste-ja ohutuspoliitika osakond

Kasutusviis: Avalik

2021, uuendatud 2024

Sisukord

Sissejuhatus	7
1. PEATÜKK	8
ÜLDSÄTTED	8
§ 1. Seaduse reguleerimisala	8
§ 2. Päästeasutuse tegevuse põhialused	9
§ 3. Mõisted	14
2. PEATÜKK	23
PÄÄSTEASUTUSED JA PÄÄSTEASUTUSTE ÜLESANDED	23
§ 4. Päästeasutused	23
§ 5. Päästeasutuse ülesanded	23
§ 6. Päästetöö ja demineerimistöo juht	30
3. PEATÜKK	31
ISIKUANDMETE TÖÖTLEMINE JA ANDMEKOGU	31
§ 7. – § 8.	31
§ 9. Päästeinfosüsteem	31
§ 9 ¹ . Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu	39
§ 10. – § 13.	44
RIIKLIK JÄRELEVALVE	44
§ 13 ¹ . Riikliku järelevalve erimeetmed	48
§ 13 ² . Riikliku järelevalve erisused	59
§ 14. Teavitamine	61
§ 15. Ettekirjutus ja haldussunnivahendi kohaldamine	61
§ 16. Raadioside piiramine	63
§ 17. Küsitlemine ja dokumentide nõudmine	64

§ 18. Isikusamasuse tuvastamine.....	64
§ 19. Isiku rakendamine päästetööle	64
§ 20. Asja sundkasutusse võtmine	66
§ 22. Viibimiskeeld.....	69
§ 23. Valdusesse sisenemine.....	69
§ 24. Valduse läbivaatus.....	69
§ 24 ¹ . Vahetu sunni kohaldamine ja lubatud erivahendid.....	69
§ 25. Lõhkematerjali käitlemine ja nõuded lõhkamiskohale.....	71
§ 26. Teenistuskooera kasutamine.....	72
§ 26 ¹ . Päästeametis kasutatava teenistusrelva kandmine ja kasutamine.....	73
VAHETU SUND	75
§ 27. – § 30.	75
6. PEATÜKK	75
RAHVUSVAHELISEL PÄÄSTETÖÖL JA DEMINEERIMISTÖÖL OSALEMINE	75
§ 31. Rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl osalemine.....	75
6 ¹ . PEATÜKK.....	77
KAITSEVÄE JA KAITSOLIIDU KAASAMINE PÄÄSTESÜNDMUSE LAHENDAMISSE.....	77
§ 31 ¹ . Kaitseväge ja Kaitseliidu kaasamine päästesündmuse lahendamisse	77
7. PEATÜKK	78
VABATAHTLIKU OSALEMINE PÄÄSTEASUTUSE TEGEVUSES.....	78
§ 32. Vabatahtlik päästja	78
§ 32 ¹ . Abidemineerija.....	80
§ 33. Vabatahtlikule esitatavad nõuded.....	81
§ 33 ¹ . Vabatahtliku kutsesobivuse nõuetele vastavuse kontrollimiseks kogutud andmete säilitamise tähtaeg.....	83
§ 34. Isikud, keda on keelatud võtta vabatahtlikuks.....	83
§ 35. Vabatahtliku vaktsineerimine.....	86

§ 36. Vabatahtlikuks võtmine.....	86
§ 36 ¹ . Abidemineerija taustakontroll	87
§ 36 ² . Abidemineerija daktüloskopeerimine ja temalt DNA-proovi võtmine.....	89
§ 37. Vabatahtliku töökorraldus.....	91
§ 38. Vabatahtliku päästja väljaõpe, osalemine päästetööl ja ennetustööl ning kohaldatavad meetmed	92
§ 38 ¹ . Abidemineerija väljaõpe, osalemine demineerimistööl ja kohaldatavad meetmed.....	94
§ 38 ² . Abidemineerijale lubatud relv ja selle kasutamine.....	95
§ 39. Vabatahtliku tunnistus ja eritunnus	97
§ 40. Kulude hüvitamine	98
§ 41. Hüvitis vabatahtliku hukkamise, surma ja töövõime vähenemise korral.....	98
§ 42. Ergutamine.....	100
§ 42 ¹ . Kriisirolliga abidemineerija.....	101
§ 42 ² . Kriisirolliga abidemineerija kaasamine Päästeameti tegevusse.....	105
§ 42 ³ . Kriisirolliga abidemineerija staatuse erisus.....	107
§ 42 ⁴ . Kriisirolliga abidemineerija töö- või teenistussuhte erisus	108
§ 43. Vabatahtliku staatusest vabastamine.....	111
7 ¹ . PEATÜKK.....	112
VABATAHTLIKU OSALEMINE HÄIREKESKUSE TEGEVUSES.....	112
§ 43 ¹ . Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku sotsiaalsed tagatised ja vabatahtlikule hüvitatavad kulud.....	112
§ 43 ² . Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku taustakontroll	112
§ 43 ³ . Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku staatusest vabastamine	115
8. PEATÜKK	116
KULUD.....	116
§ 44. Asja sundkasutusest tekkinud kulude hüvitamine.....	116

§ 45. Ulatusliku või pikaajalise päästetöö ja demineerimistööga seotud kulude hüvitamine	117
§ 46. Ulatuslikul või pikaajalisel päästetööl ja demineerimistööl osalemise tasu maksmine	118
§ 47. Toitlustuse ja joogivee kulude hüvitamine	119
§ 48. Õnnetusest põhjustatud kahju	120
9. PEATÜKK	120
RAKENDUSSÄTTED	120
§ 49. Vabatahtliku päästja väljaõpe	120
§ 49 ¹ . Püsiva töövõimetusega isik	121
§ 49 ² . Kriisiinfo teenuse osutamine	122
§-d 50–63.	122
§ 64. Seaduse jõustumine	123

Sissejuhatus

[Päästeseaduse](#) põhisisu on reguleerida päästeasutuste ülesandeid ja korraldust ning päästetegevuses vabatahtlikkuse alusel osalevate vabatahtlike päästjate õigusi ja kohustusi. Päästeseaduse eesmärk on tagada toimiv riiklik ja omaalgatuslik süsteem selleks, et ennetada inimesi, vara ja keskkonda ohustavaid õnnetusi ning leevendada või kõrvaldada päästesündmuse tagajärgi. Päästeseaduses sätestatakse riigi ülesanded päästeasutuste teenuse osutamisel ning kasutatavad meetmed ülesannete täitmise tagamiseks. Selline meetmete sätestamine muudab avaliku võimu teostamise selgemaks ja tagab õigusselguse, kui päästeasutus rakendab meetmeid, mis võivad riivata isikute põhiõigusi.

Päästeseaduse viimane terviktekst võeti vastu 2010. aastal, pärast seda on seadust muudetud 21 korral. Suurim muudatus tehti 2014. aastal [korrakaitseaduse](#) (KorS) muutmise tõttu, see puudutas eriseadustes (ka päästeseaduses) korrakaitseorganite pädevuste ning riikliku ja haldusjärelvalve piiritlemist.

Käesoleva päästeseaduse kommenteeritud väljaande koostamise eesmärk on tagada parem õigusselgus seaduses sätestatud õiguste ja kohustuste mõistmiseks ja täitmiseks ning aidata kaasa seaduse paremale rakendamisele. Väljaanne on neljas, varasemad versioonid pärinevad aastatest 2010, 2021 ja 2023.

Antud väljaanne on mõeldud eelkõige päästeteenistujate ja vabatahtlike päästjate koolitamiseks aga ka teistele mõjutatud isikutele seadusandja mõtte selgitamiseks.

1. PEATÜKK

ÜLDSÄTTED

§ 1. Seaduse reguleerimisala

(1) Päästeseadus sätestab päästeasutuse ülesanded, korralduse ja õigused, Kaitseväge ja Kaitseliidu kaasamise päästeasutuse ülesannete täitmisel ning päästeasutuse tegevuses vabatahtlikkuse alusel osalevate isikute õigused ja kohustused.

(2) Käesolevas seaduses ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades käesoleva seaduse erisusi.

(3) Päästeasutuse tegevuse korralduse erisused sätestavad erakorralise seisukorra seadus ja hädaolukorra seadus.

(4) Käesolev seadus ei reguleeri tervishoiuteenuse osutamist, mis on reguleeritud tervishoiuteenuste korraldamise seadusega.

Seaduse § 1 määrab seaduse reguleerimisala ning sätestab selle seaduse seose üldise haldusmenetlusega, samuti [erakorralise seisukorra seaduse](#) ja [hädaolukorra seaduse](#) kohaldamise erisused. Lisaks sätestatakse seaduses Kaitseväge ja Kaitseliidu kaasamine päästesündmuse lahendamiseks. Selle jaoks on 6¹. peatükis sätestatud ka volitusnorm, kehtestada kaasamise kord [Vabariigi Valitsuse määrusega](#).

Haldusmenetluse põhimõtete rakendamist selgitatakse lähemalt meetmete peatüki selgitustes.

Peamised erisused päästeasutuse tegevuses nii erakorralise seisukorra kui ka eriolukorra ajal seisnevad selles, et päästeasutusele võidakse määrata lisaülesandeid või anda õigus rakendada lisameetmeid. Lisaks määrab Vabariigi Valitsuse 26. juuli 2018. aasta määrus nr 63 „[Hädaolukorrad, mille kohta tuleb koostada nende lahendamise plaan ja mille puhul korraldada riskikommunikatsiooni, ning hädaolukordade lahendamist juhtivad asutused](#)“ Päästeameti kahehädaolukorra lahendamise plaani koostamise juhtasutuseks.

Lisaks sätestatakse § 1 lõikes 4 erisus, et päästeseadus ei reguleeri tervishoiuteenuse osutamist, mis on reguleeritud [tervishoiuteenuste korraldamise seaduses](#). Selle erandita laieneks päästesündmuse mõiste ka kiirabisündmusele, kuid päästesündmusena ei saa käsitada kiirabiteenuse iseseisvat osutamist. Sarnane säte on ka näiteks Rootsi päästeseaduses

§ 2. Päästeasutuse tegevuse põhialused

(1) Päästeasutuse tegevuse eesmärk on turvalise elukeskkonna kujundamine ja hoidmine, ohtude ennetamine ning operatiivne ja professionaalne abistamine.

(2) Päästeasutuse tegevus on suunatud inimeste elu, tervist ja vara ning keskkonda ohustavate päästesündmuste ennetamisele, ohu väljaselgitamisele, ohu tõrjumisele ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisele, kui teistes seadustes ei ole sätestatud teisiti.

(3) Päästeasutuse tegevuse planeerimise põhialuseks on piirkondlikud ohutegurid. Ohuteguriks peetakse isikut, nähtust, protsessi, objekti või muud näitajat või nende koosmõju, mille piirkondliku paiknemise ja esinemissageduse põhjal võib pidada tõenäoliseks ohu teket.

(4) Päästeameti tegevuses võivad osaleda vabatahtlikud käesoleva seaduse 7. peatükis sätestatud alustel ja korras.

(4¹) Häirekeskuse tegevuses, välja arvatud hädaabiteadete menetlemisel, kui tegemist ei ole võõrkeelse hädaabiteate menetlemisel ohu hindamisega, võivad osaleda avaliku teenistuse seaduses sätestatud avalikku teenistusse võtmise nõuetele vastavad vabatahtlikud.

(4²) Häirekeskuse tegevuses osalevate vabatahtlike töökorralduse kehtestab Häirekeskuse peadirektor käskkirjaga.

(5) Päästeamet võib sõlmida juriidilise isikuga tsiviilõigusliku lepingu päästetööl ja ennetustööl osaleva vabatahtliku päästja tegevuse korraldamiseks.

(5¹) Häirekeskus võib sõlmida juriidilise isikuga tsiviilõigusliku lepingu, et kaasata vabatahtlik käesoleva paragrahvi lõikes 4¹ sätestatud ülesande täitmisse.

(6) Päästeasutus lähtub oma tegevuses ja meetmete rakendamisel seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõttest. Päästeasutuse meetmeid kohaldatakse isikute suhtes, kellest oht lähtub või kes ise on ohustatud.

Seaduse § 2 näeb ette päästeasutuse tegevuse põhialused, et rõhutada organisatsiooni põhiväärtusi. Päästeasutuse olulisemad põhialused on inimeste elu, tervist ja vara ning keskkonda ohustavate päästesündmuste ennetamine, ohukahtluse korral ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ning päästesündmuse tagajärgede leevendamine ja kõrvaldamine, kui teistes seadustes ei ole sätestatud teisiti, samuti ohuteguritel põhinev tegevuste planeerimine, proportsionaalsus, päästeasutuse tegevustes vabatahtlikkuse alusel osalemine. Päästeasutuse tegevuste põhialused on suunatud nii organisatsiooni liikmetele kui ka teistele isikutele. Need rõhutavad päästeasutuse missiooni ja viitavad üldisemalt päästeasutuse tegevuste, sealhulgas päästetöökõks valmisoleku planeerimise põhilistele alustele ning igaühe õigustele ja võimalustele osaleda päästeasutuse tegevustes.

Lõikes 3 sätestatakse, et päästeasutuse tegevuse planeerimise põhialused on piirkondlikud ohutegurid. See tähendab, et võimekus reageerida eri liiki päästesündmustele sõltub ohutegurite olemasolust ehk ohu tekke tõenäosusest. Päästetöö teenust osutatakse riiklike ja vabatahtlike päästekomandode kaudu. Abi osutamine sõltub konkreetsest päästesündmusest ja teenuseosutaja (näiteks nõõripääste) asukohast ning olenevalt sellest jõutakse sündmuskohale kas kolme tunniga või 15 minutiga. Samas ei taga baasteenuse võrgustik iga kord ohu tõrjumist ja kõrvaldamist vaatamata kiirele kohalejõudmisele. Päästetööks valmisoleku, aga ka ennetustöö, riikliku järelevalve ja Päästeameti muude tegevuste planeerimisel lähtutakse teatud näitajatest, mis mõjutavad tegevuste mahtu, aga ka komandode paiknemist, planeeritavat ressursi jne. Olulised näitajad, mida tegevuste planeerimisel arvestatakse, on näiteks inimeste arv, ettevõtete paiknemine ja nende tootmisprotsessid, ehitised, liiklussagedus ja muu selline. Valdavalt on ohuteguri ja ohu tekkeks vajalik mitme teguri koosmõju. Näiteks ehitised ja inimesed moodustavad koos ohuteguri, kuid mitte ohu. Ohu tekkeks peab olema veel mõni tegur, näiteks hooletu suitsetamine või puhastamata küttekolded.

Samuti selgitab säte võrdse kohtlemise sisu. See tähendab, et komandode võrgustikku ja teenusvõimekust ei planeerita geograafiliselt võrdsetel alustel, vaid lähtuvalt ohu olemasolust.

Lõige 4 sätestab, et Päästeameti tegevuses võivad vabatahtlikkuse alusel osaleda vabatahtlikud seaduse 7. peatükis sätestatud alustel ja korras. Säte viitab vajadusele teha suurema turvalisuse tagamiseks paljude ühiskonnaliikmetega koostööd, eesmärk ei ole riigi ülesandeid delegeerida.

Vabatahtlikud päästjad võivad seejuures osaleda vaid päästetööl ja ennetustööl ning abidemineerijaid demineerimistööl. Päästetöö ja demineerimistöö iseloom ja tegevuskeskkond on erinevad, mistõttu erinevad ka tööl osalemiseks vajalikud teadmised, oskused, füüsiline võimekus jms. Seetõttu on otstarbekas päästetööl ja demineerimistööl osalevate vabatahtlike rolli õiguslikult eristada ning ette näha mõlema tegevuse iseloomule vastavad nõuded ja tingimused. Nii vabatahtlike päästjate kui ka abidemineerijate osalemist Päästeameti tegevuses reguleeritakse täpsemalt käesoleva seaduse 7. peatükis.

Lõike 41 kohaselt on võimalik Häirekeskusel kaasata vabatahtlike kõigisse PäästeS §5 lõikes 11 nimetatud Häirekeskuse tegevustesse välja arvatud hädaabiteadete menetlemine ning lisaks kaasuda PäästeS-i § 131 lõikes 2 sätestatud meetme kohaldamisel. Erandina on võimalik vabatahtlikku kaasata võõrkeelsete

hädaabiteadete menetlemisel tõlgina, et tagada kiirem abi andmine. , ning muudes HÄK-ile õigusaktidega pandud ülesannetes.

Antud sättega kaasneb isikuandmete töötlemine järgmises mahus:

1. Abi- ja infoteadete menetlemisel on kokkupuude isikuandmete töötlemisega väiksem. Abi- ja infoteadete on eelkõige seotud vajadusega anda HÄK-i poole pöördunud isikule infot või võtta temalt vastu infot sündmuse kohta, kuhu HÄK-ilt abi- ja infoteenuse tellinud asutusel on vaja reageerida või teate edastaja taotleb asjaomase asutuse reageerimist. Näiteks kuuluvad siia alla teated, mis hõlmavad võimalikku ebaseadusliku keskkonnakasutuse kirjeldust. Kriisiinfo teenus avatakse Häirekeskuse koosseisus töötavate abi- ja infotelefoni operaatoritega. Pikemat aega vältava kriisiolukorra puhul kaasab Häirekeskus vajaduse korral teenuse osutamisse lisaoperaatoreid, sh vabatahtlikke.

2. Hädaabiteadete menetlemise üks osa on ohu hindamine. Võõrkeelsete hädaabiteadete menetlemisel ohu hindamisel kaasatakse vabatahtlikke tõlgina, see omakorda tähendab isikuandmetega kokkupuudet. Võõrkeelsete hädaabiteadete menetlemisel ohu hindamisel toetab vastava keeleoskusega vabatahtlik päästekorraldajat, olles abiks hädaabiteate sisu mõistmisel ja küsimuste küsimisel, kuid ei sisesta ise andmeid hädaabiteadete menetlemise andmekogusse ega oma sinna juurdepääsu.

3. PäästeS-i § 131 lõikes 2 sätestatud ülesande täitmisel on kokkupuude isikuandmete töötlemisega väiksem. PäästeS-i § 131 kohaselt võib HÄK ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks kasutada avalikus kohas toimuva jälgimiseks pilti edastavat või salvestavat jälgimisseadmestikku. PäästeS-i § 131 lõikes 2 sätestatud ülesande täitmisel seirab vabatahtlik HÄK-is asuvat videopilti ning annab informatsiooni edasi päästekorraldajale. Sealjuures puudub vabatahtlikul juurdepääs hädaabiteadete menetlemise andmekogule.

4. Personali- ja kommunikatsioonitegevustes osalemisel on vabatahtlikul kokkupuude isikuandmetega. Personali- ja kommunikatsioonitöös osalev vabatahtlik tutvustab näiteks messidel, koolides ja lasteaedades HÄK-i ülesandeid ja ühtset hädaabinumbrit 112, osaleb HÄK-i kampaaniates, abistab päästekorraldajate ja uute vabatahtlike värbamisel ning koordineerib HÄK-i vabatahtlikke. Teavitustöösse kaasatud vabatahtlik isikuandmeid ei töötle. Vabatahtlikke koordineeriv vabatahtlik töötleb teiste vabatahtlike isikuandmeid vabatahtliku nõusoleku alusel, mille annab vabatahtlikuks saada soovija ankeedi täitmisel.

HÄK tegevustes võivad osaleda avaliku teenistuse seaduses sätestatud avalikku teenistusse võtmise nõuetele vastavad vabatahtlikud. Vabatahtlikud peavad vastama avalikku teenistusse võtmise nõuetele, kuna nad hakkavad viibima ühes tööruumis

hädaabiteateid menetlevate päästekorraldajatega ja võivad kokku puutuda tundliku teabega. Võimalik ligipääs sellisele teabele tingib vajaduse kontrollida kaasatava vabatahtliku tausta ja hinnata tema usaldusväärsust, seetõttu on talle ettenähtud samad nõuded, nagu ametnikele.

Hädaabiteadete menetlemise üks osa on ohu hindamine. Võõrkeelsete hädaabiteadete menetlemisel ohu hindamisel kaasatakse vabatahtlikke tõlgina, see omakorda tähendab isikuandmetega kokkupuudet. Võõrkeelsete hädaabiteadete menetlemisel ohu hindamisel toetab vastava keeleoskusega vabatahtlik päästekorraldajat, olles abiks hädaabiteate sisu mõistmisel ja küsimuste küsimisel, kuid ei sisesta ise andmeid hädaabiteadete menetlemise andmekogusse ega oma sinna juurdepääsu.

PäästeS-i § 13¹ lõike 2 kohaselt võib HÄK ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks kasutada avalikus kohas toimuva jälgimiseks pilti edastavat või salvestavat jälgimisseadmestikku. Ülesande täitmisel seirab vabatahtlik HÄK-i edastatavat videopilti ning annab informatsiooni edasi päästekorraldajale. Sealjuures puudub vabatahtlikul juurdepääs hädaabiteadete menetlemise andmekogule.

Personali- ja kommunikatsioonitegevustes osalemisel on vabatahtlikul kokkupuude isikuandmetega. Personali- ja kommunikatsioonitöös osalev vabatahtlik tutvustab näiteks messidel, koolides ja lasteaedades HÄK-i ülesandeid ja ühtset hädaabinumbrit 112, osaleb HÄK-i kampaaniates, abistab päästekorraldajate ja uute vabatahtlike värbamisel ning koordineerib HÄK-i vabatahtlike tegevust. Teavitustöösse kaasatud vabatahtlik isikuandmeid ei töötle. Vabatahtlikke koordineeriv vabatahtlik töötleb teiste vabatahtlike isikuandmeid vabatahtliku nõusoleku alusel, mille annab vabatahtlikuks saada soovija ankeedi täitmisel.

Kriisiinfo teenus avatakse HÄK-i koosseisus töötavate abi- ja infotelefoni operaatoritega. Pikemat aega vältava kriisilukorra puhul kaasab HÄK vajaduse korral teenuse osutamisse lisaoperaatoreid. Üks võimalus on kaasata vabatahtlikke, kes vastavad kehtestatud nõuetele ja saavad asjakohase ettevalmistuse. Need vabatahtlikud peavad vastama avalikku teenistusse võtmise nõuetele, kuna nad hakkavad viibima ühes tööruumis hädaabiteateid menetlevate päästekorraldajatega ja võivad kokku puutuda tundliku teabega. Võimalik ligipääs sellisele teabele tingib vajaduse kontrollida kaasatava vabatahtliku tausta ja hinnata tema usaldusväärsust, seetõttu on talle ettenähtud samad nõuded, nagu ametnikele.

Nõuded avalikku teenistusse võtmiseks on sätestatud [avaliku teenistuse seaduse](#) (edaspidi ATS) §-s 14. Miinimumtasemena on § 14 lõikes 1 kehtestatud, et ametnikul peab olema keskharidus, täielik teovõime, Eesti Vabariigi kodakondsus ja valdama eesti keelt õigusaktides sätestatud ulatuses. Lisaks on ATS-i § 10 lõike 1 punkti 1 alusel kehtestanud Vabariigi Valitsus [nõuded ametnike haridusele, töökogemusele ja võõrkeelte oskusele](#), mis on vajalikud teenistusülesannete täitmiseks. Isikud, keda ei ole lubatud avalikku teenistusse võtta, on sätestatud ATS-i §-s 15.

Lõike 4² kohaselt täpsem HÄK-i tegevuses osalevate vabatahtlike töökorralduse, näiteks koostöö HÄK-ga ning koolituste korraldus ja koolitustel osalemine, kehtestatakse HÄK-i peadirektori käskkirjaga ning HÄK-i ja vabatahtlike vahelise koostöölepinguga.

Päästeseaduse § 2 lõigetes 5 ja 5¹ täpsustatakse, et tsiviilõiguslikke (eraõiguslikke) lepinguid sõlmivad päästeasutused juriidilise isikuga (näiteks päästes vabatahtlike mittetulundusühingutega), et kaasata vabatahtlikud päästetööle ja ennetustööle, samuti käesoleva paragrahvi lõikes 4¹ sätestatud HÄK-i ülesande täitmisse. Lepinguga ei anta vabatahtlikele üle riigiasutuse õigusi ega kohustusi, vaid lepatakse kokku koostöö ja rahastamise põhimõtted. Samuti ei saa tsiviilõigusliku lepinguga anda vabatahtlikele üle päästeasutuse õigusi. Vabatahtlike õigused ja ülesanded tulenevad päästeseaduse 7. peatükist.

Vabatahtlike mittetulundusühingutega sõlmib Päästeamet lepingud, milles lepatakse kokku, kuidas toetatakse mittetulundusühingut rahaliselt, koolituste korraldamisega, varustuse ja tehnika üleandmisega ning millise võimekuse vabatahtlikud päästeasutusele tagavad.

Ka siis, kui vabatahtlikud kaasatakse kriisiinfo teenuse osutamisse, sõlmib Häirekeskus vajaduse korral juriidiliste isikutega tsiviilõiguslikud lepingud. Eesmärk on, et ka HÄK-il oleks võimalik teha kriisiinfotelefoni lisaoperaatorite leidmiseks vabatahtlike ühendustega koostööd. HÄK-e ja Päästeameti sõlmitavate lepingute sisu ja eesmärk siiski erinevad. Häirekeskus ei kohalda lisaoperaatorite kaasamisel samu tingimusi, nagu kohaldab Päästeamet vabatahtlike päästjate kaasamisel päästetööle ja ennetustööle.

Lõike 6 kohaselt lähtub päästeasutus oma tegevuses ja meetmete rakendamisel seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõttest. Päästeasutuse meetmeid kohaldatakse isikute suhtes, kellest oht lähtub või kes ise on ohustatud. Kui isik ei ole ohustatud ega ise enda tegevusega ohtu ei kujuta, siis ei ole Päästeametil

alust isiku põhiõigusi riivata. Asutuse õigus piirata isiku põhiõigusi peab tulema seadusest. Meetmete all mõeldakse päästeasutuse toiminguid, mis on seotud isikute põhiõiguste riivega, st seadus loetleb juhud, millal ja kuidas on päästeasutusel õigus inimeste põhiõigusi riivata.

Lisaks teevad päästeasutused mitmeid toiminguid, mis ei seostu isikute põhiõiguste riivega. Sellised tegevused ei ole meetmed ja neid ei ole vaja reguleerida seaduses. Näiteks kutsusid kampaania „Kodu tuleohutuks“ käigus inimesed ise Päästeameti oma eluruumi, et saada tuleohutuse teemal nõu.

Seega peab Päästeameti tegevus olema:

- **seaduslik** – otsuse tegemisel ei tohi ületada seadusega antud volitusi;
- **proportsionaalne** – otsus peab olema kaalutletud, kohane ja vajalik eesmärgi saavutamiseks, saavutatav eesmärk peab olema võrdeline isikule tekitatava põhiõiguste riivega;
- **otstarbekas** – eesmärgi saavutamiseks tuleb kasutada isiku põhiõigusi kõige vähem riivavat viisi.

§ 3. Mõisted

(1) Päästesündmus käesoleva seaduse tähenduses on ootamatu olukord, mis vahetult ohustab füüsiliste või keemiliste protsesside kaudu inimese elu, tervist, vara või keskkonda tulekahju, loodusõnnetuse, plahvatuse, liiklusõnnetuse, keskkonna reostuse või muu sarnase olukorra korral.

(1¹) Päästetöö käesoleva seaduse tähenduses on päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel viivitamata rakendatavad, vältimatud ja edasilükkamatud tegevused.

(1²) Demineerimistöö käesoleva seaduse tähenduses on pommiohu, lahingumoonu ohu ja plahvatusohu tõrjumisega seotud tegevus.

(1³) Ennetustöö käesoleva seaduse tähenduses on inimeste teadlikkuse ja valmisoleku suurendamine päästesündmuse ärahoidmiseks ja päästesündmuseks valmistumiseks, teabe kogumine toimunud päästesündmuse ning inimeste teadlikkuse ja valmisoleku kohta ning selle analüüsimine.

(3) Käesolevas seaduses kasutatakse tuleohutuse seaduse §-s 2 nimetatud mõisteid ja korrakaitseasutuses nimetatud mõisteid seal kasutatud tähenduses.

(4) Kriisiinfo teenus käesoleva seaduse tähenduses on erakorralise sündmuse tõttu Häirekeskuse osutatav avalikkuse teavitamise teenus, mille eesmärk on anda riigiasutuse või kohaliku omavalitsuse üksuse tellimusel teavet ja käitumisjuhiseid, ning vajaduse korral andmeid kriisiinfo teenuse osutamise tinginud sündmuses arvatavate kannatanute kohta,

eelkõige ulatusliku tulekahju, plahvatuse või varingu, tõsise transpordi-, kiirgus- või tuumaõnnetuse, terrorirünnaku, massitulistamise või paljude kannatanutega massilise korratuse puhul.

Päästesündmust iseloomustavad järgmised tegurid.

1. Elu, tervise, vara või keskkonna vahetu ohustamine – vahetu all mõeldakse seda, et sündmuse korral on kas elu, tervis, vara või keskkond juba kahjustada saanud või on need otseselt ohustatud. Näiteks kui maja põleb, on vara juba kahjustada saanud. Kui hoonest leitakse lõhkekeha, mis on seal olnud juba pikemat aega, siis inimesed ega vara ei ole veel kahjustada saanud, kuid lõhkekeha plahvatusohtlikkuse tõttu on hoone ja selles viibivad inimesed otseselt ohustatud ning seetõttu on tegu päästesündmusega. Vara ja keskkonna ohustamise mõisted katavad ka loomi – juriidiliselt liigitatakse koduloomad varaks ning metsloomad keskkonna osaks. Vahetu oht on sätestatud [KorS](#) § 5 lõikes 5, mille kohaselt on tegemist olukorraga, kus korrarikkumine juba leiab aset või on suur tõenäosus, et see kohe algab. Tähtis on mõista, et KorS § 5 lõige 1 nimetab võimalikuks korrarikkumiseks ka olukorda, kus kahjustatakse õigushüve, näiteks elu, tervist või vara. Seega on selles tähenduses korrarikkumine ka olukord, kus tõrjutakse loodusjõududest tingitud oht ja likvideeritakse kahjusid.
2. Ootamatus – sündmus on ettenägematu, näiteks kui toimub plahvatus, maavärin või muu selline sündmus, on alus kutsuda Päästeamet hädavajalikke töid tegema. Kui aga on aastaid tühjana seisev hoone, mis on juba aastaid varisemisohtlik olnud, siis ei ole hoone omanikul alust kutsuda Päästeametit hoonet toestama. Kahtluse korral saab kontrollida, kas olukord on halvenenud ja on tõenäoline, et lähiajal võib olukord eskaleeruda päästesündmuseks ning kas seetõttu on päästjate tegutsemine vältimatu. Tähtis on mõista, et ootamatud olukorrad on ka sündmused, mille puhul ei ole võimalik varem prognoosida, et päästesündmus võib tekkida. Näiteks tormihoiatuse korral on ette teada, et tulevad väga tugev tuul ja üleujutus, kuid kaasnenud olukorda ei saa pidada tavapäraseks, kuna täpne kahjude ulatus ning päästesündmuse asukoht ja mõju ei ole sellisena ette teada.
3. Keemiline või füüsikaline protsess – sündmus peab tulenema kas keemilistest (põlemine, plahvatamine, mürgistusohu jne) või füüsikalistest (varisemisoht, gaasi paisumine mahutis, mahuti lekkimine jne) protsessidest. Samuti ei ole välistatud, et keemiline ja füüsikaline protsess toimuvad koosmõjus või üks

protsess järgneb ahelana teisele. Kui sündmuse põhjustab üks inimene teisele, näiteks üks inimene ründab teist noaga, siis kuigi inimese elu on ohus, ei ole tegemist päästesündmusega.

Päästesündmuse definitsiooni on näidetena esitatud tulekahju, loodusõnnetus, plahvatus, liiklusõnnetus ja keskkonna reostus. Loetelu on jäetud lahtiseks, st päästesündmused võivad olla ka muud olukorrad, kui neid iseloomustavad eespool nimetatud tegurid. Seaduses esitatud näidisloetelu on piisav selleks, et ilmestada võimalikke päästesündmuseid ja anda edasi seadusandja tahet termini määratlemisel. See on vajalik ka selleks, et eristada päästesündmuseid näiteks politsei- ja tervishoiusündmustest.

Lihtsustatult võib öelda, et päästesündmused on õnnetused. See on keskne käsitlus, kuid tuleb arvestada laia ohukäsitlust ja ohuolukordadega kaasnevaid tagajärgi. Seega ei oleks termini *õnnetus* kasutamine päästeseaduses korrektne, kuna päästevaldkond on tegelikult laiem kui ainult õnnetustele reageerimine. Näiteks ei saa õnnetusteks nimetada sündmusi, mille käigus avastatakse hoonest seal aastakümneid pöranda all olnud lahingumoon või kui tühermaalt avastatakse eriti ohtlike jätmete ebaseaduslik ladustamine. Samuti ei ole õnnetused süütamised, plahvatuste tekitamised ja muud tahtlikult esile kutsutud olukorrad. Ka relvakonflikti või terrorirünnaku tagajärjed ja kaasnevad mõjud võivad tekitada eraldiseisvaid päästesündmuseid.

Teoreetiliste käsitluste kohaselt on õnnetuse olulised elemendid ootamatus, tahtmatus ja kahju tekkimine. Päästeamet ei reageeri sündmustele ainult õnnetuste korral ning seetõttu on vaja päästeseaduses kasutada ka terminit *päästesündmus*. Päästesündmuse termini kasutuselevõtt on tingitud asjaolust, et Päästeameti reageerimist vajav sündmus ei pruugi olla alati ettekavatsemata ja tahtmatult tekitatud (näiteks kuritahtlik süütamine), samas on selle tõttu vaja teha päästetööd. Päästesündmus on laiem mõiste, mis hõlmab ka õnnetusi. Mõiste ei hõlma aga inimeselt inimesele lähtuvat vägivalda või vandalismi, seetõttu on päästesündmuse mõistes seatud lisatingimusena füüsikaliste või keemiliste protsesside mõju ohustatud objektile.

Päästesündmuse mõiste annab selgema aluse meetmete rakendamise õiguseks laiemalt, mitte vaid ühe kitsalt piiritletud sündmuskoha piires. Päästesündmuse mõiste ei hõlma ainult konkreetset piirkonda, kus juba on avaldunud ohtlik mõju (näiteks soojuskiirgus), vaid ka laiemat ala, kuhu võib ulatuda lisaohu (näiteks

plahvatus) mõju, samuti ala, millel lahendatakse päästesündmust. Päästesündmuseks võib olla näiteks torm, millega on kaasnenud mitu väiksemat päästesündmust. Päästesündmusega seonduvate alade definitsioonid on täpsemalt määratud Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. aasta määrusega „[Päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuste asutuste ning isikute koostöö kord](#)“.

Päästeseadus eristab termineid *ennetustöö*, *päästetöö* ja *demineerimistöö*. **Ennetustöö** on inimeste teadlikkuse ja valmisoleku suurendamine, et hoida ära päästesündmus ja valmistuda selleks, samuti koguda teavet toimunud päästesündmuse ning inimeste teadlikkuse ja valmisoleku kohta ning analüüsida seda. **Päästetöö** on tegevused, mida rakendatakse päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel viivitamata. Need on tegevused, mis on vältimatud ja edasilükkamatud ning mida võidakse teha nii maismaal kui ka siseveekogudel. **Demineerimistöö** on pommiohu, lahingumoonu ohu ja plahvatusohu tõrjumisega seotud tegevus nii maismaal kui ka siseveekogudel.

Päästetöö on tegevus, mida kirjeldavad järgmised tunnused.

- 1) **Seda tehakse päästesündmuse ajal** – oht inimese elule, tervisele, varale või keskkonnale on juba tekkinud. Kui tegeletakse ohu väljaselgitamisega, st ei ole teada, kas eksisteerib konkreetne oht, siis see ei ole päästetöö. Päästesündmuse alguseks loetakse HÄK-lt väljasõidukorralduse saamist. Päästesündmus lõppeb, kui pärast sündmust selle lahendamiseks kasutatud ressursid vabaneb.
- 2) **Tegevus on vältimatu ja edasilükkamatu** – sündmus eeldab Päästeameti kiireloomulist sekkumist. Ilma Päästeameti sekkumiseta ei kao vahetu oht inimese elule, tervisele, varale või keskkonnale, see võib ka hoopis suurened.
- 3) **Tõrjutakse ohu, kõrvaldatakse või leevendatakse päästesündmuse tagajärjesid** – olenevalt päästesündmusest tehakse erinevaid tegevusi. Ohu tõrjumine on ennetav. Näiteks kui põleva maja lähedal paikneb teine maja, mis võib põlengu tõttu samuti süttida, siis kastetakse kõrvalasuvat maja veega. Samuti võetakse liiklusõnnetuse korral autoakult juhtmed maha, et võimaliku lühise tõttu ei süttiks lekkiv põlevvedelik. Ohu kõrvaldamine tähendab, et likvideeritakse ohustav tegur, selleks on näiteks tulekahju kustutamine, ohtliku aine lekkikoha sulgemine, suitsu täis hoone ventileerimine jne. Päästesündmuse tagajärgede leevendamine tähendab, et sündmuse käigus tekkinud kahju ei ole võimalik kõrvaldada, kuid tagajärgede raskust saab vähendada. Näiteks piiratakse reostustõrjetöödel õlireostuse levikut ja kogutakse kokku nii palju reostust tekitavat ainet kui võimalik. Samas ei ole

juba saastunud keskkonna seisundi taastamine Päästeameti ülesanne, kuna see ei ole vältimatu ja edasilükkamatu tegevus. Keskkonnaseisund taastatakse Keskkonnaameti järelevalvel ja korraldusel.

- 4) **Sündmus toimub maismaal, siseveekogul või kaldalähedasel merealal** – Päästeameti tegutseb territoriaalselt piiratud alal. Päästeameti ülesanne on reageerida sündmustele, mis toimuvad maismaal ja siseveekogudel. Kui sündmus leiab aset kaldalähedasel merealal, siis lahendavad sündmust nii Päästeamet kui ka Politsei- ja Piirivalveamet koostöös, kuid peavastutaja on Politsei- ja Piirivalveamet. Avamerel toimuvate sündmuste lahendamine ei ole Päästeameti ülesanne, vaid Politsei- ja Piirivalveameti ülesanne, mille täitmisel Päästeamet osaleb.

Oht on olukord, kus:

- 1) sündmus ei ole veel aset leidnud, st keegi ega miski ei ole veel kannatada saanud ning kellegi elu ega vara ei ole vahetult ohustatud;
- 2) on olemas kindlad ja erapooletud asjaolud, mille põhjal hinnatakse tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset õnnetus või muu päästesündmus.

Oht on näiteks see, kui:

- 1) hoones kasutatakse tuleohtlikus seisus kütteseadet (see võib põhjustada tulekahju);
- 2) viibitakse õhukesel järvejääl;
- 3) murdumise tunnustega puu on langemas sõiduki ja hoone suunas;
- 4) tööstusseadmes esineb rike (see võib põhjustada kontrolli alt väljuva keemilise reaktsiooni, näiteks plahvatuse või mürgise aine lekke).

Lisaks eristatakse konkreetseid ja abstraktseid ohtusid. Konkreetne oht on näiteks see, kui hoones kasutatakse tuleohtlikus seisus kütteseadet. Abstraktne oht on näiteks tõdemus, et Eesti koolid on tuleohtlikus seisus või et kevadel on õhukese jää peale minemine ohtlik.

Kui ei ole ohtu ega päästesündmust, siis ei ole Päästeametil põhjust ka kohale sõita. Esmalt hindab objektiivseid asjaolusid Häirekeskus, kui ta menetleb hädaabiteadet. Igat kõnet ei liigitata ohuks ja selle peale ei saadeta sündmuskohale päästemeeskonda või demineerijaid. Kui Häirekeskus otsustab hädaabiteate põhjal päästemeeskonna või demineerijad sündmuskohale saata, siis otsustatakse kohapeal objektiivsete asjaolude põhjal, kas tegemist on ohu, päästesündmuse või eksliku väljakutsega.

Võrreldes ohu mõistet [KorS](#)-s käsitletuga, siis oht on KorS mõttes nii *oht, oluline oht* kui ka *ohukahtlus*. [Päästeseadus](#) ei kasuta sellist ohtude klassifikatsiooni, kuna erinevus selliste ohtude puhul on ainult tõenäosuse hinnangus, mis on aga subjektiivne. Päästesündmus on KorS mõttes nii *korrarikkumine* kui ka *vahetu kõrgendatud oht* (st leiab aset praegu või on suur tõenäosus, et see kohe algab).

Näited ja selgitused päästesündmuse ja ohu mõistete kohta

Alused isiku põhiõiguste riiveks ehk meetmete kasutamiseks on ohu ja päästesündmuse korral erinevad. Alati ei ole ohu ja päästesündmuse piir üheselt selge, vaid see sõltub kohapeal päästetööde juhi tehtud otsusest. Kui päästetööde juht soovib kasutada meetmeid, mida võib kasutada ainult päästesündmuse korral, siis ta peab enne meetme kasutamise otsuse tegemist olema kindel, et tegemist on päästesündmusega, st et elu, tervis, vara või keskkond on vahetult ohustatud.

Näide 1. Automaatse tulekahjusignalisatsioonisüsteemi anduri häire

Automaatne tulekahjusignalisatsioonisüsteem on tehniline seade, mille eesmärk on avastada tulekahju. Kui tehniline seade annab märku tulekahju avastamisest, siis on objektiivne asjaolu, mis viitab ohu olemasolule. Samas on praktikast teada teine objektiivne asjaolu, et sageli on anduri signaal valehäire, st tegelikult hoones tulekahjut ei ole. Seega mõlemat objektiivset asjaolu kaaludes on tegemist ohuga, kuid mitte päästesündmusega. Seetõttu on ohukahtluse kontrollimisel asjakohane hinnata, kas on teisi ohutegureid.

Näide 2. Maagaasiveok on tee kõrval kraavis külili

Kui libedal teel on tee kõrvale külili vajunud maagaasi vedav veoauto, siis ühest küljest on see liiklusõnnetus, kuid teisest küljest tuleb ohutegurina arvestada maagaasi. Kui juht ega veoauto liiklusõnnetuses kahjustada ei saanud, liiklus ei ole takistatud, teele ei ole lekkinud õli jne, siis tavapärase liiklusõnnetuse puhul ei järgneks sellele sündmusele Päästeameti tegevusi, st tavalise veoauto puhul ei ole veoauto uuesti teele aitamine Päästeameti kohustus. Oluline on hinnata, kas sündmuse eskaleerumine on välistatud, selleks peab päästetöö juht hindama, kas sündmus on lokaliseeritud või likvideeritud. Samas peab arvestama, et veokis on maagaas, mis võib mahutis soojeneda ja tekitada seetõttu suure plahvatusohu. Sellise sündmuse ärahoidmine eeldab aga Päästeameti kiireloomulist sekkumist. Kuigi plahvatust ei ole veel toimunud ja keegi ei ole kannatada saanud, on siiski olemas vahetu oht ehk ajaliselt praegu on inimeste elu ja tervis, samuti vara ja keskkond ohustatud. Sellise

ohu tõrjumine ja kõrvaldamine nõuab Päästeameti kiireloomulist sekkumist, samuti isikute evakueerimist ohualast. Seega on tegemist päästesündmusega.

Näide 3. Kõrbelõhn korrusmaja trepikojas

Korrusmaja trepikojas leviv kõrbelõhn või kärsahais võib tuleneda mitmest asjast: trepikojas suitsetamine, lapsed mängivad tikkudega, toit on pliidil kõrbema läinud, samas võib see viidata ka tulekahjule. Sellise sündmuse puhul ei ole teada, kas sündmus leiab juba aset, kuid on olemas objektiivne asjaolu (lõhn), mis viitab võimaliku tulekahju tekkimisele – seega on tegemist ohuga. Kuna tegemist on ohuga, ei ole alust rakendada viibimiskeeldu ehk alustada evakueerimist. Samas on alus majarahvast ohust teavitada, see annab inimestele võimaluse hoonest vabatahtlikult väljuda.

Näide 4. Pommiähvardus

Kui telefoni teel edastatakse HÄK-le teave, et näiteks koolimajas on pomm, siis päästeasutus ei tea, kas ka tegelikult selles hoones pomm on või mitte. Üks objektiivne asjaolu on saadud telefonikõne, mille kohaselt oht on olemas. Samas viitab pikaaegne kogemus sarnaste väljakutsete puhul sellele, et suure tõenäosusega on see pahatahtlik kõne ja tegelikult hoones lõhkekeha ei ole. Niikaua kui päästeasutusel on vaid telefonikõne põhjal laekunud teave, on tegemist ohuga. Politsei tegevuse mõttes on see korrarikkumine, sest pommiähvarduse tegemine on õigusnormi rikkumine ja see on karistatav.

Kui koolimaja ülevaatomisel avastab eriteadmistega teenistuja või tuvastatakse erivahendite abil midagi kahtlast, siis on see lisateave ning sündmus muutub Päästeameti jaoks ohust päästesündmuseks, mille puhul peab Päästeamet rakendama lisategevusi.

Näide 5. Metsad on tuleohtlikud

Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituut (EMHI) peab arvestust tuleohtlikkuse indeksi kohta. Kui indeksi väärtus ületab teatud taseme, väljastatakse avalikkusele lisaks ilmaennustusele ka teave metsade tuleohtlikkuse kohta. Objektiivne asjaolu ehk kõnealusel juhul EMHI hinnang ohu olemasolu kohta on küll olemas, kuid see ei ole oht päästeseaduse tähenduses, sest see on abstraktne oht, mis ei ole seotud kindla sündmuskohaga. Samuti ei rakenda Päästeamet sellise üldinfo tõttu mingeid tegevusi. Konkreetne oht võib esineda siis, kui tuleohtlikul ajal on metsas järelevalveta lõke või tehakse muid tuleohtlikke tegevusi. Sellisel juhul on see kindlal ajal ja asukohas asetleidev tuleohtlik olukord.

Näide 6. Tuleohtlikul ajal metsas grillimine

[Tuleohutuse seaduse](#) alusel on Päästeametil õigus kuulutada välja tuleohtlik aeg ja piirkond, koos sellega keelatakse seaduses nimetatud tegevused metsa- ja muu taimestikuga ning turbapinnasega alal. Päästeameti keelatud tegevused võivad olla: küttekoldevälise tule tegemine, grillseadme kasutamine, suitsetamine, muu tegevus, mis võib põhjustada tulekahju, ning tuleohtlikus piirkonnas viibimine, kui see võib ohustada inimese elu ja tervist. Kui Päästeamet on keelanud mingis piirkonnas näiteks metsas grillida, siis selle keelu eiramine on päästeseaduse mõttes oht, kuna see võib põhjustada tulekahju. Tuleohutuse seaduse mõttes on see õigusnormi rikkumine, mille eest on ette nähtud ka karistus.

Ennetustöö päästeseaduse tähenduses on suurendada inimeste teadlikkust ja valmisolekut päästesündmuse ärahoidmiseks ja päästesündmuseks valmistumiseks, koguda teavet toimunud päästesündmuse ning inimeste teadlikkuse ja valmisoleku kohta ning seda analüüsida. KorS § 5 lõike 7 kohaselt on ohu ennetamine koguda, vahetada ja analüüsida teavet ning kavandada ja viia ellu toiminguid avalikku korda tulevikus ähvardada võivate ohtude tõrjumiseks, samuti ennetada süütegusid. KorS käsitus ei sisalda sõnaselget ajalist määratlust ohu ennetamise sisu kohta, vaid viitab tegevustele, mis on mõeldud avalikku korda tulevikus ähvardada võivate ohtude tõrjumiseks. Ohu tõrjumise mõistet KorS-s seejuures ei avata. Päästeameti tegevuse selgeks õiguslikuks aluseks on vaja aga ennetustöö mõiste selget defineerimist. Ennetustöö päästeseaduse mõttes keskendub päästesündmuste ärahoidmisele ja nendeks valmistumisele, lisaks on oluline tagajärgede leevendamine. See tähendab, et ennetustöö keskendub ka sellele, kuidas tagada päästesündmuse lahendamisel kahjusid vähendav käitumine. Kuigi päästesündmus võib alguse saada ka tahtlikust tegevusest, ei hõlma ennetustöö päästeseaduse mõttes üldjuhul otseselt süütegude ennetamist. Päästesündmuse lahendamisel ei ole niivõrd oluline põhjustaja tahtlus, kuivõrd teo tagajärg. Erand on näiteks kulu põletamine, kuigi ka see võib olla seotud inimese vähese teadlikkuse ja oskamatusesega tagajärgi ette näha.

Ennetustöö mõiste on sõnastatud nii, et see hõlmaks päästevaldkonna ennetustegevusi laiemalt. Muu hulgas tähendab see ka kodunõustamisi, mille käigus kogutakse andmeid inimeste eluasemete kohta. Samuti on oluline analüüsida sündmuseid, et selgitada välja kohad, kuhu tuleb ennetustegevus suunata, nii on võimalik tulevikus selliseid sündmusi ära hoida. Ennetustöö mõistega antakse ka selge alus koguda teavet ennetamiseks. Päästeseaduse § 2 lõike 3 kohaselt on Päästeameti tegevuse plaanimise põhialus piirkondlikud ohutegurid. Ohuteguriks

peetakse inimest, nähtust, protsessi, objekti või muud näitajat või nende koosmõju, mille piirkondliku paiknemise ja esinemissageduse põhjal võib pidada tõenäoliseks ohu teket (näiteks elektrita majapidamised või elektrisüsteemirikked või puudustega küttekolded võivad suurema tõenäosusega põhjustada tulekahju). Selleks et kavandada Päästeameti tegevust, võttes arvesse ka ohutegureid, tuleb ohutegureid analüüsida, sealhulgas koguda nende kohta teavet. Kuna selliseid andmeid tuleb koguda ja analüüsida andmekaitse põhimõtetele kooskõlas (st õigusakti tasandil peab olema selge, miks ja milliseid andmeid kogutakse), ongi Päästeameti ühe ülesande – ennetustöö – puhul sätestatud päästeseaduses selge alus andmeid koguda ja analüüsida (ka teistelt asutustelt ja isikutelt).

Päästeseaduse § 3 lõikes 4 on defineeritud **kriisiinfo teenuse** mõiste. Kriisiinfo teenuse puhul jaguneb teabe töötlemine kaheks: 1) teabe ja käitumisjuhiste andmine ning 2) päringu alusel arvatavate kannatanute asukoha kohta lähedastele teabe andmine. Kriisiinfo teenuse teabe ja käitumisjuhiste andmiseks saab tellida riigiasutus või kohaliku omavalitsuse üksus, kel on sõlmitud HÄK-gaga vastavasisuline leping. Teabe ja käitumisjuhiste andmise üks osa on ka Elektroonilise side seaduse (ESS) § 105¹ lõikes 2 toodud HÄK-e ülesande täitmine ohualapõhine kiire ohuteavituse edastamisel mobiiltelefoniteenuse kliendile ja rändlusteenuse kasutajale, Kui kriisiinfo teenuse osutamisel tekib vajadus anda päringu teel teavet arvatavate kannatanute kohta, siis sellise otsuse saavad oma pädevuse piires teha vaid neli asutust: Terviseamet, Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet (sätestatud päästeseaduse § 9¹ lõikes 2²). Samuti on seaduses sätestatud avatud loetelu sündmustest, mida käsitatakse erakorralisena. Sellised sündmused on eelkõige ulatuslik tulekahju, plahvatus või varing, tõsine transpordi-, kiirgus- või tuumaõnnetus, terrorirünnak, massitulistamine või paljude kannatanutega massiline korratus. Õigus otsustada anda andmeid erakorralises sündmuses kannatada saanute kohta kriisiinfo teenuse kaudu on vaid neljal eespool nimetatud asutusel.

2. PEATÜKK

PÄÄSTEASUTUSED JA PÄÄSTEASUTUSTE ÜLESANDED

§ 4. Päästeasutused

(1) Päästeasutused on:

- 1) Päästeamet;
- 2) Häirekeskus.

(2) Päästeamet ja Häirekeskus on Siseministeeriumi valitsemisalas asuvad valitsusasutused.

Päästeseaduse § 4 lõike 1 kohaselt on päästeasutused Päästeamet ja Häirekeskus. Lõike 2 kohaselt asuvad Päästeamet ja Häirekeskus Siseministeeriumi valitsemisalas.

§ 5. Päästeasutuse ülesanded

(1) Päästeameti ülesanded on:

1) päästetöö tegemine maismaal ja siseveekogudel, kui teistes seadustes ei ole sätestatud teisiti;

1¹) politsei ja piirivalve seaduse § 3 lõike 1 punktis 4 sätestatud otsingu- ja päästetöö tegemisel osalemine kaldalähedasel merealal, kui esineb vahetu oht inimese elule või tervisele;

2) demineerimistöo tegemine maismaal ja siseveekogudel;

3) järelevalve tuleohutuse seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuete täitmise üle ning teistes seadustes tuleohutuse tagamiseks ettenähtud nõuete täitmise üle;

3¹) tulekahju tekkepõhjuse väljaselgitamine Päästeameti määratud juhtudel, lähtudes asutuse strateegilistest eesmärkidest ja ülesannetest;

4) ennetustöö;

5) [kehtetu - RT I, 29.12.2011, 1 - jõust. 01.01.2012]

6) hädaolukorraks valmistumise ja selle lahendamise tagamine hädaolukorra seaduse alusel;

7) üld- ja detailplaneeringu koostöölastamine;

8) ehitusseadustiku kohaselt esitatavale ehitus- või kasutusloa eelnõule koostöölastuse andmine või sellest keeldumine kümne päeva jooksul ehitusprojekti esitamise päevast arvates, kui ehitise suhtes on õigusaktiga kehtestatud tuleohutusnõuded;

9) muude seadusest ja selle alusel antud õigusaktidest tulenevate ülesannete täitmine.

(1¹) Häirekeskuse ülesanded on:

1) hädaabinumbrile 112 saabunud hädaabikõne või muul viisil saabunud teabe vastuvõtmine, abivajaduse väljaselgitamine, ohu hindamine, Päästeameti väljasaatmine pääste- ja demineerimistööks, kiirabi väljasaatmine kiirabi osutamiseks ning politsei pädevuses oleva teabe edastamine Politsei- ja Piirivalveametile edasiseks menetlemiseks (edaspidi hädaabiteate menetlemine);

1¹) abi- ja infoteadete menetlemine, sealhulgas kriisiinfo teenuse osutamine riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse üksustele, arvestades Häirekeskuse pädevust ja volitusi;

2) muude seadusest ja selle alusel antud õigusaktidest tulenevate ülesannete täitmine.

(2) Päästetöö ja demineerimistöö töötervishoiu ja tööohutuse nõuded kehtestab Päästeameti peadirektor.

(3) Päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning isikute koostöö korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

(3¹) Käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 1¹ sätestatud ülesande täitmisel lähtutakse politsei ja piirivalve seaduse § 3 lõikes 4¹ sätestatud kiirema abi põhimõttest.

(4) Hädaabiteate menetlemise korra ja hädaabiteadete menetlemise toimimisele esitatavad nõuded kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

Päästetöö on päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel viivitamata rakendatavad, vältimatud ja edasilükkamatud tegevused maismaal ja siseveekogudel. Maismaal ja siseveekogudel on päästetöö tegemine Päästeameti pädevuses ning merealadel, piiriveekogudel ning Peipsi, Pihkva ja Lämmijärvel Politsei- ja Piirivalveameti pädevuses. Seega saab päästetööd teha kuni ohu tõrjumiseni või korrarikkumise kõrvaldamiseni. Selliseks tööks, mis ei mahu päästetöö termini alla, võib olla näiteks avarii tagajärgede likvideerimine.

Politsei ja piirivalve seaduse (edaspidi *PPVS*) § 3 lõike 1 punkti 4 alusel on politsei ülesanne teha otsingu- ja päästetööd ning avastada merereostus ja korraldada selle likvideerimine sise- ja territoriaalmeres, majandusvööndis, Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel ning muus piiriveekogus.

PPVS § 3 lõike 4¹ kohaselt osaleb eespool nimetatud otsingu- ja päästetöö tegemisel Päästeamet päästeseaduses sätestatud alustel ja korras. Politsei- ja Piirivalveameti ning Päästeameti koostöö korraldamisel lähtutakse kiirema abi põhimõttest, mille järgi reageerib sündmusele esimesena lähim vajalikku varustust omav üksus.

Merepäästesündmuste lahendamise peavastutaja Eesti merealal ja piiriveekogudel on Politsei- ja Piirivalveamet ning siseveekogudel on veepääste valdkonnas peavastutaja Päästeamet. Otsuse kaasata Päästeameti kaldalähedasel merealal võtab vastu Politsei- ja Piirivalveameti merevalvekeskus.

Kui päästesündmuse käigus tegeletakse pommiohu, lahingumoonast tuleneva ohu või plahvatusohu tõrjumisega, siis selliseid tegevusi nimetatakse demineerimistöök. Demineerimistöök on pommiohu, lahingumoonast tuleneva ohu ja plahvatusohu tõrjumine ja sellega seotud tegevused. Näiteks ei ole päästetöödel lubatud kasutada tulirelva või lõhkematerjali, kuid demineerimistöök on see lubatud. Kui demineerimistöök puhul võib olla vajalik raiuda puid, et näiteks tagada ligipääs lahingumoonale, siis on ka see demineerimistöök, sest see on seotud ja vajalik tegevus. Siseveekogudel, Peipsi, Pihkva ja Lämmijärvel on demineerimistöök tegemine Päästeameti pädevuses ning merealadel teeb demineerimistöökid merevägi.

Päästeameti ülesanne on teostada riiklikku järelevalvet tuleohutuse seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuete täitmise üle ning tagada teistes seadustes tuleohutuse tagamiseks ettenähtud nõudeid. Riikliku järelevalve eesmärk on ennetada ohtu, selgitada see välja ja tõrjuda või kõrvaldada tuleohutusnõuete rikkumine. Võrreldes varem kehtinud päästeseadusega on tuleohutuse seadusega nähtud Päästeametile ette suurem pädevus, et kontrollida tuleohutusnõuetele vastavuse täitmist. Päästeametil on õigus kontrollida lisaks tuleohutuse seadusest tulenevatele nõuetele ka teiste seaduste alusel kehtestatud tuleohutusnõuete täitmist, näiteks [kemikaaliseaduse](#) kohaselt on Päästeametil õigus teha järelevalvet ohtlikus ettevõttes ja suurõnnetuse ohuga ettevõttes õnnetuse ärahoidmise ja võimalike õnnetuste tagajärgede leevendamise ning avalikkuse teavitamise üle.

Päästeameti pädevus tulekahjude tekkepõhjuste väljaselgitamisel on piiratud vaid nende sündmustega, mis lähtuvad Päästeameti strateegilistest eesmärkidest ja ülesannetest. See tähendab, et Päästeamet ei uuri kõikide tulekahjude tekkepõhjusteid, vaid ainult neid, mis on kooskõlas asutuse strateegiliste eesmärkide ja ülesannetega. Tegevuse selline kitsendus on vajalik, et keskenduda peamiselt ohuproгноosiga määratud eesmärkide täitmisele, sest muudel eesmärkidel, näiteks ainult kindlustusjuhumi korral süüalise vastutuse tuvastamiseks, Päästeamet tulekahju tekkepõhjusti kindlaks ei tee. Küll aga osaletakse ekspertidena süüteomenetluses, kui on alust arvata, et tulekahju on tekitatud tahtlikult. Ohuproгноos ei pruugi olla ainuke koht, kus määratakse asutuse strateegilised eesmärgid ja ülesanded, kuid see on üks võimalik koht, kus seda teha. Päästeameti huvi ei ole selgitada välja kõigi tulekahjude tekkepõhjusteid, vaid üksnes need, mille kohta on enne kokkulepitud väärtusparameetrid kas hoone kasutusviisi või selle kasutajaid arvestades või muude ülesannete täitmiseks, mis on olulised strateegiliste eesmärkide saavutamiseks. See ülesanne annab eri ametkondadele ja koostööpartneritele selge arusaama, mis

ulatuses Päästeamet tulekahjude tekkepõhjuseid menetleb ja mis ülesande täitmiseks kogub ta andmeid tulekahjude kohta.

Päästeameti ülesanne on teha ennetustööd. Ennetustöö on inimeste teadlikkuse ja valmisoleku suurendamine, et hoida ära päästesündmus ja selleks valmistuda, samuti koguda teavet ning analüüsida seda nii toimunud päästesündmuse kui ka inimeste teadlikkuse ja valmisoleku kohta. Selle tegemiseks nõustab Päästeamet inimesi nende kodudes, koolitab õpetajaid ja õpilasi nii koolides kui ka digiõppe keskkondades, korraldab vajalikke kampaaniaid, mis olenevalt ohuprognosist ja muudest strateegilistest eesmärkidest on kas veeohutuse, tuleohutuse, elanikkonnakaitse või pommiohu teemal. Lisaks töötab Päästeamet välja koolitusmaterjale. Päästeamet on seejuures partner ka teistele siseturvalisuse ja sotsiaalvaldkonna asutustele – ta annab neile nii operatiivset teavet (näiteks kui kodukülastuse käigus on tuvastatud oht lapsele) kui ka tuge teiste asutuste ennetustegevuste arendamiseks, sest Päästeametil on süsteemse ennetustegevuse kogemus juba aastast 2006. Ennetustöösse on kaasatud kõik Päästeameti teenistujad.

Päästeameti ülesanne on tagada hädaolukordadeks valmistumine ja hädaolukordade lahendamine hädaolukorra seaduse alusel. Päästeamet on hädaolukorra riskianalüüsi koostamist juhtiv asutus päästesündmuse korral ning juhib järgmiste hädaolukordade lahendamist ja nende kohta hädaolukorra lahendamise plaani koostamist:

- 1) ülejutus tiheasustusala;
- 2) ulatuslik tööstusõnnetus.

Lõike 1 punktid 7 ja 8 sätestavad Päästeameti ülesandena üld- ja detailplaneeringu kooskõlastamise ning kohaliku omavalitsuse ehitusteatise või ehitusloa taotlemisel ehitusseadustiku kohaselt esitatavale ehitusprojektile ja ehitise kasutusloale heakskiidu andmise või sellest keeldumise kümne päeva jooksul ehitusprojekti esitamise päevast arvates, kui ehitise suhtes on õigusaktiga kehtestatud tuleohutusnõuded. Planeerimisseadus näeb ette, milliste riigiasutustega tuleb planeeringu koostamisel koostööd teha. Päästeametiga tuleb planeeringu kooskõlastada, kui planeeringuga kavandatakse ohtliku või suurõnnetuse ohuga ettevõtte rajamist, kui planeeringualal või selle vahetus läheduses asub ohtlik või suurõnnetuse ohuga ettevõtte või kui planeering käsitleb tuleohutusnõudeid. Seega on planeerimisseadusest tulenev koostöö kohustus antud kohalikule omavalitsusele ning kooskõlastamise alused Päästeametile. Ehitusseadustiku kontseptsioon lähtub sellest, et kooskõlastajad on pädevad asutused ning et Päästeametil on seadusest tulenev õigus teha riiklikku järelevalvet ehitiste tuleohutusnõuete täitmise üle. Seetõttu

annab Päästeamet ka kooskõlastusi ehitus- ja kasutuslubadele, mille väljastab kohalik omavalitsus. Ilma Päästeameti heakskiiduta saab kohalik omavalitsus anda lube väiksematele ehitistele (eramud, suvilad, aiamajad). See võimalus on sätestatud tuleohutuse seaduses.

Päästeametile võib seadusega või selle alusel antud õigusaktidega panna ka teisi ülesandeid. Nii on Päästeametil näiteks kemikaaliseaduses sätestatud ülesanded suurõnnetuse ohuga ettevõtte ohutuse alal. Samuti tuleb arvestada halduskoostöö seaduse ametiabi põhimõtetega. Haldusorgan osutab ametiabi oma pädevuse kohaselt. Näiteks kaasab politsei Päästeameti demineerimiskeskuse julgestustegevuse käigus hoone pommitehnilisse kontrolli, kuna demineerimiskeskusel on olemas erialane pädevus. Kuna see toimub politsei taotluse alusel, mitte Päästeameti omal algatusel, siis ei ole tegemist eraldi Päästeameti ülesandega. Kui kiirabibrigaadi teeninduspiirkonnas ei ole vaba kiirabibrigaadi, kuid abivajaja on eluohtlikus seisundis, on HÄK-el õigus saata esmaabi andmiseks sündmuskohale selleks tegevuseks pädev ning abivajajale lähemal asuv päästemeeskond.

Päästeseaduse ja looduskaitseseaduse alusel on Päästeamet enamasti seotud loomade abistamisel nende juhtumitega, kus on vaja korraldada looma abitut olukorda põhjustavate asjaolude kõrvaldamine. Seda ennekõike nendes olukordades, kui olukorra lahendamiseks on vaja kasutada päästemeeskonna abi ning päästetehnikat ja -vahendeid. Samuti on Päästeamet operatiivselt olnud seotud keerukamate ja erandlike juhtumitega, kus linnaruumi on sattunud näiteks mõni suuruluk ning mistõttu on vaja koordineerida asutuste ja kaasatud poolte koostööd. Ka ametiabi andmisel on tegemist teenistusülesannete täitmisega ning sellise tegevuse käigus kehtivad päästeteenistujatele ettenähtud sotsiaalsed tagatised (hüvitised õnnetuse korral). Päästeseaduses ei sätestata Päästeameti ülesannetena eraldi kõikvõimalikke juhtumeid, mille korral ametiabi osutatakse, vaid ametiabi andmisel tuleb lähtuda Päästeametile seadusega antud pädevusest – kas Päästeamet saab ametiabi korras ülesannet lahendada või ei. Samuti ei piira päästeseadus Päästeameti ametiabi andmise võimalusi.

Häirekeskus menetleb kahte tüüpi teateid: aegkriitilisi hädaabiteateid ning väiksema ajalise kriitilisusega abi- ja infoteateid. Päästeseaduse § 5 lõike 1¹ punkti 1 kohaselt on HÄK-e ülesanne menetleda hädaabiteateid ning punkti 2 kohaselt täita muid seadusest ja teistest õigusaktidest tulenevaid ülesandeid. Hädaabiteate menetlemisel võtab Häirekeskus saabunud teabe vastu, selgitab välja abivajaduse, hindab ohtu ja

saadab välja abiandja. Abiandjad reageerivad enda koostatud väljasõiduplaanide alusel ning Häirekeskus ei anna Päästeametile ja kiirabi osutajale õiguslikus mõttes korraldust, vaid saadab vajaliku abi välja. Seega on HÄK-se ülesanne Päästeameti ja kiirabi väljasaatmine päästetööks, demineerimistööks ja kiirabi osutamiseks. Erinevalt eeltoodutest saadab politseiressursse välja PPA.

Punkti 1¹ kohaselt on HÄK-e ülesanne menetleda abi- ja infoteateid, sealhulgas osutada kriisiinfo teenust.

Hädaabinumber 112 on Euroopa ühtne hädaabinumber ja ainus Eestis kasutusel olev hädaabinumber. Abi- ja infoteadete menetlemiseks on HÄK-sel abi- ja infonumber 1247, millel võetakse vastu kõnesid ka kriisiolukorras teabe ja käitumisjuhiste andmiseks.

Punktis 1 on nimetatud hädaabiteate menetlemise etapid:

- 1) hädaabinumbril 112 või muul viisil saabunud teave (näiteks registreeritud kasutaja saadetud lühisõnum, koostalitlusvõimeline automaatne hädaabikõne ehk eCall-kõne sõidukist ja automaatse tulekahjuteadete edastamise süsteemi kaudu saabunud tulekahjuteade) võetakse HÄK-es vastu ja selgitatakse välja abivajadus;
- 2) vastu võetud teabe alusel hindab Häirekeskus ohtu: millist abi ja kui kiiresti on vaja välja saata;
- 3) Häirekeskus annab väljasõidukorralduse kiirabile ja Päästeametile pääste- või demineerimistööks või politseisündmuse korral edastab teabe Politsei- ja Piirivalveametile edasiseks menetlemiseks.

Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 16 lõike 1 järgi on kiirabi ambulatoorne tervishoiuteenus, mis hõlmab eluohtliku haigestumise, vigastuse või mürgistuse esmast diagnoosimist ja ravi ning vajaduse korral abivajaja transporti haiglasse.

15. veebruaril 2018. aastal kiitis Vabariigi Valitsus heaks elanikkonnakaitse kontseptsiooni. Sellega andis ta Siseministeriumile ülesande alustada üleriigilise kriisiinfotelefoni tööd. Kriisiinfotelefon on üks kriisiinfo teenuse osutamise viisidest. Kriisiinfotelefon töötab ühel kindlal lühinumbril (1247), millelt Häirekeskus väljastab kriisiolukorras avalikkusele infot ning mille kaudu kogub omakorda infot elanikelt ja edastab selle kriisiolukorra lahendajatele.

Häirekeskus saab abi- ja infoteateid menetleda, sealhulgas kriisiinfo teenust osutada, asutuse pädevuse ja volituste piirides. Häirekeskus on päästeseaduse § 4 lõike 1 punkti 2 kohaselt päästeasutus ja tema pädevus on reguleeritud eelkõige päästeseaduses ja asutuse põhimääruses. Kriisiinfo teenuse osutamise koostöö korralduse ja kriisiinfo teenuse osutamise tingimused, samuti poolte õigused ja kohustused lepib Häirekeskus kokku teenust tellivate asutustega. Seda on täpsemalt selgitatud ka päästeseaduse § 3 lõike 4 kommentaaris.

Lõigetes 2–4 on antud volitusnormid kehtestada päästetöö korraldamiseks ja läbiviimiseks vajalikud õigustloovad aktid.

Päästeameti peadirektorile on antud volitus kehtestada pääste- ja demineerimistöö töötervishoiu ja tööohutuse erinõuded. Erinõuded on vajalikud, kuna päästetööl ja demineerimistööl ei ole võimalik rakendada täies ulatuses üldnõudeid, mis tulenevad [töötervishoiu ja tööohutuse seadusest](#). Päästeameti kehtestatavad erinõuded on näiteks suitsusukeldumise eeskiri ja keemiasukeldumise eeskiri.

Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatakse ka [päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning isikute koostöö kord](#)¹. Määrusega täpsustatakse päästesündmusega seotud mõisteid (näiteks *tegevuspaik* ja *sündmuse ala*) ning sätestatakse eri asutuste koostöös sündmuste lahendamise protseduur ehk päästetööde juhtimine kolmel tasandil.

Kuna rannikuvees toimunud päästesündmuse korral saavad päästetööd teha nii Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet kui ka vabatahtlikud merepäästjad, siis tuleb koostöö korraldamisel lähtuda kiirema abi põhimõttest: päästesündmusele reageerib lähim ja vajaliku varustusega üksus. Kuna pääste- ja otsingutöö tegemine on esimesena Politsei- ja Piirivalveameti ülesanne, siis on sätestatud kiirema abi põhimõte [politsei ja piirivalve seaduses](#) ning päästeseaduses viidatakse sellele.

Päästeseaduse alusel on siseministri määrusena kehtestatud [hädaabiteadete menetlemise kord ning hädaabiteadete menetlemise toimimisele esitatavad nõuded](#)². Määruses on reguleeritud teadete, sealhulgas hädaabiteadete menetlemisega seotud toimingud ja nende põhinõuded. Toimingutena on määratletud teadete vastuvõtmine, abivajaduse väljaselgitamine ja ohu hindamine, abi väljasaatmine ja teatega seotud

¹ Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. aasta määrus nr 5 „Päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning isikute koostöö kord“.

² Siseministri 13. juuni 2017. aasta määrus nr 26 „Hädaabiteadete menetlemise kord ja hädaabiteadete menetlemise toimimisele esitatavad nõuded“.

toimingute lõpetamine. Lisaks vahendab Häirekeskus vajaduse korral teavet, mis saabub sündmuskohalt abiandjatelt. Eraldi peatükis käsitletakse hädaabiteadete menetlemise toimimisele esitatavaid nõudeid. Teate menetlejad (Häirekeskus ning Politsei- ja Piirivalveamet oma pädevuse ulatuses) peavad tagama hädaabiteadete menetlemise katkematult kogu ööpäeva jooksul ja rakendama hädaabiteate menetlemise teenuse toimepidevuse tagamise meetmeid. Samuti peavad teate menetlejad koostama hädaabiteate menetlemise teenuse toimepidevuse riskianalüüsi, töötama välja toimepidevust tagavad meetmed ning uuendama riskianalüüsi ja toimepidevuse tagamise meetmeid regulaarselt. Need korrad kinnitatakse asutusesiseste dokumentidena.

§ 6. Päästetöö ja demineerimistöö juht

(1) Päästetööd juhib päästetöö juht, kes on päästeametnik.

(2) Demineerimistööd juhib demineerimistöö juht, kes on päästeametnik.

(3) Päästetöö juhile ja demineerimistöö juhile alluvad kõik päästesündmusel osalevad riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused ning eraõiguslikud juriidilised isikud.

(4) Päästetöö juhil või demineerimistöö juhil on õigus anda päästetööl või demineerimistööl korraldusi teistele riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustele ning eraõiguslikele juriidilistele isikutele, arvestades nende asutuste ja isikute pädevust ning volitusi.

Päästeseaduse §-s 6 reguleeritakse päästetöö juhi ja demineerimistöö juhiga seonduvat, mõlemad on päästeametnikud. Päästetööd juhib päästetöö juht, kellele alluvad kõik päästesündmusel osalevad riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused ning eraõiguslikud juriidilised isikud. Sama kehtib ka demineerimistöö juhi puhul. Selline allumise määratlemine on vajalik, kuna mõni päästesündmus võib olla kompleksisündmus, kus osalevad nii pääste, politsei kui ka kiirabi. Selle paragrahvi eesmärk on määrata päästesündmusel alluvusvahekord, et tekiks käsuliin. Vastasel juhul ei teki päästetöö juhil või demineerimistöö juhil õigust anda päästesündmuse puhul kohalikule omavalitsusele, kiirabile, politseile jne korraldust, nii võiks sündmuse lahendamisel olla paralleelsed sündmuse lahendamise juhid. Alluvusvahekorra kaudu pannakse paika ka vastutus. Samuti on see vajalik sündmusele kaasatud poolte koordineeritud tegevusteks ja koostöö tegemiseks, et päästesündmuse lahendamiseks püstitatud eesmärgid saaksid täidetud.

Lõikes 4 on päästetöö juhile ja demineerimistöö juhile antud õigus anda päästetööl või demineerimistööl korraldusi teistele riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustele ning muudele avalik-õiguslikele ülesandele täitvatele eraõiguslikele juriidilistele isikutele,

arvestades nende asutuste ja isikute pädevust ning volitusi. Näiteks kiirabibrigaadi liikmetele antakse kiirabiga seotud ülesanded ja politseipatrullile ohutu liikluse korraldusega seotud ülesanded. Päästetööde juht määrab päästesündmuse lahendamiseks sündmuskohale isikud eri ametkondadest olenevalt vajadusest ja sündmuse sisust. Sündmuskohal juhitakse sündmust näiteks kasutades juhtimisgruppi või staapi ja kaasatud isikud annavad nõu ja konsulteerivad, kuna neile on teada oma asutuse võimekus ja vahendid, mida on võimalik kasutada sündmuse likvideerimiseks.

Täpsema regulatsiooni päästetööd ja demineerimistööd juhtivate ametnike ja ametikohtade ning neile esitatavate nõuete kohta kehtestab Päästeamet.

3. PEATÜKK

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMINE JA ANDMEKOGU

§ 7. – § 8.

[Kehtetud - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 9. Päästeinfosüsteem

(1) Päästeinfosüsteem on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus töödeldakse:

1) päästesündmuse lahendamisega seotud toimingute ja menetluste andmeid, et Päästeameti ülesandeid tõhusalt ja kiirelt täita;

2) päästesündmuse käigus hukkunu ja vigastatu andmeid, et selgitada välja päästesündmuse asjaolud ennetustöö ja järelevalve planeerimiseks;

3) järelevalve- ja kooskõlastamismenetluste andmeid ohutusnõuete täitmise kontrollimiseks ja järelevalve korraldamiseks;

4) ennetustöö, koolitamise ja teavitamise käigus kogutud andmeid ning eluaseme valdaja ohutusnõustamisel isiku nõusolekul kontrollitud objekti ja objekti valdaja kohta kogutud andmeid, sealhulgas terviseandmeid, et kujundada turvaline elukeskkond ja seda hoida, ennetada ohtusid ning planeerida Päästeameti tegevust;

5) tehnosüsteemide, sealhulgas küttesüsteemide, ja andmeandjate andmeid ning tuleohutuse seaduse § 2 lõikes 11 sätestatud tuleohutusteenuse osutamisega seotud andmeid, et tagada tuleohutusnõuete täitmine.

(2) Päästeinfosüsteemi kantakse:

1) pääste- ja demineerimistöo tegemisega seotud andmed;

2) päästesündmuse käigus hukkunu ja vigastatu andmed;

3) päästeteenistuja andmed;

4) päästesündmusel osalenud isiku andmed;

- 5) järelevalve- ja kooskõlastamismenetluste ning ennetustöö andmed;
- 6) eluaseme valdaja tuleohutusnõustamise ja tehtud ennetustöö andmed;
- 7) objekti valdaja andmed.
- 8) tehnosüsteemi andmed;
- 9) käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 5 sätestatud tuleohutusteenuse osutamisega seotud andmed;
- 10) andmeandja andmed.

(2¹) Vabatahtlik päästja või vabatahtlikuks päästjaks saada soovija edastab mootorsõidukijuhil tervisetõendi otsuse andmed tervise infosüsteemi vahendusel päästeinfosüsteemi või esitab tervisetõendi otsuse Päästeametile.

(2²) Päästeinfosüsteem on piiratud juurdepääsuga ja selle andmed on asutusesiseseks kasutamiseks, kui õigusaktides ei ole sätestatud teisiti.

(2³) Selleks et teha kättesaadavaks info elukeskkonnast tulenevate ohtude kohta, saab päästeinfosüsteemis tutvuda järgmiste andmetega, välja arvatud isikuandmete ja muu teabega, mida õigusaktide alusel ei avaldata:

- 1) järelevalvemenetluse tulemusel jõustunud ettekirjutuste loetelu;
- 2) kemikaaliseaduses sätestatud ulatuses kemikaaliohutuse andmed, mis on seotud nii ohtliku ettevõtte kui ka suurõnnetuse ohuga ettevõtte andmetega käitise kohta ning nende kohustuslike dokumentidega;
- 3) päästeinfosüsteemi kantud küttesüsteemi korrashoiu andmed.

(2⁴) Igal isikul on õigus tutvuda päästeinfosüsteemi kantud temaga seotud ehitise või selle osa andmetega.

(2⁵) Päästeinfosüsteemis kajastatakse andmeid isikustatuna kuni viis aastat või järelevalvemenetluse lõpuni, kui see ületab viit aastat. Demineerimistöö tegemisega seotud andmeid säilitatakse infosüsteemis 75 aastat.

(3) Päästeinfosüsteemi asutab ja selle põhimääruse kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

(4) Päästeinfosüsteemi põhimääruses sätestatakse päästeinfosüsteemi pidamise kord, volitatud töötleja, päästeinfosüsteemi kogutavate andmete täpne koosseis, andmeandjad, andmesaajad, andmete säilitamise täpsed tähtajad ja vajaduse korral muud andmekogupidamisega seotud korralduslikud küsimused.

(5) Päästeinfosüsteemi vastutav töötleja on Päästeamet.

(6) Päästeinfosüsteemi vastutaval töötlejal on õigus isiku nõusolekul kasutada tema päästeinfosüsteemi kantud kontaktandmeid, et saata Päästeameti tegevusega seotud järgmisi teavitusi:

- 1) järgmise korstnapühkimise aeg;
- 2) tuletõrje veevõtukohast vee kasutamine;
- 3) õigusaktide muudatused ja
- 4) muu ohutust suurendav teave.

Päästeinfosüsteemi (edaspidi PÄIS) eesmärk on töödelda:

- 1) päästesündmuse lahendamisega seotud toimingute ja menetluste andmeid, et Päästeameti ülesandeid tõhusalt ja kiirelt täita;
- 2) päästesündmuse käigus hukunu ja vigastatu andmeid, et selgitada välja päästesündmuse asjaolud ennetustöö ja järelevalve planeerimiseks;
- 3) järelevalve- ja kooskõlastamismenetluste andmeid, et kontrollida ohutusnõuete täitmist ja korraldada järelevalvet;
- 4) ennetustöö, koolitamise ja teavitamise käigus kogutud andmeid;
- 5) eluaseme valdaja ohutusnõustamisel isiku nõusolekul kontrollitud objekti ja objekti valdaja kohta kogutud andmeid, sealhulgas terviseandmeid, et kujundada turvaline elukeskkond ja seda hoida, ennetada ohtusid ning planeerida Päästeameti tegevust;
- 6) tehnosüsteemide, sealhulgas küttesüsteemide ja andmeandjate andmeid;
- 7) tuleohutuse seaduse § 2 lõikes 11 sätestatud tuleohutusteenuse osutamisega seotud andmeid, et tagada tuleohutusnõuete täitmine.

PÄIS-is hallatakse ka ressursside (näiteks sõidukid ja töäjõud) andmeid päästesündmusele valmisoleku tagamiseks, kuna see arvestus on vajalik päästesündmuse tõhusaks lahendamiseks. PÄIS-i kogutavate andmete täpsem koosseis, andmeandjad ja andmesaajad sätestatakse [PÄIS-i põhimääruses](#)³.

PÄIS jaguneb erinevateks andmestikeks, kus töödeldakse vastava teemaga seotud andmeid. Andmestikud suhtlevad omavahel, see tähendab, et ühte andmestikku kogutud andmed võivad liikuda samal ajal ka mõnda teise andmestikku, kus on vaja samu andmeid. Isikuandmed, mis on eespool nimetatudeesmärgiga hõlmatud, ei ole eriliiki isikuandmed, vaid hädavajalikud andmed, mida on vaja Päästeameti ülesannete täitmiseks ning järelevalve teostamiseks. Oluline on see, et näiteks pääste- ja demineerimistöö tegemisel kogutud isikuandmeid (näiteks vigastatute ja päästetute arv) esitab Päästeamet üldistatult. Järelevalve käigus kogutakse andmeid objekti, enamasti hoone kohta, ilma selleta ei ole võimalik järelevalvet teha.

Infosüsteemi asutamise eesmärk on piiratud sellega, et sinna kogutakse päästesündmuse lahendamisega seotud toimingute ja menetluste andmeid, et Päästeameti ülesandeid tõhusalt täita ning teha järelevalvet. Päästesündmus on määratletud päästeseaduse § 3 lõikes 1, see on ootamatu olukord, mis füüsikaliste või keemiliste protsesside kaudu ohustab vahetult inimese elu, tervist, vara või keskkonda

³ [Siseministri 21. detsembri 2016. aasta määrus 38 „Päästeinfosüsteemi asutamine ja päästeinfosüsteemi pidamise põhimäärus“.](#)

tulekahju, loodusõnnetuse, plahvatuse, liiklusõnnetuse, keskkonna reostuse või muu sarnase olukorra korral. Kuna on kasutatud sõnastust „päästesündmuse lahendamise seotud toimingute ja menetluste andmeid“, ei ole PÄIS-i eesmärk piiratud konkreetse päästesündmusega, vaid hõlmab ka järelevalve andmeid, mida kogutakse tavapärase ohutusjärelvalve käigus. Päästeameti ülesanded on loetletud päästeseaduse §-s 5. Kuna seaduses tuleb eelistada võimalikult selget ja täpset sõnastust, ei ole loetletud kõiki Päästeameti ülesandeid. Eraldi on nimetatud järelevalve teostamine, sest selle käigus kogutakse rohkem isikuandmeid kui muude ülesannete täitmisel ning see tegevus riivab isiku õigusi enam. Kui muidu on Päästeameti ülesanded seotud inimese päästmisega ning päästesündmuse lahendamise, mille puhul on Päästeameti tegevus inimesele positiivse mõjuga, siis järelevalve mõju võib inimese seisukohalt olla negatiivne. Sel põhjusel on eraldi nimetatud, et päästeinfosüsteemis töödeldakse ka järelevalve tegemiseks vajalikke andmeid. Nii on tagatud selgus ka andmesubjekti jaoks.

PÄIS-i sisestavad andmeid peale Päästeameti töötajate ka tuleohutusspetsialistid ja -ekspertid ning korstnapühkijad ja pottsepad. Tuleohutusspetsialistid ja -ekspertid sisestavad andmeid tuleohutusülevaate tegemise ja enesekontrolli tuleohutusaruande koostamise tõttu (kui selle koostamine on tuleohutusteenusena neilt tellitud). Korstnapühkijad ja pottsepad sisestavad andmeid küttesüsteemide ehitamise ja korrashoiu tõttu. Andmeandjad on täpsemalt nimetatud PÄIS-i põhimääruses.

PÄIS-i eesmärk on töödelda ka päästesündmuse käigus hukunu ja vigastatu andmeid. Samuti töödeldakse eluaseme valdaja tuleohutusala nõustamise, koolitamise ja teavitamise käigus isiku nõusolekul kogutud andmeid kontrollitud objekti ja objekti valdaja või omaniku kohta. Need andmed on vajalikud, et kujundada turvaline elukeskkond ja seda hoida, samuti et ennetada ohtusid ning planeerida Päästeameti tegevust.

Lisaks tules hukunud ja vees uppunud isikute kohta kogutakse andmeid vigastatute kohta. Need andmed võimaldavad analüüsivate andmete hulka suurendada ning andmete omavahel seostamine annab eelduslikult võimaluse määrata täpsemalt riskirühmad, ennetustöö sihtrühmad ja kitsaskohad. See annab väärtuslikku lisateavet, et täpsustada ennetustöö sihtrühma (näiteks vanus ja sugu) ning ühtlasi analüüsida õnnetuste põhjuseid, tagajärgi ja võimalikke meetmeid, kuidas edaspidi ohuolukordi vältida.

Lisaks on nimetatud, milliste isikute kohta PÄIS-i andmeid kogutakse, samuti loetletakse päästeinfosüsteemis töödeldavad peamised andmekategooriad. Nii on tagatud selgus, mis andmeid ja kelle kohta (andmesubjektide kategooriad) kogutakse, seeläbi on tagatud kontroll PÄIS-i pidamise õiguspärasuse ja isikuandmete töötlemise ulatuse üle. Tuleb silmas pidada, et seaduses ei ole esitatud andmekogusse kogutavate andmete täielikku loetelu. Seadusega võib täpse andmete koosseisu kehtestamise delegeerida täitevvõimule, seda on tehtud päästeseaduse § 9 lõikes 4.

Andmete sisestamine PÄIS-i on oluline, et Päästeamet saaks planeerida järelevalve ja ennetustöö tegemist, kujundada turvalist elukeskkonda ja tagada kodanikule lihtsam suhtlus riigiga. Samuti kasutavad selle andmekogu andmeid juba praegu koostööpartnerid kemikaaliohutuse ja seadme ohutuse, ehitus- ning kindlustusvaldkonnas.

Oluline on selgesti tuvastatavad päästesündmuse lahendamise seotud toimingute ja menetluste andmed, päästesündmuse käigus hukunu ja vigastatu andmed, järelevalve ja kooskõlastamismenetluste andmed, ennetustöö ning kodunõustamise andmed, tehnosüsteemide andmed ning teatud tuleohutusteenuste osutamisega seotud andmed.

Tuleohutusülevaatusel kogutavad andmed on sisult sarnased riikliku järelevalve käigus kogutavate andmetega, mida sisestab PÄIS-i tuleohutusinspektor. Ka tehnosüsteemide, sealhulgas küttesüsteemide andmed on arvatud järelevalvemenetluste andmete hulka, sest küttesüsteemide andmed kannab PÄIS-i tuleohutusinspektor pärast seda, kui korstnapühkijad on vajalikud andmed inspektorile esitanud. Samamoodi kantakse juba praegu PÄIS-i tuleohutuse enesekontrolli aruanded.

§ 9 lõikega 2¹ sätestatakse, et tervise infosüsteem edastab PÄIS-i vabatahtlikuks päästjaks saada soovija ja vabatahtliku päästja mootorsõidukijuhi tervisetõendi otsuse andmeid. Siseministri määruse „Vabatahtliku päästja kutsesobivuse nõuded, nendele vastavuse kontrollimise tingimused ja kord, vabatahtliku päästja kohta kogutud isikuandmete säilitamise tähtaeg ning tema väljaõppe ja arvestuse läbiviimise kord“ kohaselt saab vabatahtlik päästja või vabatahtlikuks päästjaks saada soovija tõendada enda vastavust vabatahtliku päästja tervisenõuetele mootorsõidukijuhi kehtiva tervisetõendiga.

Mootorsõidukijuhi tervisetõendid digitaliseeriti 2015. aastal. Alates sellest ajast edastatakse mootorsõidukijuhi tervisetõend tervise infosüsteemi ja Transpordiameti

liiklusregistrisse elektrooniliselt. PÄIS-i edastatakse ainult arsti otsus, kas inimene võib mootorsõidukit juhtida.

Lõike 2² kohaselt on PÄIS piiratud juurdepääsuga ja sellesse kantud andmed on asutusesiseseks kasutamiseks, kui õigusaktides ei ole sätestatud teisiti. [Avaliku teabe seaduse](#) (edaspidi AvTS) § 43⁸ lõikes 1 on sätestatud, et andmekogus töödeldavad andmed peavad olema avalikult kättesaadavad, kui neile ei ole seadusega või selle alusel kehtestatud juurdepääsupiirangut. Ka AvTS-i § 3 lõikes 2 on nähtud ette, et teabele juurdepääsu võib piirata vaid seaduses sätestatud korras. AvTS võimaldab seega seada teabele, sh andmekogudele, juurdepääsupiirangu AvTS-i § 35 või eriseaduse alusel. Seega peabki eriseaduses vajaduse korral sätestama AvTS-i erinormina andmete juurdepääsupiirangu.⁴ Õigusselguse tagamiseks on juurdepääsupiirangu säte reguleeritud PäästeS-is.

Lõikes 2³ tuuakse välja, mis andmetega on võimalik PÄIS-i kaudu tutvuda. PÄIS-i kaudu saab tutvuda järelevalvemenetluse tulemusel jõustunud ettekirjutuste loeteluga ja kemikaaliseaduses sätestatud ulatuses kemikaaliohutuse andmetega, mis on seotud nii ohtliku ettevõtte kui ka suurõnnetuse ohuga ettevõtte andmetega käitise kohta ning nende kohustuslike dokumentidega.

Lõikes 2³ nimetatud andmetes ei ole avalikud ega saa avalikuks isikuandmed ja muu teave, mida õigusaktide alusel ei avaldata, näiteks ärisaladus, mis sisaldub Päästeametile kooskõlastamiseks esitatud riskianalüüsid. Järelevalvemenetluses jõustunud ettekirjutused avaldatakse loeteluna. Erasisikute kohta kuvatakse ainult ettekirjutuse number ja initsiaalid, juriidiliste isikute kohta täisnimi koos PDF-vormingus ettekirjutusega. Kemikaaliohutuse vallas on avalik eelkõige ohtlike ja suurõnnetuse ohuga ettevõtete loetelu koos kinnitusega vajalike dokumentide olemasolu kohta. Kasutatakse ka viitamist Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti kodulehekülje infole.

Lisaks eelnimetatud andmetele on PÄIS-i kaudu võimalik tutvuda ka küttesüsteemi korrashoiu andmetega. Nende avalikustamise eesmärk on luua kodanikele turvalisem elukeskkond. See tähendab, et PÄIS-i küttesüsteemide portaali sisse logides on võimalik kõigil inimestel kontrollida küttesüsteemide seisundit. Päringute tegemisel tuleb info nägemiseks PÄIS-s enda isik elektrooniliselt tuvastada, mille alusel selekteeritakse kuvatav info. Nähtavaks muudetakse ainult küttesüsteemi aadress ja olek (kasutusse lubatud või mitte), mis tähendab, et päringu tegija saab päringule kaks võimalikku vastust: kas konkreetsel aadressil asuv küttesüsteem on lubatud kasutusse või mitte. Kõik muud andmed (isiku nimi, korstnapühkija akti ja/või

⁴ Andmekaitse Inspeksioon. [Andmekogude juhend](#).

ettepaneku sisu) jäävad endiselt nähtavaks vaid selleks ettenähtud ja õigustatud isikutele. Ei avalikustata seega puuduste sisu (tüüp), korstnapühkija andmeid ega omaniku või küttesüsteemi puhastuse tellinud isiku andmeid.

Kuigi küttesüsteemide portaali avalikus vaates ei kajastata isikuandmeid, vaid näha on ainult küttesüsteemi seisukord, on küttesüsteemide korrashoiu andmete avalikustamine siiski seotud isikuandmetega, kuivõrd kinnistusregistri⁵ päringuga on võimalik tuvastada, kellele kuulub konkreetse aadressiga hoone. Seega, kui avalikustatakse teave füüsilise isiku kinnisasjal asuva küttesüsteemi kasutusse lubamise või selle keelamise kohta ja kinnistusregistri kaudu on võimalik tuvastada kinnisasja omanik, on tegemist isikuandmete töötlemisega. Isikuandmete kaitse üldmääruse⁶ artikli 4 punkti 1 kohaselt on isikuandmed igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku (andmesubjekti) kohta. Tuvastatav füüsiline isik on seejuures isik, keda saab otseselt või kaudselt tuvastada, eelkõige sellise identifitseerimistunnuse põhjal nagu nimi, isikukood, asukohateave, võrguidentifikaator või füüsilise isiku ühe või mitme füüsilise, füsioloogilise, geneetilise, vaimse, majandusliku, kultuurilise või sotsiaalse tunnuse põhjal. Isikuandmetena käsitatakse seega mitte üksnes otse nime alusel tuvastatava inimese andmeid, vaid ka kaudsete tunnuste alusel tuvastatava id andmeid. Isikuandmete kaitse on osa põhiõigusest perekonna- ja eraelu kaitsele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) § 26) ning igapäevase õigusest vabale eneseteostusele (*PS*-i § 19). Perekonna- ja eraelu puutumatusele võib sekkuda üksnes seaduses sätestatud juhul ja korras, et kaitsta tervist, kõlblust, avalikku korda või teiste inimeste õigusi ja vabadusi, tõkestada kuritegu või tabada kurjategija.⁷ Riigikohtu halduskolleegium on märkinud, et „eraelu puutumatuse riivena käsitatakse muu hulgas isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist“.⁸ *PS*-i § 11 esimesest lausest koostoimes § 3 lõikega 1 ja §-ga 10 tuleneb, et igal põhivabaduse piirangul peab olema seaduslik alus. Selline seadus peab olema kättesaadav ning selle tagajärjed ettenähtavad ja piisavalt selged.⁹

Kuna küttesüsteemide portaalis avalikustatakse ehitise või kinnisasjaga seotud küttesüsteemide seisukord, saavad kindlustusandjad, KOV-d ja kinnisvaraga seotud teenuseosutajad kergesti faktilise info, kas ehitises on küttesüsteem hooldatud või mitte ja kas selle kasutamine on lubatud või mitte. KOV-d väljastavad ehitistele

⁵ Kinnistusregistri päringute hinnakiri.

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). –ELT L 119, 4.5.2016, lk 1–88.

⁷ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seaduse eelnõu seletuskiri. – 778 SE.

⁸ RKHKo 12. juuli 2012. aasta otsus nr 3-3-1-3-12, p 19.

⁹ Kalmo, Hent 2020. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, § 11 nr 23.

kasutuslubasid, kontrollides enne, kas ehitise vastab kõigile nõuetele, sh tuleohutusnõuetele.

Lõike 2⁴ kohaselt on igal isikul õigus tutvuda PÄIS-i kantud temaga seotud ehitise või selle osa andmetega. Sellised andmed on näiteks korstnapühkija akt, tuleohutusülevaatus akt ja küttesüsteemi teave. Seega, kui isik on PÄIS-s märgitud kui küttesüsteemiga seotud isik, korstnapühkija ja/või pottsepp, tuleohutusülevaatus tegija või ettevõtte nimel tuleohutuse enesekontrolli koostaja ja esitaja, saab ta näha endaga seotud infot, logides PÄIS-i sisse, näiteks autentides end ID-kaardiga või muul viisil. Samuti saavad isikud, kelle vastu on Päästeamet algatanud menetluse, näha kõiki menetluse etappe ja dokumente.

Küttesüsteemiga seotud isikuna käsitatakse küttesüsteemide portaalis pottseppa, korstnapühkijat, küttesüsteemi omanikku (keda võimaldab tuvastada PÄIS-i ja kinnistusraamatu ühendamine X-tee kaudu) ja isikut, kes on lubanud ennast küttesüsteemiga seotud isikuks märkida. Viimane võib olla näiteks üürnik, sugulane või muu isik, kes on seotud küttesüsteemi puhastamisega, näiteks selle tellija. Nendele isikutele on küttesüsteemis kuvatav teave erineva detailsusega.

Lõikes 2⁵ sätestatakse isikuandmete säilitamise maksimaalne tähtaeg PÄIS-s. Tähtaega võib määrusega konkretiseerida, sh lühendada, kui andmekogu asutavas seaduses on selleks volitus.¹⁰ PÄIS-s kajastatakse andmeid isikustatuna kuni viis aastat või järelevalvemenetluse lõpuni, kui see ületab viit aastat. Demineerimistöö andmeid, mis hõlmavad ka isikustatud andmeid, säilitatakse 75 aastat. PÄIS-i põhimääruses tuuakse välja täpsemad tähtajad, sh lühemate tähtaegade erisused.

Demineerimistöö andmete säilitamise maksimaalne tähtaeg – 75 aastat – tuleneb sellest, et demineerimistöö andmeid, mis hõlmavad ka isikuandmeid (objektiga seotud isiku andmed, sh ees- ja perekonnanimi ning telefoninumber, ning hukku, vigastatu, päästetu, evakueeritu ja pääsenu andmed, sh nende arv, vanus ja sugu), säilitatakse PÄIS-s 75 aastat. Pärast seda andmed kustutatakse. 75-aastane säilitamistähtaeg on juba varem määratud, arvestades inimese eeldatavat eluiga ja kuritegude võimaliku toimepanemise aega. Näiteks on vaja enne läbiotsimistoiminguid teavet, kas kahtlustataval on olnud varem lõhkekehade kokkupuudet. Infot kasutatakse, et vajaduse korral rakendada demineerijate kaitseks lisameetmeid ja abinõusid. Mida rohkem on võimalik kasutada varasemaid tehnilisi andmeid, seda väiksem on võimalus, et demineerija teeb infopuuduse tõttu vale otsuse või halvimal juhul hukkub. Üldjuhul kajastatakse PÄIS-s isikustatuna andmeid kaks aastat, teatud juhul ka viis aastat või järelevalvemenetluse lõpuni.

¹⁰ Mikiver, M. Justiitsministeeriumi 2021. aasta analüüs „Andmekogud ja isikuandmed: EV Põhiseadusest ja IKÜM-st tulenevad nõuded regulatsioonile“.

PÄIS-i asutamise seaduslik alus on valdkonna eest vastutaval ministril, kelleks on siseminister. Avaliku teabe seaduse (edaspidi AvTS) § 43³ lõike 1 kohaselt tuleb andmekogu asutada seadusega või selle alusel kehtestatud õigusaktiga. Seega peetakse PÄIS-i rakendusakti alusel ning säte on kooskõlas AvTS-i andmekogu asutamise põhimõttega.

Lõike 4 kohaselt piiritletakse, mida PÄIS-i pidamise põhimääruses reguleeritakse: PÄIS-i pidamise kord, volitatud töötleja, PÄIS-i kogutavate andmete täpne koosseis, andmeandjad, andmesaajad, andmete säilitamise täpsed tähtajad ning vajaduse korral muud PÄIS-i pidamisega seotud korralduslikud küsimused. Isikuandmete säilitamise maksimaalse tähtaja sätestab küll seadusandja, kuid andmete säilitamise täpsed tähtajad sätestatakse PÄIS-i põhimääruses. Näiteks kehtestatakse PÄIS-i põhimääruses, milliseid isikuandmeid kajastatakse PÄIS-s kaks aastat ja millised viis. Seega on PÄIS-i täpne ülesehitus volitusnormi piires delegeeritud täitevvõimule.

PÄIS-i vastutav töötleja on Päästeamet. Vastutava töötleja ülesanded ja vastutus on sätestatud AvTS-i §-s 43⁴. Seega on Päästeameti ülesanne korraldada PÄIS-i kasutusele võtmist ning teenuste ja andmete haldamist. Päästeamet vastutab ka PÄIS-i haldamise seaduslikkuse ja andmekogu arendamise eest.

§ 9 lõikega 6, mille kohaselt on Päästeametil õigus isiku nõusolekul kasutada tema PÄIS-i kantud kontaktandmeid, et saata Päästeameti tegevusega seotud teavitusi järgmise korstnapühkimise aja, tuletõrje veevõtukohast vee kasutamise, õigusaktide muudatuste ja muu ohutust suurendava teabe kohta. Päästeametil on õigus edastada näiteks PÄIS-i küttesüsteemide portaalist isikutele avalik-õiguslikke automaatseid meeldetuletusi, mille saamise vastu on isikul eelduslikult suur huvi. Samuti saab Päästeamet edastada näiteks automaatsete tulekahjusignalisatsioonisüsteemide omanikele süsteemi hooldamise meeldetuletusi või tuletõrje veevõtukohta omanikele teavet, kui veevõtukohast on vett võetud. Teavituste saatmiseks peab isik andma nõusoleku.

Meeldetuletus on oluline, et suurendada tuleohutust ja juhtida isikuid vastutustundlikumalt käituma. See suurendab otseselt ohutust ja turvalisust, kuna aitab isikutel täita seadusest tulenevaid kohustusi.

§ 9¹. Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu

(1) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus eesmärgiga kaitsta inimese elu, tervist ja vara ning keskkonda

töödeldakse andmeid, sealhulgas isikuandmeid, et menetleda hädaabiteateid kiirema abi osutamiseks, ning abi- ja infoteateid, sealhulgas kriisiinfo teenuse osutamiseks.

(2) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogusse kantakse:

- 1) hädaabiteate edastaja ja sündmusega seotud isiku andmed;
- 2) abivajaja andmed, sealhulgas terviseandmed;
- 3) hädaabiteate andmed;
- 4) hädaabiteate menetlemisega seotud toimingute andmed;
- 5) hädaabiteate menetlemise teenuse registreeritud kasutaja andmed;
- 6) hädaabiteate menetleja andmed;
- 7) abi- ja infoteate andmed;
- 8) Häirekeskuse kõneside salvestised.

(2¹) Käesoleva seaduse § 3 lõikes 4 nimetatud kriisiinfo teenuse osutamisel arvatavate kannatanute kohta info väljastamise vajaduse üle otsustab Terviseamet, Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet või Kaitsepolitseiamet vastavalt oma pädevusele.

(2²) Käesoleva paragrahvi lõikes 2¹ nimetatud asutus peab info väljastamise vajaduse üle otsustamisel hindama, kas:

- 1) tegemist on käesoleva seaduse § 3 lõikes 4 nimetatud erakorralise sündmusega, mille korral on proportsionaalne isikuandmeid töödelda;
- 2) arvatavate kannatanute lähedastele info andmiseks ei ole tavapärased teavituskanalid piisavalt tõhusad.

(2³) Kriisiinfo teenuse osutamisel töödeldakse hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogus lisaks käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 7 ja 8 nimetatud andmetele käesoleva paragrahvi lõikes 2⁴ nimetatud isikuandmeid.

(2⁴) Häirekeskus pärib hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu kaudu käesoleva paragrahvi lõikes 2¹ nimetatud asutuse otsuse alusel tervise infosüsteemist kriisiinfo teenuse osutamisel andmeid selle kohta, kas, kus ja millal on arvatavale kannatanule osutatud tervishoiuteenust seoses käesoleva seaduse § 3 lõikes 4 nimetatud sündmusega. Kriisiinfo teenuse osutamisel ei töötle Häirekeskus arvatava kannatanu terviseandmeid.

(2⁵) Andmeid arvatava kannatanu kohta ei edastata tervise infosüsteemist Häirekeskusele, kui arvatav kannatanu on tervise infosüsteemis keelanud oma andmete edastamise kriisiinfo teenuse osutamiseks.

(2⁶) Häirekeskus ei tee päringut tervise infosüsteemi arvatava kannatanu kohta andmete saamiseks, kui uurimist teostav asutus on andmetele juurdepääsu või nende edastamise keelanud kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides.

(2⁷) Kriisiinfo teenuse osutamisel antakse arvatava kannatanu kohta tehtud päringu alusel infot päringualuse isiku lähedasele, kelleks käesoleva seaduse tähenduses on abikaasa,

registreeritud elukaaslane, vanem, vanavanem, laps, lapselaps, õde, vend ja muu isik, keda saab lähtudes isiku elukorraldusest pidada õigustatuks infot saama.

(2⁸) Kriisiinfo teenuse kaudu arvatava kannatanu kohta päringu teinud isiku tuvastamise ja arvatava kannatanuga seose kontrollimise alused kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.

(2⁹) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogus kajastatakse andmeid isikustatuna üks aasta ja üks kuu, pärast mida andmed anonüümitakse.

(2¹⁰) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu on piiratud juurdepääsuga ja selle andmed on asutusesiseseks kasutamiseks, kui õigusaktides ei ole sätestatud teisiti.

(3) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu asutab ja selle põhimääruse kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

(4) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu põhimääruses sätestatakse andmekogu pidamise kord, volitatud töötleja, andmekogusse kogutavate andmete täpne koosseis, andmeandjad, andmesaajad, andmete säilitamise täpsed tähtajad ja vajaduse korral muud andmekogu pidamisega seotud korralduslikud küsimused.

(5) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu vastutav töötleja on Häirekeskus.

(6) Hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu vastutaval töötlejal on õigus kasutada andmekogusse kantud kontaktandmeid, et pärida hädaabinumbrile helistajalt või lühisõnumi saatjalt tagasisidet temale osutatud teenusega rahulolu kohta.

Päästeseaduse § 9¹ sätestab hädaabiteate ning abi- ja infoteadete andmekogu pidamise raamistiku ning reguleerib isikuandmete töötlemist kriisiinfo teenuse osutamisel. Lõike 1 kohaselt on andmekogus lubatud töödelda nii hädaabiteate kui ka abi- ja infoteate andmeid, mis hõlmab ka kriisiinfo teenuse osutamist. Lõikes 2 on sätestatud andmekogus töödeldavate andmete loetelu, mida omakorda täpsustab [andmekogu põhimäärus](#)¹¹.

Lõiked 2¹–2⁸ reguleerivad kriisiinfo teenuse osutamisel isikuandmete töötlemist. Kriisiinfo teenuse osutamise käigus töödeldakse nii HÄK-se poole pöörduja (helistaja) isikuandmeid kui ka kriisiolukorras arvatava kannatanu isikuandmeid, kui selliste päringute võimalus on otsustatud käivitada. Töödeldavate andmete täpne koosseis reguleeritakse hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu põhimääruses, andmekogusse kantakse nii helistaja kui ka arvatava kannatanu nimi ja isikukood või sünniaeg, omavaheline seos, lisaks helistaja telefoninumber. Kriisiinfo teenuse osutamisel töötleb ja väljastab Häirekeskus isikuandmeid minimaalselt vajalikus ulatuses.

¹¹ Siseministri 21. detsembri 2016. aasta määrus nr 36 „Hädaabiteadete menetlemise andmekogu asutamine ja andmekogu pidamise põhimäärus”.

Kriisiolukorras arvatavate kannatanute kohta saab HÄK andmed päringu teel tervise infosüsteemist, kui neid on otsustatud väljastada. Õigus otsustada info väljastamise üle on Terviseametil, Päästeametil, Politsei- ja Piirivalveametil ja Kaitsepolitseiametil olenevalt asutuse pädevusest. Otsustamisel tuleb hinnata, kas see on erakorraline sündmus, mille tõttu on möödapääsmatu vajadus isikuandmeid töödelda, ning kas arvatavate kannatanute lähedastele teabe andmiseks ei ole tavapärased teavituskanalid piisavalt tõhusad. Töödeldavad andmed on lõike 2⁴ kohaselt järgmised:

- 1) kas isik, kelle kohta päring tehti, on kriisiolukorras arvatav kannatanu ning
- 2) kas, kus ja millal on talle kriisiolukorra tõttu tervishoiuteenust osutatud.

Arvatava kannatanu kohta on andmeid saama õigustatud vaid nende lähedased. Lähedasteks loetakse abikaasa, registreeritud elukaaslane, vanem, vanavanem, laps, lapselaps, õde, vend ja muu isik, keda saab isiku elukorraldusest lähtudes pidada õigustatuks teavet saama. Päringu teinud isiku tuvastamise ja arvatava kannatanuga seose kontrollimise alused on kehtestatud [siseministri määrusega](#)¹². Andmete väljastamise eeldusena tuleb päringu tegijal anda HÄK-ile andmed enda kohta, et oleks võimalik teada saada, kes on isik, kellele andmed väljastatakse. Häirekeskus kontrollib päringu tegija andmeid Eesti rahvastikuregistrist automaatpäringuga. Kui päringu tegija ei ole nõus enda kohta andmeid andma, siis Häirekeskus talle kriisiolukorras arvatava kannatanu kohta andmeid ei väljasta. Päringu saab teha vaid isiklikel põhjustel oma lähedase kohta esmase teabe saamiseks, mitte näiteks tööülesannetega seotud eesmärgil. Kui kriisiinfotelefoni operaatoril tekib kahtlus, et andmeid soovitakse saada muul eesmärgil, on HÄK-el õigus jätta kriisiolukorras arvatava kannatanu kohta andmed väljastamata.

Arvatava kannatanu andmeid ei edastata tervise infosüsteemist HÄK-le, kui arvatav kannatanu on tervise infosüsteemi patsiendiportaalis keelanud oma andmete edastamise kriisiinfo teenuse osutamiseks (lõige 2⁵). Samuti ei töötle Häirekeskus arvatava kannatanu andmeid, kui uurimist teostav asutus on andmetele juurdepääsu või nende edastamise keelanud kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides (lõige 2⁶).

Paragrahv 9¹ lõike 2⁹ kohaselt kajastatakse hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogus andmeid isikustatuna üks aasta ja üks kuu, pärast mida andmed anonüümitakse. Isikuandmete säilitamise maksimaalne tähtaeg on toodud siseministri 21. detsembri 2016. aasta määrusest nr 36 „Hädaabiteadete menetlemise

¹² Siseministri 29. juuni 2020. aasta määrus nr 23 „Kriisiinfo teenuse kaudu arvatava kannatanu kohta päringu teinud isiku tuvastamise ja arvatava kannatanuga seose kontrollimise alused”.

andmekogu asutamine ja andmekogu pidamise põhimäärus “ (edaspidi ka määrus nr 36) seaduse tasemele. See tuleneb põhimõttest, et andmekogu isikuandmete säilitamise tähtaja peab sätestama seadusandja. Määrusega võib tähtaegu konkretiseerida, sh lühendada, kui andmekogu asutavas seaduses on selleks volitus.¹³

Lõikes 2¹⁰ järgitakse PäästeS § 9 lõikega 2² analoogset käsitlust, mille kohaselt on hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu piiratud juurdepääsuga ja sellesse kantud andmed on asutusesiseseks kasutamiseks, kui õigusaktides ei ole sätestatud teisiti.

Lõike 6 kohaselt on hädaabiteadete ning abi- ja infoteadete andmekogu vastutaval töötlejal õigus kasutada andmekogusse kantud kontaktandmeid, et pärida hädaabinumbrihelistajalt või lühisõnumi saatjalt tagasisidet temale osutatud teenusega rahulolu kohta. Seejuures mõeldakse HÄK-e osutatud teenust, mitte näiteks PPA või Päästeameti oma. Eesmärk on saada tagasisidet teenuste kohta, mida inimene on HÄK-e poole pöördudes tarbinud.

HÄK vastab igal aastal numbril 112 ligi miljonile kõnele, millest päästel, politseil või kiirabil on vaja lahendada alla poole. Kuigi kõnede suhtarv on elanike seas 0,79, põhineb tegelik kasutajakogemus uuringutes ligi 30%-l elanikkonnast. HÄK-e tellimusel selgitab uuringufirma igal aastal välja umbes 2000 inimese teadlikkuse numbritest 112 ja 1247 ning uurib umbes 500 sellise inimese kogemust, kes on viimase 12 kuu jooksul vajanud kiiret abi ja helistanud selleks numbril 112. Sellise valimi saavutamiseks püüab uuringufirma võtta ühendust üle 5000 inimesega. Tihti kogutakse andmeid pikka aega pärast seda, kui inimene oli abi vajanud. Lisaks on selline meetod kohmakas ja ajamahukas ning katab väga väikest hulka teenusekasutajatest. Seetõttu esineb vajadus küsida tagasisidet vahetumalt ja täpsemalt.

§ 9². Automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi andmekogu

(1) Automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi andmekogu (edaspidi andmekogu ABIS) on elektrooniline andmekogu, mille eesmärk käesoleva seaduse tähenduses on töödelda abidemineerija daktüloskopeerimisel saadud biomeetrilisi andmeid, et välistada jäljed, mille abidemineerija on ekspertiisiobjektile jätnud.

(2) Abidemineerija daktüloskopeerimisel saadud biomeetrilisi andmeid võib töödelda üksnes käesoleva seaduse § 36² lõikes 1 nimetatud eesmärgil.

(3) Andmekogu ABIS asutab ja selle põhimääruse kehtestab [Vabariigi Valitsus](#) määrusega.

(4) Andmekogu ABIS vastutavad töötlejad on Politsei- ja Piirivalveamet ning Eesti Kohtuekspertiisi Instituut.

(5) Andmekogu ABIS andmed on juurdepääsupiiranguga ja tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks.

¹³ Mikiver, M. Justiitsministeeriumi 2021. aasta analüüs „Andmekogud ja isikuandmed: EV Põhiseadusest ja IKÜM-st tulenevad nõuded regulatsioonile“.

§-ga 9² reguleeritakse automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi andmekoguga (edaspidi *andmekogu ABIS*) seonduvat. Andmekogu ABIS on elektrooniline andmekogu, mille eesmärk PäästeS-i tähenduses on töödelda abidemineerija daktüloskopeerimisel saadud biomeetrilisi andmeid, et välistada jäljed, mille abidemineerija on ekspertiisiobjektile jätnud. Andmekogusse ABIS on kantud ka demineerimistöoga seotud päästeametniku daktüloskopeerimisel saadud andmed. Abidemineerija daktüloskopeerimisel saadud biomeetrilisi andmeid võib töödelda üksnes PäästeS-i § 36² lõikes 1 nimetatud eesmärgil. PäästeS-i § 36² lõikes 1 on sätestatud, et abidemineerija daktüloskopeeritakse ja temalt võetakse DNA-proov, et välistada jäljed, mille ta on ekspertiisiobjektile jätnud. Samasugusel eesmärgil daktüloskopeeritakse ja võetakse DNA-proov ka demineerimistöoga seotud päästeametnikult päästeteenistuse seaduse (edaspidi PäästeTS) § 61 kohaselt. Lõigetes 3–5 sätestatu on toodud ka PäästeTS-i §-s 6¹.

§ 10. – § 13.

[Kehtetud - [RT I, 15.12.2016, 2](#) - jõust. 01.01.2017]

4. PEATÜKK

RIIKLIK JÄRELEVALVE

Riiklik järelevalve. KorS-i § 2 lõike 4 kohaselt on riiklik järelevalve korrakaitseorgani tegevus eesmärgiga ennetada ohtu, selgitada see välja ja tõrjuda või kõrvaldada korrarikkumine. Riikliku järelevalve ülesannet viiakse ellu riikliku järelevalve menetluses, mis on üks haldusmenetluse liikidest. See tähendab, et riikliku järelevalve ülesande täitmisel laieneb korrakaitseorgani tegevusele alati üldseadusena [haldusmenetluse seadus](#) (edaspidi *HMS*), välja arvatud juhul, kui see on erinormidega välistatud.¹⁴ Päästeseaduse § 1 lõige 2 viitab samuti HMS-ile, mille kohaselt tuleb seaduses ettenähtud haldusmenetlusele kohaldada HMS-i sätteid, arvestades päästeseaduse erisusi. Igal juhul tuleb riikliku järelevalve teostamisel lähtuda nii HMS-is kui ka KorS-is sätestatud põhimõtetest.

Päästeameti tegevused, mis ei seostu põhiõiguste riivega, ei kuulu riikliku järelevalve alla. Seetõttu ei ole seaduses reguleeritud kõiki Päästeameti toiminguid. Näiteks kui isik kutsub ise päästeametniku oma eluruumi, ei ole see valdusesse sisenemine kui riikliku järelevalve erimeede. Kui eluruumi sisenetakse ilma valdaja teadmise või

¹⁴ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 13.

nõusolekuta, on see erimeetme kohaldamine ning õigus selleks peab tulenema seadusest.

Korrarikkumine. Korrarikkumine on avaliku korra kaitsealas oleva õigusnormi või isiku subjektiivse õiguse rikkumine või õigushüve kahjustamine (KorS-i § 5 lõige 1). Kuna avaliku korra kaitseala ei hõlma üksnes füüsilise või juriidilise isiku tekitatavaid kahjustusi, siis on korrarikkumine iga avaliku korra kaitseala elemendi kahjustus olenemata sellest, kas selle on esile kutsunud inimtegevus, loodusjõud või muu põhjus. Korrarikkumine on näiteks tormi tõttu sõiduteele langenud puu, plahvatus keemiatehases või ka vigastus, mille tekitab isikule metsloom.¹⁵

Korrakaitseorgan. Korrakaitseorgan on seaduse või määrusega riikliku järelevalve ülesannet täitma volitatud asutus, kogu või isik (KorS-i § 6 lõige 1). Korrakaitseorgan on haldusorgani eriliik ja eristub muudest haldusorganitest selle poolest, et talle on antud riikliku järelevalve pädevus. Päästeamet on seadusega saanud riikliku järelevalve ülesande, mis tähendab, et Päästeamet on päästeseaduse mõttes korrakaitseorgan. Päästeamet on seega pädev rakendama kõiki KorS-is ettenähtud üldmeetmeid (KorS-i 3. peatüki 2. jagu) ning erimeetmetest saab Päästeamet kohaldada neid, mis talle on valdkondlikust pädevusest lähtudes seadusega antud. Lisaks on päästeseaduses ette nähtud ka riikliku järelevalve erisused ehk sellised riikliku järelevalve meetmed, mis ei mahu KorS-i erimeetmete hulka või mis on erisused KorS-i regulatsioonist.

Meetmete kohaldamine ja meetme kohaldamise põhimõtted. Päästeseaduse alusel tehtavad otsused ja korraldused meetme rakendamise kohta on haldusaktid. Haldusakte saab anda vaid päästeametnik. Kui päästetööde tegemisel ei ole kohapeal päästeametnikku, vaid on ainult päästetöötajad, siis on Päästeameti võimalus langetada otsus kohapeal piiratud. Päästetöötajad saavad iseseisvalt lahendada väiksemaid sündmusi, näiteks kulupõlengu ja prügikasti põlengu kustutamine, mis ei eelda meetme rakendamist. Kui tekib vajadus rakendada meetet, peab selleks korralduse andma päästeametnik. Samas ei pea päästetöö juht viibima sündmuskohal ja nii saab korralduse anda näiteks operatiivkorporidaja raadioside teel. Sarnane raadioside teel päästeametniku korralduste andmise kord kehtib ka vabatahtlike päästjate puhul. Oluline on korralduse andmine korrektselt fikseerida.

Arvestades HMS-is sätestatud põhimõtteid, on riikliku järelevalve teostamise mõttes olulised eelkõige järgmised põhimõtted.

¹⁵ Samas, lk 21.

- **Seadusliku aluse põhimõte** (HMS-i § 3 lõige 1) sätestab, et haldusmenetluses võib piirata isiku põhiõigusi ja -vabadusi ning tema muid subjektiivseid õigusi ainult seaduse alusel. Päästeameti meetmete rakendamisel on füüsiliste ja juriidiliste isikute õiguste piiramine võimalik ainult sellisel juhul ja ulatuses, milles selle näeb ette päästeseadus või eriseadused. Muul juhul isikute õigusi piirata ei tohi.
- **Kaalutusõiguse õiguspärane teostamine** (HMS-i § 4) on oluline, kuna Päästeameti otsuste tegemine põhineb suurel määral kaalutlemisel. Nagu ka päästeseaduse meetmete sõnastusest (*Päästeamet/päästeametnik võib ...*) ilmneb, ei ole meetmete rakendamine kohustus, vaid võimalus. Seadus ei kohusta ametnikku teatud õiguslike asjaolude ilmnemisel ühel kindlal viisil tegutsema, vaid annab talle võimaluse teatud piirides valida, kas sekkumine on üldse vajalik. Kaalutusõigust tuleb teostada seadusega ettenähtud piirides, mille rikkumise korral on tegemist kaalutusveaga.
- **Proportsionaalsuse põhimõtte** (HMS-i § 5) kohaselt peab kogu täidesaatva riigivõimu tegevus olema kohane, vajalik ja võrdeline seatud eesmärgi suhtes. Eriti on vaja rõhutada proportsionaalsuse põhimõttega arvestamise kohustust siis, kui rakendatakse vahetut sundi. Proportsionaalsuse põhimõtte on nimetatud ja sisustatud ka KorS-is.
- **Eesmärgipärasuse põhimõtte** (HMS-i § 5 lõige 2) tähendab, et tegevus tuleb läbi viia eesmärgipäraselt ja tõhusalt, samuti võimalikult lihtsalt ja kiirelt, vältides üleliigseid kulusi ja ebameeldivusi isikutele. Eesmärgipärasuse põhimõtte tähendab eelkõige seda, et Päästeamet peab kasutama kõiki õiguspäraseid vahendeid, mis tema käsutuses on, et talle seadusega pandud ülesanded saaksid täidetud. Tõhsuse kõrval on aga oluline alati silmas pidada ka seda, et menetluses osalevad isikud ei peaks taluma ebamõistlikult keerukat menetlust ja põhjendamatuid ebameeldivusi.
- **Uurimispõhimõtte** (HMS-i § 6) rakendamine tähendab eelkõige seda, et Päästeametil on kohustus koguda omal algatusel piisavalt teavet, mis on vajalik ohtude ja nende tõrjumiseks vajalike meetmete õigeks hindamiseks. Päästeamet ei saa eeldada, et kogu vajaliku teabe edastab neile abivajaja. Uurimispõhimõtet on rikutud, kui olulised asjaolud on otsustamisel jäetud välja selgitamata. Riigikohus on leidnud, et ettekirjutuse tegemise eelduseks olevad asjaolud peavad olema selged juba ettekirjutuse tegemise ajal ning nende väljaselgitamine alles ettekirjutuse üle toimuva kohtumenetluse käigus või ettekirjutuse täitmise kontrolli käigus ei ole kohane. Haldusakti andes ei tohi haldusorgan lähtuda üksnes oletustest.¹⁶

¹⁶ Riigikohtu halduskolleegiumi 20. jaanuari 2019. aasta lahend nr [3-19-569](#).

KorS-is on sätestatud järgmised riikliku järelevalve põhimõtted.

- **Proportsionaalsuse põhimõte** (KorS-i § 7). Korrakaitseorgan peab riikliku järelevalvet teostades kohaldama: 1) mitmest sobivast ja vajalikust riikliku järelevalve meetmest seda, mis nii isikut kui ka üldsust eeldatavalt kõige vähem kahjustab; 2) ainult sellist riikliku järelevalve meetet, mis on proportsionaalne, arvestades meetmega taotletavat eesmärki ja kiireloomulist kohaldamist nõudvat olukorda, ja 3) riikliku järelevalve meetet vaid nii kaua, kui selle eesmärk on saavutatud või seda ei ole enam võimalik saavutada.
- **Otstarbekuse põhimõte** (KorS-i § 8). Korrakaitseorgan peab riikliku järelevalvet teostades tegutsema eesmärgipäraselt ja tõhusalt ning kohaldama õiguspärase kaalutluse piires riikliku järelevalve meetmeid paindlikult.
- **Õiguste kaitse ja inimväärkuse tagamine** (KorS-i § 10). Isikute põhiõiguste ja muude subjektiivsete õiguste piiramine riikliku järelevalve menetluses toimub ainult seaduse alusel. Isikut tuleb riikliku järelevalve menetluses kohelda tema au teotamata ja inimväärkust alandamata.
- **Selgitamiskohustus** (KorS-i § 11). Riikliku järelevalve meetet kohaldama asuv ametiisik peab esitlema ennast arusaadavalt isikule, kelle suhtes ta kavatses meetet kohaldada, esitama isiku soovil oma pädevust tõendava dokumendi (ametitõendi) ja andma isiku soovil selgitusi kohaldatava meetme ning HMS-i §-s 36 nimetatud asjaolude kohta. Selgitamiskohustuse täitmist võib edasi lükata nii kaua, kui see on vältimatult vajalik vahetu ohu tõrjumiseks. Selgitamiskohustust ei ole, kui selle täitmine ei ole kohaldatava meetme olemuse või eesmärgi tõttu võimalik.
- **Dokumenteerimiskohustus ja aruandlus** (KorS-i § 12). Riikliku järelevalve meetme kohaldamine tuleb protokollida HMS-i §-s 18 sätestatud alustel ja korras, arvestades KorS-is sätestatud erisustega. Kui meede protokollitakse, antakse isikule, kelle suhtes meetet on kohaldatud, tema nõudmisel esimesel võimalusel protokollis ära kirjutada. Kui riikliku järelevalve meetme kohaldamisel kasutatakse asendustäitmist, protokollitakse asendustäitmine [asendustäitmise ja sunniraha seaduses](#) (edaspidi AtSS) sätestatud korras. Kui riikliku järelevalve meetme kohaldamisel kasutatakse vahetut sundi, märgitakse meetme kohaldamise protokollis lisaks HMS-is sätestatud andmetele kohaldatud vahetu sunni vahend, sunnivahendit kohaldanud ametiisik ning isik, loom või asi, kelle või mille suhtes on vahetut sundi kohaldatud. Vahetu sunni kohaldamisel rahvahulga vastu märgitakse isikute nimed, kelle suhtes on vahetut sundi kohaldatud, kui see on võimalik, samuti võimaluse korral see videosalvestatakse ning salvestis säilitatakse samadel alustel meetme

kohaldamise protokolliga. Kui riikliku järelevalve meetme kohaldamisel kasutatakse relva või erivahendit, on meetme protokollimine kohustuslik.

§ 13¹. Riikliku järelevalve erimeetmed

(1) Päästeamet võib käesolevas seaduses sätestatud riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada korraaitseaduse §-des 30, 32, 44, 49, 50 ja 51 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korraaitseaduses sätestatud alusel ja korras.

(2) Häirekeskus võib käesolevas seaduses sätestatud riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada korraaitseaduse §-s 34 sätestatud riikliku järelevalve erimeedet korraaitseaduses sätestatud alustel ja korras.

Päästeseaduses nimetatud riikliku järelevalve erimeetmed on sisustatud KorS-is. See tähendab, et kui päästeseaduses on viidatud vastavale KorS-i meetmele, siis tuleb seda sisustada KorS-is sätestatu kohaselt. Samas tuleb arvestada eriseaduses sätestatud erisustega, päästeseaduses on need reguleeritud §-s 13².

Päästeamet võib päästeseaduse § 13¹ lõike 1 kohaselt riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada järgmisi riikliku järelevalve erimeetmeid.

1. Küsitlemine ja dokumentide nõudmine (KorS-i § 30)

Küsitlemine ja dokumentide nõudmine on isiku õigusi ja vabadusi kõige vähem riivavad erimeetmed. Küsitlemine ja dokumentide nõudmine on erinevad meetmed, kuid samas on neil üks eesmärk, milleks on isikult teabe saamine.

Päästeamet võib isiku **peatada** ja teda **küsitleda**, kui on alust arvata, et isikul on vajalikke andmeid:

- 1) ohu ennetamiseks;
- 2) ohu väljaselgitamiseks;
- 3) ohu tõrjumiseks või
- 4) päästesündmuse tagajärgede leevendamiseks.

Lisaks peab sellise ohu ennetamine, väljaselgitamine, tõrjumine või korrariikumise kõrvaldamine olema Päästeameti pädevuses. Näiteks hoonetulekahjude ennetamine ja kustutamine on KorS-i tähenduses ohu ennetamine ja tõrjumine ning Päästeameti pädevuses. Samas kui isikul on näiteks ebaseaduslik relv, siis on sellest tuleneva ohu ennetamine ja tõrjumine Politsei- ja Piirivalveameti pädevuses.

Küsitlemine tuleb protokollida, kui küsitletav isik seda taotleb või kui päästeametnik peab seda vajalikuks. Seega ei ole vajalik kõiki küsitlemisi protokollida. Kui küsitletav ei taotle protokollimist, on päästeametniku kaalutleda, kas ametnik peab protokollimist vajalikuks. Kui päästeametnik peab seda vajalikuks, võib küsitletav isik anda seletusi kirjalikult oma käega. Seletuste omakäeline andmine tähendab, et isik täidab küsitlemise protokolliga osa „Meetmele allutatud isiku ütlused, taotlused“ ise oma käega kirjutades. Kui isiku soovib nii pikalt ütlusi anda, et need kõik ei mahu protokolliga osale „Meetmele allutatud isiku ütlused, taotlused“, siis võib isiku ütlused fikseerida eraldi valgel A4-suurusel lehel. Sellisel juhul tehakse protokolliga viide, et isiku ütlused on eraldi lehel. Eraldi lehel olevad selgitused on protokolliga osa. Küsitlemiseks ei loeta aga juhtumeid, kui isik tuleb ise päästesündmuse ajal päästeteenistujaga vestlema ja annab talle võimaliku ohu kohta teavet. Meetme kohaldamine tähendab seda, et seda tehakse ametniku korraldusel. Kui see toimub isiku enda tahtel, siis see ei ole meetme kohaldamine.

Lähtuvalt hea halduse tavast tuleb isikule ka lühidalt selgitada, mis eesmärgil teda küsitletakse, samuti tuleb tutvustada talle tema õigust nõuda küsitlemise protokollimist ja võimalust anda selgitusi oma käega. Päästeameti ametnik peab olema võimeline isikule selgitama, miks ta arvab, et isikul on vajalikke andmeid ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või päästesündmuse tagajärgede leevendamiseks.

Küsitlemise puhul on oluline ka see, et see annab päästeametnikule õiguse küsitletav isik peatada, andes talle sellekohase korralduse. Seega võib päästeametnik isiku küsitlemise ajaks peatada ning isikul on kohustus päästeametniku sellisele korraldusele alluda. See tähendab, et isikut võib küsitlemise lõpetamiseni hoida küsitlemise kohas. Oluline on märkida, et isiku peatamine küsitlemise ajaks ei ole mitte mingil juhul tema kinnipidamine ja meede ei anna õigust sulgeda isik näiteks kinnisesse ruumi. Selle meetme puhul seadus vahetu sunni kohaldamise õigust ette ei näe. Seega ei ole meetme kohaldamise eesmärgil lubatud kasutada füüsilist jõudu. Kui aga Päästeametilt korralduse saanud isik põhjendamatult keeldub küsitlemisest ja dokumentide esitamisest või püüab põgeneda, siis saab olenevalt konkreetsest juhtumist kohaldada politsei abiga tema suhtes ka teisi riikliku järelevalve meetmeid (näiteks isiku kinnipidamine vahetu sunni kasutamisega) või süüteo menetluslikke meetmeid.

Dokumentide nõudmise õigus antakse samadel alustel nagu küsitlemisõigus. See tähendab, et Päästeamet võib nõuda isikult dokumentide esitamist, kui on alust

arvata, et isikul on ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks vajalikke andmeid. See õigus on Päästeametil juhul, kui selle ohu ennetamine, väljaselgitamine, tõrjumine või korrariikkumise kõrvaldamine on Päästeameti pädevuses. Päästeamet nõuab dokumente päästesündmuse lahendamisel ja ohutusjärelvalve tegemisel. Kui küsitlemise puhul on eesmärk saada isikult teavet suuliselt, siis dokumentide nõudmise eesmärk on saada isikult asjassepuutuvat teavet kirjalikult. Dokument võib olla mistahes kirjalikult vormistatud asjassepuutuv teave, näiteks majaplaan või ehituslik dokumentatsioon. Dokumendi nõudmise puhul on oluline see, et see on olemas või inimese valduses juba küsitlemise ajal. Kuigi isik võib oma seletuse anda ka kirjalikult, ei loeta kirjaliku seletuse üleandmist dokumendi esitamiseks, vaid siiski küsitlemiseks. Kuigi kohapeal vormistatud kirjalikku seletust saaks pidada dokumendiks, ei ole seda meetmete parema eristamise ja selguse huvides tehtud.

Päästesündmuse korral on Päästeametil õigus nõuda ohu tõrjumiseks hoone omanikult operatiivkaarti, kui selle koostamise kohustus tuleb tuleohutuse seadusest. Ehkki operatiivkaart ja selle muudatused esitatakse ka Päästeametile, ei saa igal korral olla kindel, et Päästeametisse on jõudnud operatiivkaardi viimane versioon – seetõttu küsitakse seda päästesündmuse paremaks lahendamiseks kohapeal. Ohutusjärelvalve käigus on Päästeametil õigus nõuda näiteks suurõnnetuse ohuga ettevõtte esindajalt nii riskianalüüsi kui ka näiteks evakuatsiooniplaani esitamist, sellisel juhul on tegemist ohu väljaselgitamisega – kontrollitakse, kas ettevõtte on täitnud kõik talle kehtestatud kohustused. Kuna meetme kohaldamise alused on mõlema puhul ühesugused, saab neid kohaldada ühesuguses olukorras ning meetme valik või järjekord ei ole piiratud.

Dokumentide nõudmise ja vastuvõtmise peab Päästeamet protokollima või fikseerima Päästeameti üldise asjaajamiskorra kohaselt. See on oluline isiku õiguste tagamiseks ning selleks, et dokumentide andmine Päästeameti valdusesse oleks fikseeritud. Seda tuleb teha üksnes juhtudel, mil Päästeamet ei tagasta isikule dokumente kohapeal, samuti juhtudel, mil dokumenti ei esitata Päästeametile kohapeal, vaid edastatakse posti teel või muul viisil. Kui dokumente nõutakse ja nendega tutvutakse kohapeal, siis protokollitakse meede selle kohaldamisele allutatud isiku taotlusel ehk juhul, kui isik seda vajalikuks peab ja nõuab.

Oluline on märkida, et KorS-i kohaselt ei ole küsitlemine ja dokumentide nõudmine ohu ennetamiseks lubatud teabe ja dokumentide korral, mida on võimalik saada seaduse alusel asutatud andmekogust, välja arvatud juhul, kui teabe saamine andmekogust ei

ole korrakaitseorganist ehk kõnealusel juhul Päästeametist sõltumatul põhjusel võimalik. See piirang kehtib ka teabe kohta, mida on võimalik saada tasuta teise Euroopa Liidu liikmesriigi asjaomasest andmekogust või tasu eest, kui isik kinnitab kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, et kannab selle teabe hankimise kulud (KorS-i § 30 lõige 6).

2. Isikusamasuse tuvastamine (KorS § 32)

Erimeetme eesmärk on anda Päästeametile õigus isik tuvastada. Päästeametil võib olla seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks vajalik teada, kellega nad tegemist teevad või kelle suhtes edasisi meetmeid kohaldavad. Isikusamasuse tuvastamine tähendab eelkõige isiku nime ja vanuse (sünniaeg või isikukood, et eristada ühesugust nime kandvaid isikuid) kindlakstegemist.

Päästeamet võib isiku teadmisel tuvastada tema isiku kehtiva isikut tõendava dokumendi alusel, see tähendab teha kindlaks isiku nime ja vanuse, tutvuda dokumendiga, võrrelda fotot ja teisi dokumendile kantud biomeetrilisi andmeid isikuga ning kontrollida dokumendi ehtsust, või kui see ei ole võimalik, siis tuvastada isikusamasuse muul õiguspärasel viisil. Isiku tuvastamine on lubatud üksnes juhul, kui see on vajalik ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või päästesündmuse tagajärgede leevendamiseks.

Seega saab isikusamasuse tuvastada vaid isiku teadmisel ja selleks nähakse ette kaks viisi:

- 1) kehtiva isikut tõendava dokumendi alusel, st isikult nõutakse dokumendi esitamist, seejärel kontrollitakse dokumendi ehtsust, kehtivust ning võrreldakse fotot ja võimaluse korral teisi dokumendile kantud biomeetrilisi andmeid isikuga või
- 2) kui isikusamasuse tuvastamine dokumendi alusel ei ole võimalik (isikul puudub kehtiv isikut tõendav dokument), võib Päästeamet saada isikusamasuse tuvastamist võimaldavaid ütlusi ja biomeetrilisi andmeid ning tuvastada isikusamasuse muul õiguspärasel viisil (näiteks võrrelda isiku ütlusi või väiteid rahvastikuregistri andmetega). Viimast päästesündmuse korral enamasti ei tehta, kuna päästesündmus on üldjuhul kiireloomuline. Sellisel juhul tuvastatakse isikud ütluste alusel ja see teave antakse edasi politseile.

Biomeetrilised andmed, mis võivad olla kantud dokumendile, on näokujutis, sõrmejäljekujutised, allkiri või allkirjakujutis ja silmaaiirisekujutised.

Päästeametil on isikusamasuse tuvastamiseks õigus isik peatada ja nõuda temalt isikut tõendava dokumendi esitamist, saada isikusamasuse tuvastamist võimaldavaid ütlusi, sealhulgas andmeid isiku elukoha kohta, ning saada biomeetrilisi andmeid. Isiku tohib peatada üksnes meetme kohaldamise ajaks ning mitte mingil juhul ei ole tegemist isiku kinnipidamisega.

Isikut tõendavaks dokumendiks on riigiasutuses välja antud dokument, kuhu on kantud kasutaja nimi ja sünniaeg või isikukood, foto või näokujutis ja allkiri või allkirjakujutis, kui seadus või selle alusel kehtestatud õigusakt ei sätesta teisiti. Kuigi KorS nimetab korrakaitseorgani õiguse nõuda isikut tõendavat dokumenti, ei näe KorS ette kohustust kanda isikut tõendavat dokumenti kaasa.¹⁷ Seega saab isikut tõendavat dokumenti nõuda juhul, kui õigusakti kohaselt on isik kohustatud sellist dokumenti kaasas kandma.

Päästeamet võib dokumendile kantud või isiku antud andmete õigsust kontrollida ka rahvastikuregistrist või muust seaduse alusel loodud andmekogust.

Isikusamasuse tuvastamisel on õigus kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu. Kui isik ei nõustu vabatahtlikult isikusamasuse tuvastamisega või ametiruumi minemisega, siis on Päästeametil õigus kasutada tema suhtes vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu. Praktikas kaasatakse vahetu sunni kohaldamiseks ametiabi korras siiski Politsei- ja Piirivalveamet. Päästesündmus on kiireloomuline ja selle käigus tehakse vaid edasilükkamatuid tegevusi.

Päästeametil on õigus toimetada isik isikusamasuse tuvastamiseks ka ametiruumi, kuid seda vaid juhul, kui see on vajalik vahetu ohu korral või olulise ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks. Kui isik toimetatakse isikusamasuse tuvastamiseks ametiruumi, on korrakaitseorgan kohustatud isikusamasuse tuvastamise järel toimetama isiku tema soovil tagasi lähtekohta või tema elu- või ööbimiskohta, kui see on samas omavalitsusüksuses. Eriti asjakohane on säte siis, kui isik toimetatakse ametiruumi ning vahemaa Päästeameti ametiruumi ning lähtekoha või elu- või ööbimiskoha vahel on pikk. Eesmärk ei ole põhjustada isikule lisaprobleeme ja kulusi tagasi saamisel, eriti juhul, kui tegemist on näiteks hilise või öise ajaga. Praktikas Päästeamet isikuid isikusamasuse tuvastamiseks üldjuhul ametiruumi ei

¹⁷ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitseseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 108.

toimeta. Sellistel puhkudel kaasatakse Politsei- ja Piirivalveamet, kes teeb vajalikud toimingud.

3. Viibimiskeeld (KorS-i § 44)

Viibimiskeeld on meede, millega piiratakse isikute liikumisvabadust. [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) § 34 kohaselt on igaühel, kes viibib Eestis seaduslikult, õigus vabalt liikuda ja elukohta valida. Õigust vabalt liikuda võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, riigikaitse huvides, loodusõnnetuse ja katastroofi korral, nakkushaiguse leviku tõkestamiseks, looduskeskkonna kaitseks, alaealise või vaimuhaige järelevalvetuse ärahoidmiseks või kriminaalmenetluse tagamiseks. Viibimiskeeldu õiguslikke aluseid kehtestades on lähtunud eesmärgist – meede on vajalik kas isiku enda või teise isiku kaitseks. Seejuures võib viibimiskeeldu rakendada nii avaliku korra eest vastutava isiku kui ka selle eest mittevastutava isiku suhtes. Viibimiskeeldu rakendamist ohu ennetamiseks seadus ei sätesta.¹⁸

Viibimiskeeldu sisuks on mitu liikumisvabaduse keeldu:

- 1) keeld viibida teatud kohas;
- 2) keeld läheneda teatud kohale;
- 3) keeld viibida teatud isiku läheduses;
- 4) läbipääsukeeld.

Need keelud on tagatavad järgmiste kohustustega: lahkuda teatud kohast, mitte läheneda teatud kohale või mitte läheneda teatud isikule. Viibimiskeeluna ei ole käsitatav viibimiskohustus, näiteks mitte lahkuda sellest ruumist, elukohast või linnast.¹⁹ Viibimiskeeldu saab KorS-i § 44 lõike 1 kohaselt kohaldada vaid järgmistel juhtudel:

- 1) isiku elu või tervist ähvardava vahetu ohu korral;
- 2) ülekaaluka avaliku huvi kaitseks;
- 3) kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks;
- 4) kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks;
- 5) süüteo menetluse läbiviimise tagamiseks või
- 6) riikliku järelevalve meetme kohaldamise tagamiseks.

¹⁸ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 136.

¹⁹ Samas, lk 136.

Päästeamet saab viibimiskeeldu kohaldada järgmistel juhtudel:

- 1) isiku elu või tervist ähvardava vahetu ohu korral, näiteks varisemisohu tõttu võib kehtestada viibimiskeeldu majas ja selle vahetus läheduses;
- 2) kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks, näiteks hoonetulekahju korral takistatakse isikutel siseneda hoonesse ja mürkainete lekkimise kahtluse korral ujujasse, pommikahtluse või lahingmoona leidmise korral;
- 3) riikliku järelevalve meetme kohaldamise tagamiseks, näiteks tõkestustule tegemise tagamiseks või teatud juhtudel kaeve- ja lammutustöö tegemisel, kui see on vajalik meetme rakendamiseks.

Ennekõike on see seotud meetme rakendamisega kaasnevate ohtude minimaliseerimiseks. KorS-i kohaselt on korrakaitseorganil võimalus kehtestada viibimiskeeld riikliku järelevalve meetme kohaldamiseks.

Lisaks annab päästeseadus kui eriseadus Päästeametile õiguse keelata päästesündmuse vältimiseks ka jääle mineku siseveekogudel, kui see kujutab ohtu inimese elule, tervisele või keskkonnale (päästeseaduse § 13² lõige 1).

Viibimiskeeldu kehtestamisel on oluline rakendada kaalutluspõhimõtet. Võimaluse korral tuleb säilitada isiku juurdepääs tema elu- või tööruumile (KorS-i § 44 lõige 3). Kui selle lubamisega võib kaasneda oht isiku elule või tervisele, siis tuleb juurdepääsust keelduda. Isikutele, keda viibimiskeeld mõjutab, tuleb selgitada viibimiskeeldu eesmärki ning kestust. Eriti oluline on selgitada seda isikutele, kellel on keelatud ligipääs elu- või tööruumidele, kuna nende õiguste riive on võrreldes teistega intensiivsem.²⁰

Viibimiskeeldu rakendamine on ajutine meede. Keeld tuleb viivitamata lõpetada, kui selle kehtestamise alus ära langeb (KorS-i § 44 lõige 4). Viibimiskeeldu võib kohaldada kuni 12 tundi. Üle 12 tunni võib viibimiskeeldu kohaldada üksnes prefekti või muu korrakaitseorgani juhi loal (KorS-i § 44 lõige 5).

Korrakaitseorgan on kohustatud viibimiskeeldu kohaldamise koha võimaluse korral arusaadavalt tähistama (KorS-i § 44 lõige 2). Viibimiskeeldu koht peab olema isikutele arusaadavalt tähistatud või piiratud, vastasel korral ei ole mõistlik loota, et isikud seadusekuulekalt käituksid. Piiramiseks võib kasutada tara, aeda, linti, kuid ka nende piirete kasutamisel on oluline kasutada asjakohast tähistust.²¹

²⁰ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 138.

²¹ Samas, lk 138.

Viibimiskeeldu rikkuva isiku suhtes on õigus kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu (KorS-i § 44 lõige 6). Kui isik seab päästetöö ja demineerimistöo alale sisenemisega ohtu enda või kellegi teise elu või tervise ning ei täida korraldust sealt lahkuda, siis on Päästeametil õigus rakendada isiku suhtes vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu. Näiteks võib Päästeamet füüsilist jõudu rakendades takistada isikul siseneda põlevasse majja.

4. Vallasasja läbivaatus (KorS-i § 49)

Vallasasja (näiteks kott, kohver, käru, sõiduk) läbivaatus erimeetmena tähendab, et seda tehakse valdaja nõusolekuta. Valdajaks on isik, kelle tegeliku võimu all asi on.²² Valdus on seaduslik või ebaseaduslik olenevalt sellest, kas see põhineb õiguslikul alusel või mitte.²³ Ilma nõusolekuta läbivaatus tähendab seda, et toimingud viiakse läbi kas seadusliku valdaja tahte vastaselt või tema teadmata.²⁴

Vallasasja läbivaatus seisneb asja kontrollimises meeleliselt, tehnilise vahendiga või teenistusloomaga, sealhulgas võib vajaduse korral avada uksi ja kõrvaldada muid takistusi. Meeleline kontrollimine on vaatlemine, tehniliseks vahendiks on näiteks läbivalgustusseade, metallidetektor, teenistusloomaks teenistusköer.²⁵

Vallasasja võib KorS-i § 49 lõike 1 kohaselt läbi vaadata, kui:

- 1) seda kannab kaasas isik, kes siseneb avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile;
- 2) seda kannab kaasas isik, kelle suhtes võib seaduse alusel teha turvakontrolli või keda võib seaduse alusel läbi vaadata;
- 3) on alust arvata, et vallasasjas viibib isik, kellelt võib seaduse alusel võtta vabaduse või keda võib seaduse alusel läbi vaadata või kes on abitus seisundis, näiteks 1) autost, ka pagasiruumist, sinna kogemata sattunud või sunniviisiliselt pandud isiku vabastamine, 2) liiklusavarii korral kannatanu vabastamine sõidukist;
- 4) on alust arvata, et selles on asju, mida võib KorS-i või muu seaduse alusel võtta hoiule, hõivata või konfiskeerida;

²² Asjaõigusseaduse § 33 lõige 1.

²³ Asjaõigusseaduse § 34 lõige 1.

²⁴ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 154.

²⁵ Samas, lk 154.

- 5) see on vajalik kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks isiku suhtes, kes viibib elutähtsas energia-, side-, signalisatsiooni-, veevarustus- või kanalisatsioonisüsteemis, liikluskorralduse ehitises või seadmes või selle vahetus läheduses;
- 6) see on vajalik kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks või
- 7) see on vajalik seadusega või seaduse alusel kehtestatud nõuete täitmise tagamisel ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks, ning selliste nõuete täitmise kontrollimine on vallasasja läbi vaatava korrakaitseorgani pädevuses, näiteks ohuhinnagu alusel pommitehniline kontroll riiklikel ja suurüritustel.

Asja omanikul või valdajal on õigus viibida asja läbivaatuse juures. Kui omanik või valdaja ei viibi asja läbivaatuse juures, võib ta määrata enda asemel selleks täisealise isiku (KorS-i § 49 lõige 2). Asja võib läbi vaadata ilma nende isikute juuresolekuta, kui see on vajalik vahetu ohu tõrjumiseks või kui isikud tahtlikult takistavad meetme õiguspärast kohaldamist (KorS-i § 49 lõige 3).

Kui valdaja isik on võimalik tuvastada, tuleb teda esimesel võimalusel vallasasja läbivaatusest teavitada. Kui vallasasja läbivaatuse tagajärjel jääb valveta oluline varaline väärtus, tagab korrakaitseorgan kuni valdaja või muu õigustatud isiku saabumiseni vallasasja valve (KorS-i § 49 lõige 4). Asja läbivaatusel võib kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu (KorS-i § 49 lõige 5).

Korrakaitseorgan võib võtta vallasasja läbivaatusel proove, samuti teha mõõtmisi või tellida ekspertiisi ning jäädvustada olukord pilti või heli salvestava seadmega (KorS-i § 49 lõige 5¹). Vallasasja läbivaatuse kui meetme protokollimine on kohustuslik, välja arvatud juhul, kui isik siseneb avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile vabatahtlikult või kui turvakontrolli kohaldatakse kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks (KorS-i § 49 lõige 6).

5. Valdusesse sisenemine (KorS-i § 50)

Valdusesse sisenemise korral on tegemist kinnisasjale, ehitisse, eluruumi või ruumi sisenemise, seal olemise ja üksnes selle visuaalse vaatlemisega, mille eesmärk on muu hulgas selgitada välja, kas seal esineb oht. Kuna valdusesse sisenemise meede riivab isiku õigusi väiksema intensiivsusega, ei ole selleks vaja halduskohtu luba. Kui valdusesse sisenetakse sunniga, riivatakse sellega mitmeid põhiseadusega kaitstud õigushüvesid, nagu kodu ja omandi puutumatus, perekonna- ja eraelu puutumatus,

eneseteostusvabadus. Seetõttu peab selle erimeetme rakendamine olema eriti kaalutletud ning riivatavate õiguste suhtes proportsionaalne. Võrreldes vallasasja valduse läbivaatusega on kõnesoleva erimeetme puhul tegemist kinnisasja valdusega, kinnisasjaks võib olla nii territoorium, ehitis kui ka ruum. Erimeetmena on mõeldud kinnisasjasse sisenemist selle õiguspärase valdaja nõusolekuta. Seejuures on valdusesse sisenemise regulatsioonis eristatud kolme tüüpi valdust: eluruum, äriruum ja muu valdus. Eristamine on vajalik, kuna nendele tüüpidele on kehtestatud erinevad nõuded.²⁶

Valdusesse sisenemine erimeetmena tähendab, et valdusesse sisenetakse valdaja tahte vastaselt või valdaja teadmata. Valdaja tahte vastane sisenemine tähendab, et valdaja võib avaldada intensiivset vastupanu sisenemiseks või ei ava valdust (ust, väravat) vaatamata korrakaitseorgani nõudmisele, seda käsitatakse passiivse tahteavaldusena. Kui valdusesse sisenetakse valdaja nõusolekul, siis ei ole tegemist erimeetmega.²⁷

Eriseadus võib sätestada valdaja nõusolekuta valdusesse sisenemiseks muu aluse kui KorS-is. Päästeseaduse § 13² lõige 2 lubab Päästeamtil siseneda valdaja nõusolekuta tema valduses olevale piiratud või tähistatud kinnisasjale, ehitisse, eluruumi ja ruumi, sealhulgas avada uksi, väravaid ning kõrvaldada muid takistusi, **kui see on vajalik päästetööks või demineerimistööks**. Päästetöö all peetakse silmas päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel viivitamata rakendatavaid, vältimatuid ja edasilükkamatuid tegevusi. Demineerimistöö on pommiohu, lahingumoonu ohu ja plahvatusohu tõrjumisega seotud tegevus.

Päästeseaduse § 13² lõike 3 kohaselt antakse Päästeamtile õigus siseneda valdaja eluruumi halduskohtu loata, kui see on vajalik päästetööks või demineerimistööks. Lisaks sätestatakse, et kui valdaja isik on võimalik tuvastada, tuleb teda esimesel võimalusel valdusesse sisenemisest teavitada. Vara valvamise puhul nähakse ette, et kui valdusesse sisenemise tagajärjel jääb valduses valveta oluline varaline väärtus, peab Päästeamet tagama kuni valdaja, muu õigustatud isiku või politsei saabumiseni valduse valve.

²⁶ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitseeadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 157–158.

²⁷ Samas, lk 158.

6. Valduse läbivaatus (KorS-i § 51)

Valduse läbivaatus riivab intensiivsemalt isiku õigusi kui valdusesse sisenemine, kuna see hõlmab lisaks valdusesse sisenemisele, seal olemisele ja selle visuaalsele vaatlemisele ka seal asuvate asjade läbivaatamist ja uurimist, näiteks kappide ja sahtlite avamist. Valduse läbivaatuse eesmärk on üldjuhul leida varjatav ja peidetud asi või isik, mida või keda valdaja ise vabatahtlikult ei näita. Meetme intensiivsuse tõttu peab selle üldjuhul sanktsioneerima halduskohus oma loaga.²⁸

KorS-i § 51 lõike 1 kohaselt võib valdaja nõusolekuta isiku valduses oleva piiratud või tähistatud kinnisasja, ehitise või ruumi läbi vaadata, sealhulgas vaadata läbi seal asuva asja ning avada uksi, väravaid või kõrvaldada muid takistusi:

- 1) kui on alust arvata, et piiratud või tähistatud kinnisasjal, ehitises või ruumis viibib isik, kellelt võib võtta seaduse alusel vabaduse või kelle elu, tervis või kehaline puutumatus on tingituna tema abitust seisundist ohustatud;
- 2) kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või
- 3) kui see on vajalik seadusega või seaduse alusel kehtestatud nõuete täitmise tagamisel ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks, ning selliste nõuete täitmise kontrollimine on valdust läbi vaatava korrakaitseorgani pädevuses.

Päästeamet võib valduse läbivaatust isiku nõusolekuta kohaldada järgmistel juhtudel:

- 1) kui on alust arvata, et piiratud või tähistatud kinnisasjal, ehitises või ruumis viibib isik, kelle elu või tervis on tingituna tema abitust seisundist ohustatud;
- 2) päästetööks või demineerimistööks;
- 3) päästesündmuse asetleidmise väljaselgitamiseks või
- 4) kui see on vajalik tuleohutuse seaduse või kemikaaliseaduse alusel kehtestatud nõuete täitmise väljaselgitamiseks, sest selliste nõuete täitmise kontrollimine Päästeameti pädevuses.

Päästeamet siseneb ohutusjärelvalve käigus valdusesse üldjuhul isiku nõusolekul, kuid samas on Päästeametil võimalus teha seda ka ilma isiku nõusolekuta näiteks tuleohutusnõuete täitmise kontrollimiseks. Sellisel juhul tuleb silmas pidada, et KorS annab selleks võimaluse ilma halduskohtu loata ainult tööajal (KorS-i § 51 lõige 2: isiku valduses oleva äriruumi läbivaatus väljaspool selle töö- või lahtiolekuaega on lubatud ainult läbivaadatava äriruumi asukohajärgse halduskohtu eelneval loal). Seega saab näiteks ööklubides tuleohutusnõudeid kontrollida ilma ööklubi omaniku

²⁸ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 166.

nõusolekuta selle lahtioleku ajal, mitte aga siis, kui see on suletud. Päästeamet peab valduse läbivaatusel lähtuma KorS-i § 51 lõigetes 2 kuni 7 sätestatust.

Häirekeskus võib päästeseaduse § 13¹ lõike 2 kohaselt riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada KorS-i §-s 34 sätestatud riikliku järelevalve erimeedet KorS-is sätestatud alustel ja korras. KorS-i § 34 lõike 1 kohaselt võib korrakaitseorgan ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks kasutada avalikus kohas toimuva jälgimiseks pilti edastavat või salvestavat jälgimisseadmestikku. Säte annab õiguse koguda isikuandmeid tehnilise abivahendi videovalve abil.

Päästeseaduse § 13¹ lõike 2 alusel on HÄK-el õigus töödelda teavet jälgimisseadmestiku abil reaajas tuvastatud ohu korral ning anda väljasõidukorraldus abiandjale või edastada teave politseile ilma HÄK-esse edastatud hädaabiteateta. Päästekorraldaja (videovalve operaator) jälgib videovalve seadmestiku abil jälgimispiirkonnas olevat territooriumi. Märgates väär- või kuriteotunnustega sündmust, pääste või kiirabi reageerimise vajadust, menetleb Häirekeskus seda edasi hädaabiteadete menetlemise reeglite kohaselt.

§ 13². Riikliku järelevalve erisused

(1) Päästeamet võib päästesündmuse vältimiseks keelata jääle mineku siseveekogudel, kui see kujutab ohtu inimese elule, tervisele või keskkonnale.

(1¹) Häirekeskus võib hädaabiteate menetlemisel kasutada sideettevõtja teavet hädaabinumbri 112 ühendust võtnud isiku asukoha kohta.

(2) Päästeasutus võib valdaja nõusolekuta siseneda tema valduses olevale piiratud või tähistatud kinnisasjale, ehitisse, eluruumi ja ruumi, sealhulgas avada uksi, väravaid ning kõrvaldada muid takistusi, kui see on vajalik päästetööks või demineerimistööks.

(3) Päästeamet võib halduskohtu loata siseneda valdaja eluruumi, kui see on vajalik päästetööks või demineerimistööks.

(4) Kui valdaja isik on tuvastatav, tuleb teda esimesel võimalusel teavitada valdusesse sisenemisest. Kui valdusesse sisenemise tagajärjel jääb valduses valveta oluline varaline väärtus, tagab Päästeamet kuni valdaja, muu õigustatud isiku või politsei saabumiseni valduse valve.

Päästeameti tegevuse valdkondliku eripära tõttu sätestab päästeseadus ka teatud riikliku järelevalve erisused. See tähendab, et on ette nähtud kindlad erisused

olemasoleva KorS-is sätestatud meetme kohaldamisele või on ette nähtud KorS-is seni reguleerimata uued erimeetmed.

Lõike 1 kohaselt võib Päästeamet päästesündmuse vältimiseks keelata jääle mineku siseveekogudel, kui see kujutab ohtu inimese elule, tervisele või keskkonnale. Sisuliselt on tegemist viibimiskeelu kohaldamisega – inimesel keelatakse viibimine teatud kohas ehk siseveekogul.

Lõike 1¹ kohaselt on HÄK-sel õigus kasutada hädaabiteate menetlemisel sideettevõtja teavet hädaabinumbril 112 ühendust võtnud isiku asukoha kohta. Tegemist on KorS-i §-s 35 (isikuandmete töötlemine andmete saamisega sideettevõtjalt) sätestatud korrakaitse erimeetme erisusega. Andmete küsimine sideettevõtjalt on lubatud vaid siis, kui see on vajalik kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks. See tähendab, et õiguslik alus on vaid kõrgendatud ohu kahtluse korral ning andmed on vajalikud selleks, et nende abil kõrgendatud ohtu välja selgitada ja/või seda tõrjuda.²⁹ HÄK-se ülesanne on hädaabiteate menetlemise käigus ohu hindamine³⁰ – kas esineb kõrgendatud oht ehk oht inimese elule ja tervisele, mille tõrjumiseks on vaja kiirabi, politsei või pääste abi. Sideettevõtja edastatav teave ühendust võtnud isiku asukoha kohta võimaldab kiiremini ja täpsemalt määrata sündmuskoha, kuhu on vaja saata abi andjad. Sideettevõtja edastab HÄK-ile nii seadme põhise kui ka sidevõrgupõhise asukoha. Sideettevõtja poolt edastatakse HÄK-ile ESS §88 lõike 3 alusel tasuta hädaabinumbril 112 ühendust võtnud isiku telefoninumber, rahvusvahelise mobiilside terminaliseadme tunnus (International Mobile Equipment Identity – IMEI) ja teave tema terminaliseadme asukoha kohta. Asukoht kuvatakse HÄK-es hädaabiteate menetlejale kaardirakenduses. Kuna hädaabinumbril 112 ühendust võtnud isiku asukoht on samuti isikuandmed isikuandmete kaitse üldmääruse³¹ artikli 4 punkti 1 tähenduses, peab nende töötlemiseks HÄK-ile andma õiguse seaduses.

Lõigetes 2–4 sätestatakse erisused seoses valdusesse sisenemisega. Erisuste sisu on avatud päästeseaduse § 13¹ lõike 1 kommentaarides.

²⁹ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 115.

³⁰ Päästeseaduse § 5 lõike 1¹ punkti 1 kohaselt on HÄK-se ülesanne hädaabiteate menetlemine: hädaabinumbril 112 saabunud hädaabikõne või muul viisil saabunud teabe vastuvõtmine ja töötlemine, ohu hindamine ning väljasõidukorralduse andmine Päästeametile ja kiirabi osutajale päästetööks, demineerimistööks ja kiirabi osutamiseks ning teabe edastamine Politsei- ja Piirivalveametile.

³¹ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus \(EL\) 2016/679](#), 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). OJ L 119, 4.5.2016, lk 1–88.

§ 14. Teavitamine

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 15. Ettekirjutus ja haldussunnivahendi kohaldamine

(1) Päästeametnik võib õigusaktidest tulenevate nõuete rikkumise kõrvaldamiseks või ohu tõrjumiseks teha ettekirjutuse, milles:

1) esitab ohu korral, mis võib kaasa tuua ulatuslike tagajärgedega päästesündmuse, nõude ehitise kasutamise, tegevuse või seadme töö peatamiseks;

2) kohustab tegema tegevuse õiguspäraseks jätkamiseks või päästesündmuse ennetamiseks vajalikke toiminguid.

(2) Ettekirjutuse täitmata jätmise korral võib päästeametnik rakendada sunnivahendit asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras. Sunniraha ülemmäär on 3200 eurot.

Päästeseaduse § 15 sätestab päästeametniku õiguse teha isikule õigusaktidest tulenevate nõuete rikkumise kõrvaldamiseks või ohu tõrjumiseks ettekirjutus. Ettekirjutusega võidakse ette näha ehitise, tegevuse või seadme töö peatamine, kui esineb oht ulatuslike tagajärgedega päästesündmuse tekkeks. Oht peab olema ettenähtav ja konkreetne. Samuti võib päästeametnik ettekirjutuse andmisega kohustada isikut jätkama tegevust õiguspäraselt või tegema päästesündmuse ennetamiseks vajalikke toiminguid. Seega tegevust ei lõpetata, kuid nähakse ette, millistel tingimustel võib tegevust jätkata.

Päästeseadus annab seega laia aluse ettekirjutuse tegemiseks – ettekirjutus ei pea olema seotud ainult tuleohutusega, vaid võib olla seotud ka teistsuguste päästesündmuste ennetamisega. Tuleohutusega seotud näited on olukorrad, kus päästeametnik tuvastab tuleohtliku tegevuse ja teeb ettekirjutuse tegevuse lõpetamiseks. Näiteks tuvastab päästeametnik mittenõuetekohase lõkke või mingi tuleohtliku protsessi. Teistsugune on olukord näiteks juhul, kui Tartu maantee laiendamisel kaevas kopp vahetult hoone kõrvale sügava augu ning põhjustas sellega hoone varingu. Sellise sündmuse ennetamiseks on Päästeseaduse kohaselt päästeametnikul õigus kas peatada edasine kaevamistöö või kohustada kaevajat toestama varisemisohtliku hoone vundamenti ja seina.

Kui ettekirjutust ei täideta, siis võib päästeametnik ettekirjutuse täitmiseks rakendada isiku suhtes haldussunnivahendeid. See meede on keskne üldmeede ning on universaalne kõigiks nendeks põhiõigustesse sekkumise juhtumiteks, mil muud meetmed olukorrale lahendust ei paku. Ettekirjutus tähendab ohu eest vastutavale isikule haldusakti andmist, sellega kohustatakse teda teatud viisil käituma või teatud viisil käitumisest hoiduma. Sellise ettekirjutuse tegemine põhineb KorS-i aluseks oleval põhimõttel, et avaliku korra rikkumise põhjustanud isik peab ise olema esmaselt see, kes rikkumise kõrvaldab. Kui aga isik mingil põhjusel ettekirjutust ei täida või ei saa täita, võib Päästeamet teha seda tema eest haldussunnivahendeid kasutades.

Kuna ettekirjutus on haldusakt, siis tuleb selle tegemisel arvestada kõiki haldusaktide andmiseks kehtestatud üldisi nõudeid. HMS-i § 54 kohaselt on haldusakt õiguspärane, kui selle on andnud pädev haldusorgan selle andmise ajal kehtiva õiguse alusel ja õigusega kooskõlas, proportsionaalne, kaalutusvigadeta ning vastab vorminõuetele. Ettekirjutuse vorminõuded tulenevad HMS-i §-st 55 ning päästeseadus siin erisusi ei sätesta. Ettekirjutus peab olema selge ja üheselt mõistetav. Avaliku korra eest vastutav isik peab selgelt aru saama, millise teo tegemiseks või tegematajätmiseks teda kohustatakse. Üldjuhul tuleb ettekirjutus teha kirjalikus vormis. Kuna ohuolukorrad võivad vajada aga väga kiireloomulist lahendamist, siis võimaldab HMS-i § 55 lõige 2 anda edasilükkamatuid korraldusi ka muus vormis. Tavapärases päästetegevuses tuleks kõne alla näiteks suuline korraldus. Seejuures tuleb muus vormis antud haldusakt vormistada adressaadi soovi korral esimesel võimalusel kirjalikult.

Kirjalikus haldusaktis peavad sisalduma haldusakti andnud haldusorgani nimetus (see on asutus, mille koosseisus ettekirjutust tegev päästeametnik töötab), meetme kohaldamiseks pädeva päästeametniku nimi ja allkiri, ettekirjutuse väljaandmise aeg ning muud ettenähtud andmed. Sellisteks andmeteks on selgelt väljendatud kohustus, mis adressaadile pannakse, ja ka põhjendus, miks on sellise kohustuse panemine vajalik. Põhjendus jaguneb omakorda faktiliseks ja õiguslikuks põhjenduseks. Õiguslik põhjendus on viide sellele seadusesättele, mille alusel haldusakt antakse (kõnesoleval juhul päästeseaduse § 15). Faktiline põhjendus tähendab konkreetsete eluliste asjaolude kirjeldust, mille tõttu ettekirjutus on tehtud. Kuna päästeametniku ettekirjutus on kaalutusõiguse alusel tehtav haldusakt, siis peab faktiline põhjendus kirjeldama ka päästeametniku kaalutlust, miks on ettekirjutus kõnesoleval juhul tehtud. Kirjalikus ettekirjutuses peab sisalduma ka vaidlustamisviide, see tähendab tähtaega, kohta ja korda, milles on võimalik ettekirjutust vaidlustada. Arusaadavalt ei ole suulises haldusaktis võimalik kogu eespool nimetatud teavet alati esitada. Küll aga

peab suulise ettekirjutuse teinud päästeametnik olema valmis neid andmeid esitama, samuti ettekirjutust adressaadi soovil kirjalikult vormistama.

Haldusakt hakkab kehtima ehk omandab õigusliku siduvuse hetkel, mil tema sisu on adressaadile teatavaks tehtud või kätte toimetatud või haldusaktis sätestatud hilisemal tähtpäeval (HMS-i § 61 lõige 1).

Kui avaliku korra eest vastutav isik ettekirjutust ei täida, siis võib selle päästeseaduse § 15 lõike 2 kohaselt täita AtSS-is sätestatud alustel ja korras. AtSS sätestab omakorda hulga eeldusi ja menetlusnõudeid haldusaktide sundtäitmiseks. Asendustäitmine seisneb ohu tõrjumises avaliku korra eest vastutava isiku asemel ja tema kulul. Kuna asendustäitmine tähendab millegi tegemist avaliku korra eest vastutava isiku asemel, siis ei tule asendustäitmine kõne alla isikuga lahutamatult seotud kohustuste täitmisel, st kui kohustuse saab selle olemuse tõttu täita ainult haldusakti adressaat ise. Sunniraha määramine tähendab ettekirjutuse adressaadi kohustamist maksta teatud rahasumma, et sundida isikut oma kohustust täitma. Erinevalt trahvist või rahalisest karistusest võib sunniraha määrata isikule sama ettekirjutuse täitmata jätmise eest mitu korda. Sunnirahaga on võimalik sundida nii isikuga lahutamatult seotud kui ka mitteisiklike kohustuste täitmisele. Päästeseaduse § 15 lõige 2 näeb ka ette sunniraha ülemmäära, selleks on 3200 eurot.

§ 16. Raadioside piiramine

- (1) Päästeamet võib piirata raadiosidet plahvatuse tõkestamiseks plahvatusohu piirkonnas.***
- (2) Päästeamet juhindub raadioside piiramisel elektroonilise side seaduse §-s 115 sätestatust.***

Päästeseaduse § 16 sätestab raadioside piiramise. Lõike 1 kohaselt võib Päästeamet piirata raadiosidet plahvatuse tõkestamiseks plahvatusohu piirkonnas. Raadioside piiramisel juhindutakse [elektroonilise side seaduse](#) §-s 115 sätestatust (lõige 2). Nimetatud meede on reguleeritud õigusselguse huvides seaduses selgitavalt, kuna elektroonilise side seaduse § 115 sätestab sisejulgeolekut tagavale asutusele üldise õiguse piirata raadiosidet avaliku korra ja riigi julgeoleku tagamiseks. Demineerimistöö puhul on raadioside piiramine vajalik raadioside teel kaugjuhitavate lõhkeseadmete plahvatuse vältimiseks. Meetme rakendamine on volitatud Päästeametile, kuna meetme kasutamise vajadus võib tekkida üksnes Päästeameti demineerimiskeskusel.

§ 17. Küsitlemine ja dokumentide nõudmine

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 18. Isikusamasuse tuvastamine

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 19. Isiku rakendamine päästetööle

(1) Päästetöö juht võib rakendada päästetööle füüsilist isikut alates 18. eluaastast ohu tõrjumiseks või päästesündmuse tagajärgede leevendamiseks vajalike toimingute tegemiseks, kui:

1) Päästeametil ei ole endal võimalik päästesündmuse iseloomust tulenevalt päästetööd tulemuslikult teha või selle tagajärgi leevendada;

2) Päästeameti tegevuses vabatahtlikkuse alusel osalevad vabatahtlikud päästjad ei saa õigel ajal või piisavalt tulemuslikult päästetööd teha;

3) rakendamine ei tekita ebaproportsionaalselt suurt ohtu rakendatavale isikule või tema varale.

(2) Päästetööle rakendatud isikut ei või kasutada plahvatus-, keemia- või kiirgusohuga seotud tööde läbiviimiseks.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud juhul võib isikut rakendada ainult nii kaua, kui see on päästetööks vältimatult vajalik.

(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isikule laienevad käesoleva seaduse §-s 41 sätestatud sotsiaalsed tagatised.

Päästeseaduse § 19 näeb päästetööde juhile ette võimaluse rakendada päästetööle füüsiline isik. Teatud juhtudel ei ole tõhus ohu tõrjumine või päästesündmuse tagajärgede leevendamine võimalik ei ohu eest vastutava isiku ega ka Päästeameti poolt, samuti ei pruugi leiduda isikut, kes võiks ohu sellisel juhul Päästeameti asemel vabatahtlikult kõrvaldada. Sellisel juhul näeb päästeseadus ette olukorra, et selle kohustuse saab piisava mõjususe ja kiirusega täita kolmas isik, kellel on olemas sobivad oskused.

Kõnealune paragrahv reguleerib rakendamist päästetööle isiku tahtest sõltumata, kuid rakendatud isikuna käsitatakse ka vabast tahtest päästetööle appi tulnud isikuid, kes saavad päästetöö tegemiseks päästetöö juhilt ülesande. Isiku rakendamine päästetööle ei ole sama, mis vabatahtlike päästjate tegevus, seda on eraldi reguleeritud päästeseaduse 7. peatükis. Samuti erineb see Päästeameti lepinguliste partnerite (enamasti ettevõtted) abistavatest tegevustest, mida tehakse lepingus

kokkulepitud tasu eest. Näiteks on Päästeamet sõlminud lepingu jäätmekäitlusfirmaga, et pumbata ümber vedelik lekkivast ohtliku aine mahutist.

Kuna inimeste kohustuslik kaasamine päästetööle riivab isiku põhiõigusi ning ohustab neid, siis peaks isiku rakendamine päästetööle olema äärmine abinõu juhul, kui kõik muud abinõud on tõepoolest ammendunud. See tähendab, et ei Päästeamet ega ka vabatahtlikud päästjad ei saa õigel ajal või tulemuslikult päästetööd teha. Seetõttu on kaasamine seotud mitmete selliste eelduste samaaegse esinemisega, mis on loetletud lõike 1 punktides 1–3. Loetletud eeldused on järgmised:

- 1) Päästeamet ise ei saa päästetööd tulemuslikult teha;
- 2) vabatahtlikud päästjad ei saa päästetööd tulemuslikult teha;
- 3) päästetööle rakendamine ei tekita isikule liiga suurt ohtu, (näiteks südamehaiget ei tohi kohustada tegema rasket füüsilist tööd).

Isikule liiga suure ohu tekitamiseks loetakse ka päästeseaduse § 19 lõikes 2 loetletud juhtusid: plahvatus, keemia- või kiirgusohuga seotud tööd. Sellise ohu esinemise korral on välistatud kõrvaliste isikute (vabatahtlike) rakendamine päästetööle. On mõeldamatu, et ilma väljaõppeta ja tervisekontrollita isik pannaks sündmusel tegema suitsu- või keemiasukeldumist. Samas ei välista päästeseaduse § 19 lõige 2 isiku vabatahtlikku osalemist või varem sõlmitud lepingu alusel osalemist plahvatus-, keemia- või kiirgusohu likvideerimisel, kuid selline vabatahtlik osalemine eeldab, et vabatahtlikul on selleks vajalikud eriteadmised ja -vahendid. Sellise osalemise näide on AS ALARA osalemine kiirgusohu likvideerimisel, sest AS ALARA ei tegutse sündmusel kui päästetööle rakendatud isik.

Isikut saab rakendada päästetööle alates 18. eluaastast. Isiku rakendamine ei tohi olla vastuolus isiku muude seadusest tulenevate kohustustega. Näiteks ei tohi imiku ema kohustada jätma oma last järelevalveta ja asuma päästetööle.

Isiku rakendamise all mõeldakse tema otsest kaasamist päästetööle, näiteks kohustatakse isik metsatulekahju pidurdamiseks kaevama tõkestuskraavi. Samuti saab isik teha kergemaid ja vähem ohtlikke kustutustöid, kus tema elule ja tervisele ei kaasne muud ohtu. Kui kaasamine tähendab isiku asja, näiteks traktori, auto või ekskavaatori kasutusse võtmist, siis tuleb seda mõista kui asja sundkasutusse võtmist, mida reguleerib päästeseaduse § 20.

Vajadus rakendada kolmas isik päästetööle võib tekkida kahesugustes olukordades. Esiteks siis, kui päästesündmuse leevendamine nõuab mõne erilise oskuse või

vahendi kasutamist ning seda valdab ainult rakendatav isik. Näiteks kaasatakse eritehnika juht mõne spetsiifilise tegevuse elluviimiseks, näiteks kaevetöö. Teiseks võib vajadus kolmanda isiku rakendamiseks olla seotud suuremahuliste ja pikka aega vältavate või väga kiireloomuliste ohtude tõrjumisega, mille korral on vaja kiirelt võtta kasutusele palju ressursse või mille puhul ei pruugi piisata ainult kasutatavatest vahenditest, näiteks suurte loodusõnnetuste tagajärgede leevendamine. Päästetööle on eelkõige otstarbekas kaasata isikuid, kes on valmis ka päästetöid tegema ning kellest on päästetöö tegemisel abi. Kui isik ei ole päästetööle rakendamisega nõus, siis ei tohi teda vahetu sunniga mõjutada. Samuti ei ole päästeseaduses sätestatud alust isikut karistada, kui ta ei ole nõus päästetööd tegema.

Lõige 3 toob veel kord esile päästeseaduse § 2 lõikes 6 väljendatud proportsionaalsuse põhimõtte ajalise aspekti – isikut on lubatud rakendada päästetööle ajaliselt vaid nii kaua, kui see on päästetööks vältimatult vajalik.

Päästetööle rakendatud isikule laienevad samasugused sotsiaalsed tagatised nagu vabatahtlikele päästjatele, näiteks hüvitis vigastuse või hukkumise korral. Kui isikule on päästetööle rakendamise tõttu tekitatud kahju või kulu, tuleb see talle hüvitada päästeseaduse 8. peatüki alusel. Samuti on päästetööle rakendatud isikutele võimalik maksta päästetööl osalemise eest tasu päästeseaduse § 46 alusel. Isikute sotsiaalsete tagatiste kindlustamise huvides ning tekkivate kulude ja kahjude hüvitamiseks tuleb Päästeametil isiku rakendamine päästetööle fikseerida. Oluline on fikseerida, kes rakendati tööle, kui kaua isik päästetööks rakendati ja kas tal tekkis päästetöö tegemisel kahjusid, näiteks kas tema isiklikud esemed said kahjustada.

§ 20. Asja sundkasutusse võtmine

(1) Päästetöö juht või demineerimistöö juht võib võtta vett, liiva, kruusa ning muid päästetööks või demineerimistööks vajalikke aineid, materjale, seadmeid ja abivahendeid, kui see on vältimatult vajalik päästetööks või demineerimistööks ning muud võimalused asja sundkasutamiseks puuduvad või oleksid ebamõistlikult koormavad.

(2) Asja sundkasutus lõpeb päästetöö juhi või demineerimistöö juhi poolt määratud ajal, kuid mitte hiljem kui päästetöö või demineerimistöö lõppemisel.

(3) Päästetöö juht või demineerimistöö juht võib kohustada sundkasutusse võetava asja omanikku või valdajat toimetama vallasasja selle üleandmiseks määratud kohta.

(4) Käesolevas paragrahvis sätestatud meetme protokollimine on kohustuslik.

Päästeseaduse § 20 alusel on päästetöö juhil või demineerimistöo juhil õigus võtta sundkasutusse asju, mis on vajalikud päästetööks või demineerimistööks. Sundkasutusse võetavateks asjadeks võivad olla näiteks vesi, liiv, kruus ja muud vajalikud ained ja materjalid. Samuti võib sundkasutusse võetavaks asjaks olla tehnika või muu vara. Tulekustutusvee võtmine looduslikust veekogust või ühisveevärgist ei ole asja sundkasutusse võtmine, kuna selle kasutamine on reguleeritud tuleohutuse seaduses. Samas eraomandist (näiteks eramaja basseinist) tulekustutusvee võtmine on käsitatav asja sundkasutusse võtmisena. Samamoodi isiku rakendamisega päästetööle võetakse ka asi sundkasutusse isiku tahtest sõltumata. Sellest tuleb eristada asjade vabatahtlikku kasutusele andmist või tegevust, mida tehakse lepingu alusel tasu eest. Praktikast võetakse enamasti asjad kasutusele kokkuleppel omanikuga, kuna üldjuhul soovitakse ühiselt turvalisusse panustada.

Päästetööks või demineerimistööks võib võtta teatud aineid, materjale, seadmeid või abivahendeid siis, kui muud võimalused asja sundkasutamiseks puuduvad või oleksid ebamõistlikult koormavad. Samuti sõltub see ajast, kuna pääste- või demineerimistöo eeldab kiiret tegutsemist. Olenevalt olukorrast võib juhtuda, et selle kohustuse saab piisava mõjususe ja kiirusega täita kolmas isik, kellel on olemas sobiv vahend ohu tõrjumiseks. Asja sundkasutusse võtmine ei tohi seejuures olla omaniku jaoks ebamõistlikult koormav. Asja sundkasutusele võtmiseks ei ole lubatud kasutada vahetat sundi.

Päästetöö või demineerimistöo juht võib anda ka omanikule korralduse toimetada sundkasutusse võetav asi üleandmiseks vajalikku kohta. Näiteks kui Kohtla-Järvel on lekkimas ohtlikku ainet, mille ümberpumpamiseks Päästeametil vajalik pump ja mahuti puuduvad, kuid selline pump koos mahutiga on olemas Tallinnas asuval ettevõtte auto peal, siis antakse ettevõttele korraldus tuua pump ja mahuti Kohtla-Järvele.

Asja sundkasutus ei või kesta kauem kui päästetöö või demineerimistöo tegemine. Sundkasutusse võtmisel asja ei sundvõõrandata, st kasutusele võetav asi ei muutu Päästeameti omandiks.

Asja sundkasutusele võtmise protokollimine on kohustuslik. Kuna asja sundkasutusele võtmine tuleb omanikule hüvitada päästeseaduse 8. peatüki alusel, siis on kulude korrektse hüvitamise tagamiseks protokollimine vältimatult vajalik.

§ 21. Lammutustöö, kaevetöö, raie ja tõkestustule tegemine ning kraavide, ojade ja jõgede tõkestamine

(1) Päästeamet võib valdaja nõusolekuta tema kinnisasjal, ehitises või ruumis teha lammutustöid, kaevetöid, maha raiuda puid, teha tõkestustuld, tõkestada kraave, ojasid või jõgesid ning teha muid samalaadseid vajalikke tegevusi, kui see on vältimatult vajalik päästetööks või demineerimistööks.

(2) Käesolevas paragrahvis sätestatud meetme protokollimine on kohustuslik.

Päästeseaduse § 21 kohaselt on Päästeametil õigus teha lammutustöid, kaevetöid, tõkestustuld, maha raiuda puid, tõkestada kraave, ojasid või jõgesid või teha muid vajalikke tegevusi, kui see on vältimatult vajalik päästetööks või demineerimistööks. Selliseid tegevusi võib teha kinnisasja, ehitise või ruumi valdaja tahtest sõltumata.

Päästeseadus eristab päästetöö ja demineerimistöö termineid. Päästetöö on päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel viivitamata rakendatavad, vältimatud ja edasilükkamatud tegevused maismaal ja siseveekogudel. Demineerimistöö on pommiohu, lahingumoonu ohu ja plahvatusohu tõrjumisega seotud tegevus maismaal ja siseveekogudel. Kui üldjuhul tehakse lammutustööd, tõkestustuld või muud sellist päästetöö käigus, siis teatud juhtudel võib ka demineerimistöö olla vaja teha kaevetööd või lammutustööd. Näiteks võib seda olla vaja selleks, et saada kätte sõjaaegne lahingumoon või muu lõhkekeha, samuti on see vajalik nende hävitamiseks.

Valdusesse sisemisel tehtud lammutustöö ja muud tegevused loetakse õnnetusest põhjustatud kahjuks (päästeseaduse § 48), mida Päästeamet omanikule ei hüvita. Samas tuleb arvestada [riigivastutuse seaduse](#) põhimõttega, mille kohaselt tuleb asutuse volituste ületamise ning ülesande täitmisel rikunud õigustega tekitatud kahju isikule hüvitada. Näiteks kui päästetööde käigus tehtud lammutustöö ei olnud seotud päästetöödega, siis vastutab Päästeamet tekitatud kahju eest ja see tuleb omanikule hüvitada.

Kui Päästeamet teeb lammutustöid, kaevetöid, tõkestustuld, raiub maha puid, tõkestab kraave, ojasid või jõgesid või teeb muid samalaadseid vajalikke tegevusi, siis on sellise meetme protokollimine kohustuslik. Protokollimise mõte on kirjeldada, mida Päästeamet tegi ja kuidas oli see tegevus päästetöö või demineerimistööga seotud. Selline protokoll aitab ära hoida hilisemaid vaidlusi ja põhjendamatuid kahjude hüvitamise nõudeid Päästeameti suhtes. Hilisemate vaidluste ärahoidmiseks on

otstarbekas protokollis fikseerida ka Päästeameti tehtavad lammutustööd ja muud tegevused, kui neid tehakse valdaja nõusolekul, kuigi see ei ole meetme rakendamine. Samas tuleb vältida olukorda, kus valdaja tagantjärele väidab, et tema ei ole oma nõusolekut andnud ning Päästeametil puudub selle kohta kirjalik protokoll.

§ 22. Viibimiskeeld

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 23. Valdusesse sisenemine

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 24. Valduse läbivaatus

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 24¹. Vahetu sunni kohaldamine ja lubatud erivahendid

(1) Päästeameti ametnik või tema korraldusel päästetöötaja võib kasutada füüsilist jõudu ja erivahendeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras, arvestades käesoleva seaduse erisusi.

(2) Päästeameti ametniku erivahendid on:

- 1) eriotstarbeline lõhkamisseadeldis, mida ei kasutata inimese vastu;*
- 2) teenistuskoer.*

Vahetu sund on füüsilise isiku, looma või asja mõjutamine füüsilise jõuga, erivahendi või relvaga (KorS-i § 74 lõige 1). Vahetu sund on asendustäitmise ja sunniraha kõrval üks osa haldussunnivahendite süsteemi kuuluvatest vahenditest. See on meetmete kogum, millega mõjutatakse isikut, kes ei täida vabatahtlikult kohustuslikku haldusakti ehk isikule üld- või erimeetmega pandud kohustust või keeldu. Eesmärk on panna isik loobuma vastupanust ja asuma kohustust või keeldu täitma, selleks mõjutatakse vahetult isikut ennast, asja või looma. Haldussundi tuleb selgelt eristada karistusest, mida rakendatakse pärast süüteo toimepanemist. Vahetu sunni eristamisel muust haldustoimingust saab tugineda isiku tahte murdmise aspektile. Lamava isiku

üleostmine on vahetu sund, kui isik keeldub püsti tõusmast. Kukkunud isiku püstitamine, kui isik soovib tõusta, ei ole vahetu sund.³²

Vahetu sund kui halduse toiming peab isikut võimalikult vähe kahjustades sundima täitma haldusaktiga pandud kohustust. Kuna vahetu sund on üldjuhul isikupuutumast kõige rohkem piirav haldustegevus, siis on seda lubatud kohaldada vaid juhul, kui muude sunnivahenditega ei ole (õigel ajal) võimalik kohustuse täitmist tagada.³³ Vahetu sund on haldusmenetluses kõige otsesem ning üldjuhul kõige raskem isiku õiguste riivamine – füüsilise jõu, erivahendite ja relvade kasutamine. Seetõttu on proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt tegemist haldussunnivahendiga *ultima ratio*, mida saab kasutada üksnes siis, kui muud võimalikud vahendid on oma mõju ammendanud või neid ei ole võimalik kasutada. Vahetu sunni põhiõiguste tugeva riive tõttu on eriti oluline arvestada KorS-i § 7 proportsionaalsuse põhimõtte, § 8 otstarbekuse põhimõtte ning § 9 õiguste kaitse ja inimväärikuse tagamise põhimõttega. Vahetu sunni abinõudest valitakse leebeim, millega on võimalik eesmärk saavutada. Samuti peab valitud vahendit rakendama võimalikult säästvalt ehk proportsionaalselt tõrjutava ohuga. Vahetut sundi rakendatakse vaid nii kaua, kuni selle eesmärk on saavutatud või on selge, et seda ei ole võimalik saavutada.³⁴

Päästeseaduse § 24¹ kohaselt võib päästametnik või tema korraldusel päästetöötaja kasutada KorS-is sätestatud alusel ja korras vaid füüsilist jõudu ning nimetatud erivahendeid.

Füüsilise jõu kasutamine tähendab isiku, looma või asja vahetut füüsilist mõjutamist, see tähendab, et füüsiline mõju kandub vahetult korrakaitseametniku kehalt vahetu sunni objektile. Füüsilise jõu kasutamine võib olla näiteks isiku kinnihoidmine, kõrvalelükkamine või ärakandmine, looma tagasitõrjumine, ukse mahalöömine või muu selline tegevus. Kuigi füüsilise jõu kasutamine on vahetu sunni esimene ehk vähim kahju tekitav aste, on oluline arvestada ka selle kohaldamise proportsionaalsust.³⁵ Füüsilist jõudu võidakse kasutada olukorras, kus põlevas ja

³² Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 219–220.

³³ Samas, lk 229. Vt ka Laaring, Mait 2010. Vahetu sund kui haldussunnivahend politsei ja piirivalve seaduses ja korrakaitseaduse eelnõus. – *Juridica*, nr 8, lk 549–556.

³⁴ Laaring, Mait; Pars, Siiri; Kranich, Helen; Nuka, Ele; Kiviste, Jaak; Mikiver, Monika; Roosve, Triin; Vanaisak, Ülle 2017. Korrakaitseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 229.

³⁵ Samas, lk 221–222.

suitsuga täitunud hoones on vaja kiiresti füüsilise jõu abil siseneda ruumi või tuua näiteks paanikas inimene sealt hoonest välja, et kaitsta tema elu ja tervist.

Erivahend on loom või asi, mis on ette nähtud isiku, looma või asja füüsiliseks mõjutamiseks ja mis ei ole relv (KorS-i § 74 lõige 2). See on üldnorm ning KorS-i § 78¹ piirab võimalike vahendite loetelu, kehtestades politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgani ametiisiku erivahendid. Eriseaduses saab üldjuhul loetelu täpsustada või piirata. Mõned erivahendid võivad olla kasutusel ka muul eesmärgil. Nii võib näiteks teenistuskoea kasutamine patrullimisel või kadunud inimese otsingul olla tavaline töövahend, veekahur tulekahju kustutamisel kustutusvahend. Sellisel juhul ei kasutata erivahendit vahetu sunni vahendina, isikut ei sunnita tegevusele või tegevusest loobuma, samuti ei piirata tema põhiõigusi.³⁶

Päästeseaduses on Päästeameti ametniku erivahenditena loetletud:

- 1) eriotstarbeline lõhkamiseseadeldis ja
- 2) teenistuskoea.

Eriotstarbelist lõhkamiseseadeldist, mida ei kasutata inimese vastu, saab kasutada asjade suhtes, näiteks ukse sundavamiseks, hoone seina sissepääsu tekitamiseks või demineerimisel lõhkeseadeldiste kahjutuks tegemisel.³⁷ Teenistuskoea kasutatakse näiteks inimese lõhna või lõhkeaine otsimiseks. Vahetu sunni vahendiga on tegemist juhul, kui teenistuskoea kasutatakse haldusakti sunniga täideviimisel, nagu peidetud esemete leidmiseks või muu selline. Teenistuskoea kasutamine on reguleeritud päästeseaduse §-s 26, mis tähendab, et teenistuskoea kasutamisel tuleb järgida päästeseaduse §-s 26 sätestatud (vaata lähemalt päästeseaduse § 26 kommentaare).

§ 25. Lõhkematerjali käitlemine ja nõuded lõhkamiskohale

(1) Päästeameti ametnik võib demineerimistööl plahvatuse või ohtliku aine levitamise tõkestamiseks ja lahingumoona hävitamiseks või demineerimistöölalase õppetöö tegemisel käidelda lõhkematerjali.

(2) Päästeameti poolt lõhkematerjali käitlemise korra ja nõuded lõhkamiskohale kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

Päästeseaduse § 25 reguleerib lõhkematerjali käitlemist ja nõudeid lõhkamiskohale. Lõhkematerjali kasutamise õigus on ainult Päästeameti ametnikel. Seadus täpsustab

³⁶ Samas, lk 222.

³⁷ Samas, lk 236.

ka, mis eesmärgil on lõhkematerjali käitlemine lubatud – demineerimistööl abivahendina plahvatuse või ohtliku aine levitamise tõkestamiseks, lahingumoonna hävitamiseks või demineerimisalase õppetöö tegemisel. Kuna selliseid ülesandeid täidab Päästeameti demineerimiskeskus, on lõhkematerjali käitlemise (lõhkematerjali valmistamine, omandamine, valdamine, hoidmine, vedu, kasutamine, hävitamine ja pürotehnilise toote valmistamine) õigus Päästeameti demineerimiskeskuse ametnikel. Lõhkematerjali ei ole lubatud kasutada vahetu sunni jaoks.

Kuna [lõhkematerjaliseadus](#) ei reguleeri Päästeameti käsutuses oleva lõhkematerjali käitlemist, siis kehtestatakse asjakohane kord ja nõuded lõhkamiskohale päästeseaduse alusel siseministri määrusega. Lõhkamiskoht on spetsiaalselt lõhkamistöode tegemiseks ettevalmistatud ala. Oluline on, et lõhkamistöid tehtaks ohutult, kuna lõhkematerjali hävitamisega võib kaasneda kildude laialilendamine, lööklaine, kõrge temperatuur ja plahvatusega kaasnev tugev heli, mis on ohtlik nii ümbritsevale keskkonnale kui ka lõhkamiskohas viibivatele või selle lähedusse sattunud inimestele. Kuna praktikas on esinenud juhtumeid, kus lõhkamiskohtadesse või nende lähedusse on sattunud ka kõrvalisi isikuid, on ohutuse tagamiseks vaja kehtestada lõhkamiskohtadele asjakohased ohutusnõuded (näiteks tähistus). Lõhkamiskohtadele nõuete kehtestamise eesmärk on tagada inimeste ja ümbritseva keskkonna ohutus lõhkematerjali hävitamisel.

§ 26. Teenistuskoera kasutamine

(1) Päästeamet võib kasutada teenistuskoera:

1) demineerimistööl lõhkematerjalide ja -ainete tuvastamiseks;

2) päästetööl isiku otsimiseks ja ohu väljaselgitamiseks.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhtudel ei pea teenistuskoer kandma suukorvi.

(3) Teenistuskoera pidamisele kohaldatakse loomakaitseaduse nõudeid, arvestades käesolevas seaduses sätestatud erisusi.

Päästeseaduse kohaselt võib Päästeamet kasutada teenistuskoera kahel juhul. Päästeametil on õigus kasutada teenistuskoera demineerimistööl lõhkematerjalide ja -ainete olemasolu tuvastamiseks ning päästetööl isiku otsimiseks (näiteks varingu korral) või ohu väljaselgitamiseks. Ohu väljaselgitamine eeldab teenistuskoera eriväljaõpet. Teenistuskoer ei pea ülesandeid täites kandma suukorvi. Teenistuskoera ei tohi kasutada vahetu sunni rakendamiseks inimeste või loomade vastu.

[Loomakaitseaduse](#) § 2 lõike 3 kohaselt kohaldatakse Päästeameti teenistuskooerte suhtes lemmikloomade pidamise sätteid, mis on sätestatud loomakaitseaduse 2¹. peatükis.

§ 26¹. Päästeametis kasutatava teenistusrelva kandmine ja kasutamine

(1) Päästeameti teenistusrelvad on tulirelvad.

(2) Demineerija kutsega päästeametnik võib teenistusülesande täitmise ajal kanda tulirelva.

(3) Demineerija kutsega päästeametnik võib teenistusülesande täitmise ajal kasutada tulirelva üksnes hädakaitstes, ületamata hädakaitse piire.

Päästeseaduse § 26¹ reguleerib Päästeametis kasutatava teenistusrelva kandmist ja kasutamist. Arvestades, et maailmas on suurenenud nii terrorismioht kui ka pommiohu tõttu tehtud väljakutsete arv, samuti seda, et demineerijad kasutavad ja transpordivad demineerimistöde tegemiseks lõhkematerjali, pidas Vabariigi Valitsus vajalikuks eraldada 2016. aasta riigieelarvest raha demineerijatele käsitulirelvade hankimiseks. See aitab tagada demineerijate ohutuse võimaliku õigusvastase ründe korral. Kuna demineerijate töös võib tekkida olukordi, kus ametniku elu või tervis võib ohtu sattuda, peab riik tagama ametnikule selliste olukordade lahendamiseks nii füüsilised kui ka õiguslikud vahendid. Avalikku korda kaitsva isiku ründamine on sisult laiem ühiskonna julgeoleku ja väärtushinnangute kahjustamine, see aga tähendab seda, et sellist tegevust peab tõrjuma või sellele reageerima.³⁸

Seaduse kohaselt on tulirelva kandmise õigus sätestatud päästeseaduse § 26¹ lõikes 2 ja selle kasutamise kord lõikes 3. Tulirelva on lubatud kanda teenistusülesande täitmise ajal, näiteks demineerimistöde tegemise ajal, reageerimisel CBRNE³⁹ ohule ja ründele ning lõhkematerjali käitlemisel. Ent selle kasutamine on lubatud üksnes hädakaitstes, seejuures hädakaitse piire ületamata. Tulirelva võivad seaduse kohaselt kanda ja hädakaitstes kasutada vaid need Päästeameti päästeametnikud, kellel on demineerija kutse⁴⁰, seega Päästeameti demineerimiskeskuse ametnikud.

³⁸ Õiguskantsleri 17. märtsi 2014. aasta märgukirja nr 6-8/140372/1401208 [„Politseiametnike hädakaitseõigus ja vahetu sunni rakendamine“ lisa](#).

³⁹ Lühend CBRNE tähistab keemilisi, bioloogilisi, radioloogilisi, tuuma- ja lõhkeaineid. CBRNE on saadud ingliskeelsetest sõnadest *chemical, biological, radiological, nuclear, explosive*. Vt terminit [Euroopa interaktiivsest terminibaasist](#).

⁴⁰ Siseministri 15. veebruari 2011. aasta määruse nr 2 [„Päästeteenistujate kutsesobivuse nõuded, sealhulgas füüsilise ettevalmistuse, hariduse- ja tervisenõuded“](#) § 7¹ kohaselt peavad demineerimiskeskuse ametnikud vastama demineerija EOD1, EOD3 või EOD3+ kutsestandardile.

Klassikalise määratluse järgi on hädakaitse vahetu õigusvastase ründe tõrjumiseks vajalik kaitse. [Karistuseseadustiku](#) § 28 lõige 1 sätestab, et tegu ei ole õigusvastane, kui isik tõrjub vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet enda või teise isiku õigushüvedele, kahjustades ründaja õigushüvesid, ületamata seejuures hädakaitse piiri. Sisult tähendab see olukorda, kus õigusvastane vahetu rünne ohustab või kahjustab rünnatava õigushüve, mille tagajärjel tekib rünnataval kaitse seisund. Selle käigus on isikul õigus tõrjuda rünnet ründaja õigushüve kahjustades, tehes seda sobival ja säästvaimail viisil. Oluline on, et kaitsja ei tohi seejuures ületada hädakaitse piire. Hädakaitse piir ületatakse, kui isik kavatselt või otsese tahtlusega teeb hädakaitset vahenditega, mis ilmselt ei vasta ründe ohtlikkusele. Samuti ületatakse hädakaitse piir siis, kui ta ründajale kavatselt või otsese tahtlusega ilmselt liigset kahju tekitab ([karistuseseadustiku](#) § 28 lõige 2). Seega on hädakaitsetel kaks objektiivset eeldust: ründest tingitud kaitse seisund ja kaitsetegevus ning subjektiivse eeldusena arusaamine kaitse seisundit põhjustavatest asjaoludest.⁴¹ Oluline on meeles pidada, et hädakaitse ei ole vahetu sunni kohaldamise alus ega loo ametiisikule täiendavat vahetu sunni rakendamise võimuvolitust, vaid ainult välistab kriminaalmenetluses teo õigusvastasuse.⁴²

Hädakaitsega kaitstakse üldjuhul individuaalset hüve, seega isiku elu, tervist, omandit või muud sellist, kuid on võimalik, et hädakaitsega saab tõrjuda ka kollektiivhüve. Riigi fiskaalhuvid on hädakaitsevõimelised, näiteks on riigi omandit võimalik rünnata ning rünnet sellisele omandile saab hädakaitsega tõrjuda.⁴³ Samuti ei hõlma hädakaitse ainult rünnatava, vaid ka teise isiku õigushüvede kaitset. Hädakaitsega võib olla seega tegemist ka juhul, kui päästeametnik kaitseb teist päästeametnikku, sel juhul on tegemist hädaabiga.

Hädakaitse õigustab seega ründaja õigushüvede kahjustamist, see tähendab, et õiguslikult on lubatud tekitada talle tulirelvaga surmavaid vigastusi. Siiski võib see olla vaid viimane kaitsevahend. Tulirelva eluohtliku kasutamise kohta on õigusteooria esitanud järgmised nõuded. Esmalt tuleb ründajat tulirelva võimalikust kasutamisest hoiatada või teha hoiatuslask ning alles seejärel, ründe jätkumise korral, on lubatud tulistada ründaja pihta. Seega on lubatud sellised kaitsevahendid, mis kaitse seisukohalt ei ole kaheldavad, ning teisalt jälle ei ületa asjatult ründe ohtlikkust ja intensiivsust. Need piirangud ei kehti juhul, kui pärast hoiatuslasku ei oleks rünnataval

⁴¹ Sootak, Jaan 2010. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura, lk 347.

⁴² [Korralduseseaduse \(49SE\) eelnõu seletuskiri](#), lk 104–105.

⁴³ Sootak, Jaan 2010. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura, lk 351–352.

enam võimalik rünnakut eemale tõrjuda, seega sellistel juhtudel ei ole kohustust valida säästvam vahend.⁴⁴

Tulirelva kasutamise kord, mis on seaduses sätestatud, on samasugune praegu kehtivas abipolitseiniku seaduses esitatud korraga. Ka abipolitseinik võib oma tööülesannete täitmisel kasutada tulirelva üksnes hädakaitstes, seejuures hädakaitse piire ületamata.

Teenistusrelvasid käideldakse, sealhulgas hoitakse, kantakse ja hävitatakse, ning need antakse üle siseministri 11. septembri 2018. aasta määruse nr 19 „[Teenistusrelvade ja nende laskemoona ning lahingumoonade liigid ja teenistusrelvade, nende laskemoona ja lahingumoonade, tulirelva osade käitlemise ning üleandmise kord](#)“ kohaselt.

5. PEATÜKK

VAHETU SUND

[Kehtetu - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

§ 27. – § 30.

[Kehtetud - [RT I, 13.03.2014, 4](#) - jõust. 01.07.2014]

6. PEATÜKK

RAHVUSVAHELISEL PÄÄSTETÖÖL JA DEMINEERIMISTÖÖL OSALEMINE

§ 31. Rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl osalemine

(1) Rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl osalemine väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimub rahvusvahelise päästekokkuleppe alusel esitatud või Euroopa Liidu liikmesriigi esitatud abipalve alusel või rahvusvahelisel tsiviilmissioonil osalemise seaduse alusel.

(2) Euroopa Liidu liikmesriigi abipalve või rahvusvahelise päästekokkuleppe kohaselt esitatud abipalve alusel rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl osalemise

⁴⁴ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahend nr 3-1-1-124-01.

otsustamise, meeskonna päästetööle ja demineerimistööle saatmise ning kulude katmise korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

(3) Päästeasutus võib rahvusvahelise kokkuleppe alusel kaasata päästetööle ja demineerimistööle Eesti Vabariigi territooriumil teise riigi haldusorgani. Kaasatud organil on Eesti territooriumil pädevus ja volitused kooskõlas rahvusvahelise kokkuleppega.

(4) Rahvusvahelise kokkuleppe alusel võib Eesti päästeasutust päästetööle ja demineerimistööle kaasata teise riigi territooriumil. Eesti päästeasutusel on teise riigi territooriumil pädevus ja volitused kooskõlas rahvusvahelise kokkuleppega.

(5) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud päästetööl ja demineerimistööl osalevale meeskonna liikmele, kellele ei kohaldata rahvusvahelisel tsiviilmissioonil osalemise seadust, laienevad päästeseaduse §-s 41 ja päästeteenistuse seaduse §-s 16 kehtestatud sotsiaalsed tagatised.

Päästeseaduse § 31 reguleerib rahvusvahelisel pääste- ja demineerimistööl osalemist. Sättes nähakse ette, et Päästeamet osaleb rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl [rahvusvahelisel tsiviilmissioonil osalemise seaduse](#) (edaspidi RTsMS) alusel. Lõige 1 võimaldab kohaldada rahvusvahelistele päästetöödele lähetatavatele päästetöötajatele RTsMS-i, tagades nii, et tsiviilmissioonidele lähetatakse ühtse korra järgi. Erandiks on missioon, mis toimub Euroopa Liidu liikmesriigi abipalve või rahvusvahelise päästekokkuleppe kohaselt esitatud abipalve alusel. Need on juhtumid, kus RTsMS-i ei kohaldata, kuna sisuliselt on need Euroopa Liidu riikide pääste- ja kodanikukaitseteenistuste koostöö õnnetustele reageerimisel. RTsMS reguleerib ühtselt ja paindlikult missioonidest osavõtvate ekspertide töö- ja teenistussuhteid missiooni ajal ja sealt naastes, ekspertide värbamist ja missioonile lähetamist, ekspertide õigusi ja kohustusi missioonil, missioonidel osalemise rahastamist, sotsiaalseid tagatiseid ning ekspertide väljaõpet. Kõik need meetmed loovad kindlama aluse, et Eesti suudab ka edaspidi osaleda jätkusuutlikult olulistel rahvusvahelistel tsiviilmissioonidel.

Euroopa Liidu liikmesriigi abipalve või rahvusvahelise päästekokkuleppe kohaselt esitatud abipalve alusel rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl osalemise, meeskonna saatmise ning kulude katmise korra kehtestab Vabariigi Valitsus 05. mai 2011. aasta määrusega nr 51 [„Rahvusvahelisel päästetööl ja demineerimistööl osalemise ja kulude katmise kord“](#).

Lõikes 3 on reguleeritud, et Päästeamet võib välislepingu alusel kaasata päästetööle Eesti Vabariigi territooriumil teise riigi haldusorgani. Kaasatud organil on Eesti territooriumil pädevus ja volitused välislepingu kohaselt. Regulatsioon võimaldab

tõhustada koostööd piirialadel, kindlustades abi kiiremakohalejõudmise. Samamoodi lõikega 3 on lõikes 4 sätestatud ka vastupidine, et välislepingu alusel võib Eesti Päästeametit kaasata päästetööle teise riigi territooriumil. Eesti Päästeametil on teise riigi territooriumil pädevus ja volitused välislepingu kohaselt.

Lõike 5 kohaselt on päästetööl osaleva meeskonna liikmete sotsiaalsed tagatised samad, mis on [päästeteenistuse seaduses](#) kehtestatud päästeteenistujale. Päästetööl osalevale meeskonnale laienevad sotsiaalsed tagatised, mis on kehtestatud päästeteenistuse seaduse §-des 14 ja 16, milleks on toetus hukkamise, surma ja töövõimetuse korral ning terviseuuringud ja vaktsineerimine. Sotsiaalsete garantiide tagamine rahvusvahelisel päästetööl osalevatele isikutele on põhjendatud, kuna ka nemad teevad päästetööd, riskides oma elu ja tervisega. Toetuse maksmine hukkamise, surma või töövõimetuse korral aitab rahvusvahelisel päästetööl osalenud isikul või tema perekonnaliikmetel tekkinud olukorraga toime tulla ning oma elu vastavalt kohandada. Need sotsiaalsed tagatised laienesid päästetööl osaleva meeskonna liikmetele ka eelmise päästeseaduse järgi, seega ei ole sotsiaalsete tagatiste saajate ringi laiendatud.

6¹. PEATÜKK

KAITSEVÄE JA KAITSELIIDU KAASAMINE PÄÄSTESÜNDMUSE LAHENDAMISSE

§ 31¹. Kaitseväge ja Kaitseliidu kaasamine päästesündmuse lahendamisse

(1) Päästesündmuse lahendamisse võib kaasata Kaitseväge ja Kaitseliitu.

(2) Päästesündmuse lahendamisse Kaitseväge ja Kaitseliidu kaasamise korra kehtestab **Vabariigi Valitsus** määrusega.

Päästeametil võib esineda vajadus kaasata Kaitseväge või Kaitseliitu päästesündmuse korral nii päästetöö kui ka demineerimistöö tegemisse. Päästetöö ja demineerimistöö määratlused on sätestatud päästeseaduse §-s 3. Päästeamet ja Kaitsevägi on demineerimistöösse kaasamise võimaluse ette näinud ka näiteks koostöökokkulepetes. Veelgi enam, kuna ka demineerimistöösse kaasamisel ei ole Kaitseväel ega Kaitseliidul vahetu sunni kohaldamise õigust, ei saa nad sel juhul isikute põhiõigusi piirata.

Kaitseväe kaasamine on kaitseväelase ja Kaitseväe valduses olevate vahendite kasutamine päästetöoks. Kaitseväelase mõiste kohaselt saab kaasata nii tegevväelasi, ajateenijaid kui ka reservväelasi. Kaitseliidu kaasamine on Kaitseliidus sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohal oleva tegevväelase ning Kaitseliidu tegevliikme ja toetajaliikme ning Kaitseliidu valduses olevate vahendite kasutamine päästetöoks. Seega tähendab kaasamine, et lisaks kaitseväelastele saab päästetöoks kasutada ka Kaitseväe valduses olevaid vahendeid, näiteks sõidukid ja muu tehnika. Teatud juhtudel ongi vaja kasutada just Kaitseväe vahendeid, mitte kaitseväelasi.

Kaitseliidu seaduse § 23 lõike 1 järgi jagunevad Kaitseliidu liikmed tegev-, noor-, toetaja- ja auliikmeteks. Kaasata võib tegevliikmeid ja toetajaliikmeid, sest kaasatav Kaitseliidu liige peab olema võimeline tegema pääste- ja eriolukorra töid. See tähendab muu hulgas, et ta tervises seisund peab olema sobiv ja ta ei tohi olla alaealine.

Kaitseväe ja Kaitseliidu kaasamine täidesaatva riigivõimu asutuste ülesannete täitmisse mõjutab positiivselt riigi julgeolekut, sest nii saavad eri asutused riiki ähvardavate ohtude ennetamisel ja tõrjumisel üksteist toetada.

7. PEATÜKK

VABATAHTLIKU OSALEMINE PÄASTEASUTUSE TEGEVUSES

§ 32. Vabatahtlik päästja

(1) Vabatahtlik päästja on isik, kes vabatahtlikult osaleb päästetööl või ennetustööl seaduses sätestatud alustel ja korras.

(2) Osalemine päästetööl käesoleva seaduse tähenduses on vabatahtliku päästja poolt päästetöö tegemine koos päästeametnikuga või päästeametniku korraldusel.

(3) Vabatahtlik päästja lähtub oma tegevuses ja meetmete rakendamisel seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõttest. Vabatahtlik päästja kohaldab meetmeid isiku suhtes, kellest oht lähtub või kes ise on ohustatud.

Päästeseaduse 7. peatükk reguleerib vabatahtlike tegutsemise aluseid Päästeameti tegevuses. Vabatahtlikuks päästjaks nimetatakse isikut, kes osaleb pääste- või ennetustööl. Teiste Päästeameti ülesannete (näiteks demineerimine, hädaabiteadete menetlemine, kriisireguleerimine, tuleohutusjärelvalve) täitmisel vabatahtlikud ei osale. Vabatahtliku päästjana tegutsemise eeldus on isiku vaba tahe. Vabatahtlikuna tegutsemine ei pea toimuma isiku vabast ajast, kokkuleppel tööandjaga võib isik osaleda pääste- või ennetustööl ka tööajast.

Vabatahtlike päästjatenä käsitatatakse isikuid, kes vastavad teatud nõuetele, samuti on saanud väljaõppe ja Päästeametilt asjakohase tunnustuse – vabatahtliku päästja tunnustuse. Päästeseadus reguleerib ainult riigi tunnustatud vabatahtlike päästjate tegevust.

Päästeseadus ei reguleeri selliste vabatahtlike tegevust, kes ei täida kehtestatud nõudeid ja kes ei ole saanud vabatahtliku päästja tunnustust, kuid kes sellegipoolest iseseisvalt tegutsevad. Sellised vabatahtlikud tegutsevad kodanikualgatuse korras, ka vabatahtliku päästeseltsi toetajaliikmena. Päästeseadus ei takista nende tegutsemist, samas ei laiene sellistele isikutele päästeseadusega sätestatud sotsiaalsed tagatised (välja arvatud juhul, kui päästetööde juht on nad erandkorras päästeseaduse § 19 alusel päästetööle rakendanud).

Riigi tunnustatud vabatahtliku päästja ülesannete täitmist nimetatakse päästetööl osalemiseks. Päästetööl osalemise alused on täpsemalt reguleeritud päästeseaduse §-s 38, osalemine jaguneb kolmeks:

- 1) vabatahtlik päästja täidab ülesannet iseseisvalt (näiteks ennetustöö tegemine);
- 2) vabatahtlik päästja täidab ülesannet koos päästeametnikuga (selleks on esimese astme õppe läbimisel päästetöö tegemine);
- 3) vabatahtlik päästja täidab ülesannet iseseisvalt, saades selleks päästeametniku korralduse (selleks teise astme õppe läbimisel päästetöö tegemine).

Samamoodi päästeseaduse § 2 lõikes 6 sätestatud Päästeameti tegevuse põhialusega peavad ka vabatahtlikud päästjad oma tegevuses ja meetmete kohaldamisel lähtuma seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõttest.

Põhiseadusest tulenevad isiku põhiõigused, näiteks liikumisvabadus, omandi ja kodu puutumatus. Vabatahtliku päästja õigus piirata isiku põhiõigusi peab tulema seadusest. Meetmete all mõeldakse toiminguid, mis on seotud isikute põhiõiguste riivega, see tähendab, et seaduses on loetletud juhud, millal ja kuidas on vabatahtlikul päästjal õigus inimeste põhiõigusi riivata.

Lisaks teevad vabatahtlikud päästjad mitmeid toiminguid, mis ei seostu isikute põhiõiguste riivega. Sellised tegevused ei ole meetmed ja neid ei ole vaja seaduses reguleerida. Näiteks kutsusid kampaania „Kodud tuleohutuks“ käigus inimesed ise

vabatahtliku päästja oma eluruumi, et vabatahtlikud neid tuleohutuse alal konsulteeriks.

Vabatahtliku päästja otsus peab olema:

- **seaduslik** – otsuse tegemisel ei tohi ületada seadusega antud volitusi;
- **proportsionaalne** – otsus peab olema kaalutletud, kohane ja vajalik eesmärgi saavutamiseks, saavutatav eesmärk peab olema võrdeline isikule tekitatava põhiõiguste riivega;
- **otstarbekas** – eesmärgi saavutamiseks tuleb kasutada isiku põhiõigusi kõige vähem riivavat viisi.

Meetmeid kasutatakse nende isikute suhtes, kellest oht lähtub või kes on ise ohustatud. Kui isik ei ole ohustatud ega ise enda tegevusega ohtu ei kujuta, siis ei ole vabatahtlikul päästjal alust isiku põhiõigusi riivata.

§ 32¹. Abidemineerija

(1) Abidemineerija on isik, kes osaleb vabatahtlikult demineerimistööl käesolevas seaduses sätestatud alustel ja korras.

(2) Abidemineerija osalemine demineerimistööl käesoleva seaduse tähenduses on demineerija kutsega päästeametniku abistamine demineerimistööl.

(3) Abidemineerija lähtub oma tegevuses ja meetmete rakendamisel seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõttest. Abidemineerija kohaldab meetmeid isiku suhtes, kellest oht lähtub või kes ise on ohustatud.

§ 32¹ lõike 1 kohaselt on abidemineerija isik, kes osaleb vabatahtlikult demineerimistööl PäästeS-s sätestatud alustel ja korras. Abidemineerijad osalevad ressursimahukatel demineerimistööl sündmustel ja kriiside lahendamisel. Abidemineerija osalemine demineerimistööl on demineerija kutsega päästeametniku abistamine demineerimistööl, mis ei sisalda lõhkematerjali käitlemist, v.a lõhkematerjali transportiva sõiduki juhtimine. Abidemineerijate ülesanne on seega vahetult toetada demineerimistööd – käidelda varustust enne olukorra lahendust ning teha tugi- ja abitöid, näiteks autojuhtimine, varustuse hooldus, valmispanek ja kontroll ning ohuala julgestamine.

Lõikes 2 sätestatakse, et nii nagu vabatahtlikud päästjad peavad ka abidemineerijad oma tegevuses ja meetmete kohaldamisel lähtuma seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõttest. Meetmete all mõeldakse toiminguid, mis riivavad isikute põhiõigusi. PäästeS §-s 38¹ tuuakse välja, mis juhtudel ja mis meetmeid on abidemineerijal õigus kohaldada.

Lõikes 3 nimetatud seaduslikkuse põhimõte tähendab, et abidemineerija tegevus ei tohi ületada seadusega antud volitusi. Proportsionaalsuse põhimõte tähendab, et tegevus peab olema kaalutletud, kohane ja vajalik eesmärgi täitmiseks ning eesmärk peab olema võrdeline isiku põhiõiguse riivega. Otstarbekuse põhimõtte kohaselt tuleb eesmärgi saavutamiseks kasutada viisi, mis riivab isiku põhiõigusi kõige vähem. Meetmeid tohib seejuures kohaldada isikute suhtes, kellest oht lähtub või kes ise on ohustatud. Kui isik pole ohustatud ega kujuta enda tegevusega ohtu, ei ole ka alust põhiõigusi riivata.

§ 33. Vabatahtlikule esitatavad nõuded

(1) Vabatahtlikuks päästjaks võib võtta vähemalt 18-aastaseks saanud isiku, kes vastab vabatahtliku päästja kutsesobivuse nõuetele.

(1¹) Abidemineerijaks võib võtta Eesti Vabariigi vähemalt 21-aastase kodaniku, kellel on vähemalt keskharidus ning kes oskab eesti keelt vähemalt B2-tasemel ja vastab abidemineerija kutsesobivuse nõuetele.

(2) Vabatahtliku päästja ja abidemineerija kutsesobivuse nõuded isikuomaduste, füüsilise ettevalmistuse, väljaõppe ja terviseseisundi kohta ning nende vastavuse kontrollimise tingimused ja korra kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

(3) Vabatahtlikuks päästjaks võib võtta ka välisriigi kutsekvalifikatsiooni omandanud isiku, kui tema kutsekvalifikatsiooni on tunnustatud välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse kohaselt. Välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse § 7 lõikes 2 sätestatud pädev asutus on Päästeamet.

§ 33 lõike 1 alusel võib vabatahtlikus päästjaks võtta isiku, kes on vähemalt 18-aastane. Isik peab vastama kutsesobivuse nõuetele. Kutsesobivuse nõuete all peetakse silmas isikuomaduste, füüsilise ettevalmistuse, väljaõppe ja terviseseisundi nõudeid. Kutsesobivuse nõuded kehtestab siseminister 10. novembri 2010. aasta määrusega nr 57 [„Vabatahtliku päästja kutsesobivuse nõuded, nende vastavuse kontrollimise tingimused ja kord, vabatahtliku päästja kohta kogutud isikuandmete säilitamise tähtaeg ning tema väljaõppe ja arvestuse läbiviimise kord“](#).

Lõike 1¹ alusel võib abidemineerijaks võtta Eesti Vabariigi vähemalt 21-aastase kodaniku, kellel on vähemalt keskharidus ning kes oskab eesti keelt vähemalt B2-tasemel ja vastab abidemineerija kutsesobivuse nõuetele. Vanusenõue tuleneb C-kategooria juhtimisõiguse nõudest, kuivõrd abidemineerijalt oodatakse võimet juhtida C-kategooria sõidukit. Keskhariduse nõue lihtsustab ohtlikul ja spetsiifilisel demineerimistööl osalemiseks vajalike oskuste ja teadmiste omandamist. Tihe koostöö demineerimistööl kaasatud asutuste töötajatega, näiteks politseinike ja kaitsepolitseinikega, eeldab vajalikul tasemel riigikeele oskust. Kodakondsusnõue on

seotud asjaoluga, et abidemineerija võib demineerimistööol puutuda kokku riigi julgeolekut ja siseturvalisust puudutava infoga.

Lõike 2 kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega Vabatahtliku päästja ja abidemineerija kutsesobivuse nõuded isikuomaduste, füüsilise ettevalmistuse, väljaõppe ja tervises seisundi kohta ning nendele vastavuse kontrollimise tingimused ja korra. Selliselt annab seadusandja selgelt ette kutsesobivuse nõuete raamid, millest ei tohi määruses üle minna. Selline praktika ehk kutsesobivuse nõuete kehtestamine määrusega on näiteks PPVS-es ning PäästeTS-es. Kutsesobivuse nõudeid ei ole mõistlik kehtestada seaduse tasandil, sest see vaid koormaks seadust detailidega, mis on võimalik kehtestada määruse tasandil.

Tervise ja füüsilise ettevalmistuse nõuded vabatahtlikele päästjatele ja abidemineerijatele ei ole nii ranged kui kutselistel päästjatel ja demineerijatel. Tervisenõuete kehtestamise eesmärk on tagada, et pääste- või demineerimistööol osalevad isikud, kelle tervis seda ka võimaldab. Füüsilise ettevalmistuse nõuete kehtestamise eesmärk on näidata, et isik on võimeline pääste- või demineerimistööol tegema. Kutsesobivuse nõuete kehtestamisest väiksema või võrdväärse riskiga alternatiiv puudub.

Kutsesobivuse nõuete kehtestamise legitiimne eesmärk on tagada inimeste ohutus. Sobiv on meede, mis vähemalt aitab eesmärki saavutada. See tähendab, et meede on kohane ehk sobiv, kui see vähemalt soodustab püstitatud eesmärgi saavutamist. Meede on vajalik, kui püstitatud eesmärki ei ole võimalik saavutada mõnel muul üksikisikut vähem rõhuval viisil vähemalt sama hästi. Kutsesobivuse nõuded on vaja vabatahtlikule päästjale ja abidemineerijale kehtestada selleks, et kindlustada hea koostöö kutseliste ja vabatahtlike vahel ning tagada seeläbi maksimaalne ohutus. Vabatahtlike ja abidemineerija ülesannete ohutu ja eesmärgipärase täitmise ning päästeametnikuga hea koostöö eeldus on sarnaste oskuste ja teadmiste olemasolu. Füüsilise ettevalmistuse nõuete kehtestamise eesmärk on tagada, et vabatahtlik on võimeline täitma talle pandud ülesandeid. Vabatahtliku füüsiline ettevalmistus peab tagama tema ülesannete nõuetekohase täitmise ja seda kontrollib Päästeamet väljaõppe käigus. Tervisenõuete kehtestamise eesmärk on tagada, et pääste- ja demineerimistööol osalevad isikud, kelle tervis seda võimaldab.

Lõike 3 aluseks on Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/55/EL⁴⁵. Direktiivi 2013/55/EL ülevõtmiseks muudeti [välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise](#)

⁴⁵ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/55/EL](#), 20. november 2013, millega muudetakse direktiivi 2005/36/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta ning määrust (EL) nr 1024/2012

[seaduses](#) (edaspidi VKTS) kutsekvalifikatsiooni tunnustamist. Kutsekvalifikatsiooni nõude seadmine ehk direktiivi mõttes kutse või kutsetegevuse reguleerimine tähendab kohustust jälgida kutsekvalifikatsiooni tunnustamisel direktiivis ja VKTS-is sätestatud nõudeid. Sätte eesmärk on lihtsustada eeskirju, milles käsitletakse spetsialistide liikuvust Euroopa Liidu riikide vahel ning võimaldada kutsekvalifikatsioonide lihtsamat ja kiiremat tunnustamist.

§ 33¹. Vabatahtliku kutsesobivuse nõuetele vastavuse kontrollimiseks kogutud andmete säilitamise tähtaeg

Vabatahtliku päästja ja abidemineerija kutsesobivuse nõuetele vastavuse kontrollimiseks kogutud andmeid säilitatakse kümme aastat vabatahtliku staatuse lõppemisest arvates.

§ 33¹ sätestab vabatahtliku päästja ja abidemineerija kutsesobivuse nõuetele vastavuse kontrollimiseks kogutud andmete säilitamise tähtaja. Isikuandmete säilitamise tähtaja peab sätestama seadusandja ja antud juhul selleks 10 aastat.

§ 34. Isikud, keda on keelatud võtta vabatahtlikuks

(1) Vabatahtlikuks päästjaks on keelatud võtta isikut:

- 1) kes on piiratud teovõimega;*
- 2) kes on sõltuvuses alkoholi, narkootiliste või psühhotropse aine kasutamisest;*
- 3) kellel on raskekujuline psüühikahäire, isiksuse- või käitumishäire;*
- 4) kellel on selline füüsiline puue, mis takistab tal vabatahtliku päästja ülesannete täitmist, välja arvatud ennetustööl osalevad isikud.*

(2) Abidemineerijaks on keelatud võtta isikut:

- 1) keda on karistatud tahtlikult toimepandud esimese astme kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest;*
- 2) kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest;*
- 3) kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav;*
- 4) kes on sõltuvuses alkoholi või narkootilise või psühhotropse aine kasutamisest või kellel on raskekujuline psüühika-, isiksuse- või käitumishäire;*
- 5) kellel on tervisehäire, mis takistab tal abidemineerija ülesandeid täita;*
- 6) kes oma käitumise poolest ei sobi abidemineerija ülesandeid täitma ja kelle käitumine või eluviis võib ohustada tema enda või teise isiku turvalisust.*

Päästeseaduses on sätestatud piirangud isikute suhtes, keda on keelatud võtta vabatahtlikuks päästjaks ja abidemineerijaks.

siseturu infosüsteemi kaudu tehtava halduskoostöö kohta (IMI määrus) (ELT L 354, 28.12.2013, lk 132–170).

Vabatahtliku päästja ülesanded eeldavad isiku tasakaalukust ja kontrollitud käitumist. Päästeseaduse kohaselt ei saa vabatahtlikuks päästjaks võtta isikuid, kellel on piiratud teovõime. Teovõime all mõeldakse isiku võimet oma tegudega omandada tsiviilõigusi ja võtta tsiviilkohustusi, samuti muuta või lõpetada neid õigusi ja kohustusi (näiteks ostu-müügilepingu sõlmimine). Piiratud teovõimega isikuks loetakse ka alaealine. Täiskasvanud isiku teovõime piiramist ei otsustata subjektiivse hinnangu alusel, vaid seda piiratakse kohtuotsusega. Kohtuotsuses määratakse piiratud teovõimega isikule ka eestkostja.

Vabatahtlikuks päästjaks ei võeta isikut, kellel on alkoholi, narkootilise või psühhotropsete ainete kasutamise sõltuvus. Psühhotropsete aine sõltuvus võib lisaks narkootilistele ainetele olla ka sõltuvus teatud ravimistest (näiteks valuvaigistid või rahustid).

Samuti ei võeta vabatahtlikuks päästjaks isikut, kellel on raskekujuline psüühikahäire või isiksuse- või käitumishäire. Vabatahtlikuks saada sooviv isik peab esitama ka tervisetõendi, seega kinnitab tervisetõendi väljastaja oma võimaluste piires, et isikul neid häireid ei ole.

Vabatahtlikuks päästjaks ei saa füüsilise puudega isik, kui füüsiline puue takistab tal päästetöö tegemist. Ennetustöö tegemisel füüsiline puue takistuseks ei ole.

Lõikega 2 sätestatakse, keda on keelatud võtta abidemineerijaks. Demineerimistöö on ohtlik, keeruline ja spetsiifiline ning nõuab väljaõpet. Lisaks on demineerimistöö eripära tõttu oluline, et isik, kes seda teeb või selles osaleb, oleks ka usaldusväärne, lojaalne ja seaduskuulekas. Abidemineerijad osalevad tegevustes, mis tagavad siseturvalisust ja riigi julgeolekut. Seetõttu ei saa sellisele tööle kaasata isikuid, kellel on näiteks karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest, sealhulgas kelle suhtes kehtib karistusseadustiku §-s 49 sätestatud päästemetnikuna töötamise keeld. Abidemineerijaks ei saa karistusandmete kustutamisest olenemata võtta ka isikut, keda on karistatud tahtlikult toimepandud esimese astme kuriteo eest. Karistusseadustiku § 4 lõike 2 kohaselt on esimese astme kuritegu süütegu, mille eest on füüsilisele isikule nähtud raskeima karistusena ette tähtajaline vangistus üle viie aasta või eluaegne vangistus. Siia alla lähevad näiteks inimsusvastased kuriteod ja eluvastased süüteod, nagu mõrv. Kuigi ka vabatahtlikud päästjad osalevad siseturvalisuse tagamises, puudub neil kokkupuude info ja materjaliga, mille väärkasutus võib kujutada ohtu suurele hulgale inimestele. Lisaks, kuna abidemineerijad osalevad ka riigi julgeoleku tagamises, erinevalt vabatahtlikest päästjatest kontrollitakse ka abidemineerija karistatust. Selliselt kaasatakse demineerimistööle ja tagatakse tundlikule materjalile juurdepääs vaid neile, keda ei ole varem karistatud ja kes on käitunud seaduskuulekalt.

Abideminereerija ülesanded eeldavad isiku tasakaalukust ja kontrollitud käitumist. Abideminereerijaks ei saa seega võtta isikut, kellel on alkoholi või narkootilise või psühhotroopse aine sõltuvus. Psühhotroopse aine sõltuvus võib olla sõltuvus mõnest ravimist, näiteks valuvaigistist või rahustist. Samuti ei võeta eeltoodud põhjusel abideminereerijaks isikut, kellel on raskekujuline psüühika-, isiksuse- või käitumishäire.

Abideminereerija vastavust päästeseaduse § 34 lõike 2 punktides 1–3 ja 6 sätestatud nõuetele kontrollib PPA taustakontrolli raames. Punktides 1–3 on nimetatud objektiivsed kriteeriumid, mida on võimalik andmekogudest kontrollida. Punktid 4 ja 5 on terviseseisundi kohta ning nendele vastavust kontrollib Päästeamet asjaomase määruse alusel. Vabatahtlike päästjate kohta kehtib praegu siseministri 10. novembri 2010. aasta määrus nr 57 „Vabatahtliku päästja kutsesobivuse nõuded, nendele vastavuse kontrollimise tingimused ja kord, vabatahtliku päästja kohta kogutud isikuandmete säilitamise tähtaeg ning tema väljaõppe ja arvestuse läbiviimise kord“. Ka abideminereerijate kutsesobivuse nõuded ning nendele vastavuse kontrollimise tingimused ja kord nähakse ette samas määruses. Tervisenõuetele vastavust kontrollitakse tõendi põhjal ja see saab olema sarnane vabatahtlike päästjatega. Nagu öeldud, kontrollib vastavust punktile 6 samuti PPA ja selleks on võimalik viia läbi näiteks vestlus (vt lähemalt § 36¹ lõiked 2 ja 3).

Päästeseaduses sätestatud tingimustega tagatakse, et vabatahtlikkuse alusel demineerimistöole kaasatud abideminereerija on isik, kelle taust ja isikuomadused on kooskõlas tema ülesannetega.

Sellised nõuded on vajalikud, et vähendada riski, et abideminereerijaks võetakse isik, kes võib kujutada ohtu endale või teistele.

Selleks, et hoida ära nii infosüsteemide, inimeste kui ka asutuste võimalikku rünnet, laiendati politsei ja piirivalve seaduse ning teiste seaduste muutmise seadusega (edaspidi *eriteenistuste ühtlustamise seadus*), mille võttis Riigikogu vastu 11. mail 2022. aastal ja mis avaldati Riigi Teatajas 27. mail 2022. aastal, isikute hulka, kelle tausta kontrollitakse. Näiteks kontrollitakse ka Siseministeeriumisse või tema valitsemisala asutusse kandideerijate ja praktikale tulijate tausta. Kuigi abideminereerijad ei tule ametiasutusse tööle või teenistusse, puutuvad nad asutuse töö ja tundliku infoga tihedalt kokku. Seetõttu võib ka nende puhul tekkida julgeoleku- või turvarisk, kui nende tausta ei kontrollita. Lisaks hakkavad abideminereerijad tegema demineerimistööd, mis on olemuselt ohtlik ja spetsiifiline ning mida ei saa ega tohi võimaldada teha näiteks isikul, kelle käitumine või eluviis võib ohustada tema enda või

teise isiku turvalisust. Arvestades ka praegust julgeolekuolukorda, on ülioluline tagada nii asutuse kui ka inimeste enda turvalisus.

§ 35. Vabatahtliku vaktsineerimine

Päästeamet tagab vabatahtlikule päästjale ja abidemineerijale tasuta vaktsineerimise Päästeameti määratud ulatuses ja korras.

Vabatahtliku tunnistuse saanud vabatahtlikud päästjad ja abidemineerijad saavad end tasuta, Päästeameti kulul vaktsineerida. Ei vaktsineerita kõigi haiguste vastu, vaid seda tehakse eelarve võimaluste piires Päästeameti peadirektori käskkirjas ettenähtud ulatuses. Vabatahtliku päästja jaoks on vaktsineerimine vabatahtlik.

§ 36. Vabatahtlikuks võtmine

(1) Vabatahtlikuks võtmist korraldab Päästeamet.

(2) Enne vabatahtlikuks võtmist kontrollitakse vabatahtlikuks päästjaks või abidemineerijaks saada soovija vastavust vabatahtlikule päästjale või abidemineerijale esitatavatele nõuetele.

(3) [Kehtetu - [RT I, 03.07.2020, 1](#) - jõust. 15.07.2020]

(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 ja käesoleva seaduse §-s 36¹ nimetatud kontrolli käigus tuvastatud andmed võivad olla aluseks isiku vabatahtlikuks päästjaks või abidemineerijaks võtmisest keeldumiseks.

(5) Käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatud andmeid ning keeldumise põhjust ja keeldumise aluseks olevat asjaolu ei avaldata ulatuses, mis võib olla vältimatult vajalik, et tagada:

1) riigi julgeolek;

2) riigikaitse;

3) avalik kord;

4) süüteo tõkestamine, avastamine või menetlemine või karistuse täideviimine;

5) andmesubjekti kaitse või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse.

Lõike 1 kohaselt korraldab vabatahtlikuks päästjaks võtmist Päästeamet.

Lõike 2 alusel kontrollib Päästeamet taotluse esitamise järel üle esitatud dokumendid ja soovija vastavuse vabatahtliku päästja nõuetele. Kui soovija vastab nõuetele, taotlus on täidetud korrektselt, esmane väljaõpe on läbitud ning esitatud dokumendid on korras, siis kinnitatakse soovija Päästeameti peadirektori või tema volitatud isiku käskkirjaga päästeametniku juurde või arvatakse päästekeskuse juures asuva vabatahtlike päästjate üksuse koosseisu. Käskkirja koopia edastatakse ka

vabatahtlikule päästjale. Kui isikut ei saa võtta vabatahtlikuks päästjaks, siis edastab päästekeskus isikule taotluse mitterahuldamise kohta teatise ehk haldusakti koos otsusega taotluse rahuldamata jätmise kohta. Dokumentide kättetoimetamine haldusmenetluse käigus on reguleeritud HMS-is.

Ka abidemineerijaks saada soovija vastavust abidemineerijale esitatavatele nõuetele kontrollitakse enne vabatahtlikuks võtmist. Abidemineerija nõuetele vastavuse kontrollimine vähendab riski, et abidemineerijaks võetakse isik, kes ei suuda vajalikke ülesandeid täita või võib oma ülesannete täitmisel panna toime õigusrikkumise või kahjustada muul viisil asutuse ülesannete täitmist või mainet. . Paragrahvi 34 lõike 2 punktides 1–3 ja 6 toodud nõuetele vastavust kontrollib PPA taustakontrolli raames. Muudele PäästeS §-s 33 kui ka §-s 34 sätestatud nõuetele vastavust kontrollib Päästeamet.

Lõigete 4 ja 5 sõnastamisel on võetud aluseks eriteenistuste ühtlustamise seadusega tehtud taustakontrolli regulatsioonid PPVS-s, abipolitseiniku seaduses, PäästeTS-s ja HÄK-se vabatahtlike vallas PäästeS-s. Teatud alustel võib keelduda avaldamast taustakontrollis kogutud asjaolusid või teenistusse või vabatahtlikuks võtmisest keeldumise põhjusi. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 23 lõike 1 kohaselt võib andmesubjekti õigust piirata muu hulgas selleks, et tagada riigi julgeolek, riigikaitse, avalik kord, süüteo tõkestamine, avastamine või menetlemine või karistuse täideviimine ning andmesubjekti kaitse või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse. Kuigi isikuandmete kaitse üldmäärus on otsekohalduv, tuleb avaliku võimu teostamise õiguslikke aluseid ja artiklis 23 nimetatud piiranguid reguleerida riigisisiseses õiguses.

§ 36¹. Abidemineerija taustakontroll

(1) Abidemineerija vastavust käesoleva seaduse § 34 lõike 2 punktides 1–3 ja 6 sätestatud nõuetele kontrollib Politsei- ja Piirivalveamet.

(2) Abidemineerija sobivuse hindamiseks võib tuvastada isiku isikusamasuse, töödelda isikuandmeid, sealhulgas eriliiki isikuandmeid, ja koguda järgmisi andmeid:

1) kontaktandmed, elukoha andmed, kodakondsuse ja isikut tõendava dokumendi andmed ning töökoha andmed;

2) andmed isikule määratud karistuste, karistatuse ja karistusest vabastamise ning karistuste täitmisele pööramise kohta;

3) andmed isiku vastu alustatud kriminaalmenetluste kohta, milles ta on tunnistanud kahtlustatavaks või süüdistatavaks, ja nende lahendite kohta;

4) andmed isiku seotuse kohta organisatsiooni või liikumisega, mis oma tegevusega eirab avalikku korda või mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele;

5) andmed isiku välispiiri ületamise ja välisriigis viibimise kohta, et tuvastada isiku

viibimine välisriigis, mis on kantud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 19 lõike 3 alusel kehtestatud nimekirja ning mille puhul kehtib sama paragrahvi lõikes 2 nimetatud teatamiskohustus;

6) andmed isiku seotuse kohta välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega.

(3) Politsei- ja Piirivalveametil on käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud andmete õigsuse kontrollimiseks õigus:

1) pöörduda riigi- ja kohaliku omavalitsuse üksuse asutuste, samuti füüsiliste ja juriidiliste isikute poole järelepärimisega kontrollitava isiku isikuandmete kohta;

2) vestelda kontrollitava isiku, samuti tema tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kontrollitava isiku kõlbelised ja isikuomadused ning vajaduse korral ja isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus;

3) kontrollida isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse üksuse või muu avalik-õigusliku isiku või eraõigusliku juriidilise isiku andmekogust;

4) saada andmeid karistusregistri arhiivist;

5) töödelda üldsusele mõeldud ja avalikult kättesaadavaid isikuandmeid.

(4) Taustakontrolliks isiku kohta kogutud andmeid säilitatakse viis aastat taustakontrolli tegemise lõppemisest arvates või pärast vabatahtliku staatusest vabastamist tekkinud õigusliku vaidluse korral kuni selle lõppemiseni.

Paragrahvis 36¹ sätestatakse abidemineerija taustakontroll. Taustakontroll on vajalik, et kontrollida, kas abidemineerijad vastavad kehtestatud nõuetele. Lõike 1 kohaselt kontrollib PPA taustakontrolli raames abidemineerijaks saada soovija vastavust nõuetele, mis on toodud § 34 lõike 2 punktides 1–3 ja 6. Arvestades seda, mis ülesandeid abidemineerija hakkab täitma, mis erimeetmeid ta võib päästeametniku korraldusel ja koos temaga kohaldada ja mis infoga ta võib kokku puutuda, on oluline, et abidemineerija oleks laitmatu taustaga ja Päästeametile usaldusväärne partner. Taustakontroll aitab seda tagada. Taustakontroll vähendab ka riski, et abidemineerijaks võetakse isik, kes võib ülesannete täitmisel panna toime õigusrikkumise või kahjustada muul viisil asutuse teenistusülesannete täitmist või mainet.

Lõikes 2 nimetatud andmed aitavad hinnata abidemineerijaks saada soovija usaldusväärset ja üldist sobivust demineerimistööl osalemiseks. Tõendite kogumine on vajalik, et teha selgeks, kas kehtib abidemineerijaks saada soovija kohta mõni § 34 lõikes 2 nimetatud välistus, mis keelaks ta abidemineerijaks võtta. Samasugune loetelu on HÄK-se vabatahtlike taustakontrolli kohta nähtud ette ka eriteenistuste ühtlustamise seaduses. PäästeS § 34 lõike 2 punkti 2 kohaselt töödeldakse andmeid ka väärteo eest määratud karistuste kohta. Kõik väärteo eest määratud karistused ei ole seejuures olulised. Olulisuse hindamisel tuleb analüüsida, kas ja kuidas võivad abidemineerijaks saada soovija väärteokaristused mõjutada tema ülesannete täitmist. Abidemineerija ülesannete hulka kuulub näiteks autojuhtimine. Autojuht peab ilmselgelt olema usaldusväärne, arvestades, et sõit peab olema turvaline, ning pidades silmas tänapäevaseid töö tegemise võimalusi (sh autos, kasutades elektroonilisi kanaleid) ja seda, et autojuhile võib teatavaks saada mingi tundlikum info, jms. Seega

on abidemineerija puhul näiteks väga oluline, et tal ei oleks vääртеokaristust joores juhtimise või korduvalt kiiruse ületamise eest.

Andmed karistuste täitmisele pööramise kohta on vajalikud selleks, et saada isiku seadusvastasest käitumisest tervikpilt. Tingimisi karistuse täitmisele pööramine tähendab, et isikul on olnud tingimisi karistus ja see pöörati täitmisele. Vaja on volitust töödelda andmeid selle kohta, mis põhjusel tingimisi karistus täitmisele pöörati.

Lõikes 4 sätestatakse abidemineerijate taustakontrolliks kogutud andmete säilitamise tähtaeg. Isiku taustakontrolliks kogutud andmeid säilitatakse viis aastat taustakontrolli lõppemisest või pärast vabatahtliku staatusest vabastamist tekkinud õigusvaidluse korral kuni selle lõppemiseni. Samasugune regulatsioon kehtib ka HÄK-se vabatahtlike kohta. PäästeS-s sätestatakse ka HÄK-se vabatahtlike taustakontrolliks kogutud andmete säilitamise tähtaeg, mis on viis aastat alates taustakontrolli tegemise lõppemisest või vabatahtliku staatusest vabastamisest arvates tekkinud õigusliku vaidluse korral kuni õigusliku vaidluse lõppemiseni. See on sama teistes seadustes taustakontrolliks kogutud andmete säilitamise tähtajaga.

§ 36². Abidemineerija daktüloskopeerimine ja temalt DNA-proovi võtmine

(1) Abidemineerija daktüloskopeeritakse ja temalt võetakse DNA-proov, et välistada jäljed, mille ta on ekspertiisiobjektile jätnud.

(2) Daktüloskopeerimisel võetakse abidemineerijalt tema mõlema käe sõrmejäljed ning peopesajäljed ja kirjutaja-peopesajäljed.

(3) Abidemineerija daktüloskopeerimisel saadud biomeetrilised andmed kantakse andmekogusse ABIS, abidemineerija biograafilised andmed pseudonüümitud kujul ning andmed daktüloskoopiaandmete võtmise kohta ning temalt võetud DNA-proovi võtmise ja selle analüüsil saadud andmed kantakse riiklikusse süüteomenetluse biomeetriaregistrisse.

(4) Abidemineerija daktüloskopeerimisel ja DNA-proovi analüüsil saadud andmed kustutatakse riiklikest registritest kolm aastat pärast abidemineerija vabastamist vabatahtliku staatusest. Päästeamet teavitab Eesti Kohtuekspertiisi Instituuti vajadusest abidemineerija andmed riiklikest registritest kustutada.

(5) Abidemineerija daktüloskopeeritakse, DNA-proov võetakse ning daktüloskopeerimisel saadud andmed ja DNA-proov edastatakse päästeteenistuse seaduse § 7³ lõike 5 alusel kehtestatud korras.

Daktüloskopeerimise ja DNA-proovi võtmise eesmärk on lõike 1 kohaselt välistada jäljed, mille abidemineerija on ekspertiisiobjektile jätnud. Samal eesmärgil daktüloskopeeritakse ja võetakse DNA-proov ka demineerimistöoga seotud päästeametnikult (vt lähemalt PäästeTS-i § 73).

Lõhkematerjaliga seotud süütegude avastamisel, menetlemisel ja ennetamisel võib osutada määravaks just võrdlusmaterjal, mistõttu on lõhkematerjaliga seotud

süütegude menetlemisel oluline kiiresti välistada seaduslikud käitlejad. Lõhkematerjali käitlemine kujutab endast ohtu ka käitlejale endale ja käitlemisvea või õnnetuse tagajärjel võib osutuda vajalikuks tuvastada käitleja isikusamasus erilise tuvastusmeetmega, mida tehakse registriandmete abil. Samadel põhjustel tuleb daktüloskopeerida ja DNA-proov võtta ka abidemineerijatelt. Abidemineerijad hakkavad demineerija kutsega päästeametnikke demineerimistööl abistama, st nende ülesanne on vahetult toetada demineerimistööd. Selle raames hakkavad nad sarnaselt päästeametnikkega käitlema ka lõhkematerjali. Oluline on seega lõhkematerjaliga seotud süütegude korral välistada ka jälg või proov, mille on sündmuskohale või objektile jätnud abidemineerija, kuna nagu päästeametnikel võib ka abidemineerijatel olla kokkupuude ekspertiisiobjektiga.

Abidemineerijalt võetakse tema mõlema käe sõrmejäljed ning peopesajäljed ja kirjutaja-peopesajäljed. Abidemineerija daktüloskopeerimisel saadud biomeetrilised andmed kantakse andmekogusse ABIS. Abidemineerija biograafilised andmed pseudonüümitud kujul, andmed daktüloskoopiaandmete ja DNA-proovi võtmise kohta ning DNA-analüüsil saadud andmed kantakse riiklikusse süüteomenetluse biomeetriaregistrisse.

Kehtiva kohtuekspertiisiseadus (edaspidi KES) § 97 lõike 4 kohaselt kantakse riiklikusse sõrmejälgede registrisse (edaspidi RSR) järgmised andmekooseisud: 1) andmed isiku kohta, kui sellised andmed on olemas; 2) andmed daktüloskoopiaandmete võtmise kohta; 3) andmed daktüloskoopiaandmetega tehtavate toimingute ja nende tulemuste kohta. Riigikogu menetluses on KES-i uue tervikteksti eelnõu, millega liidetakse RSR-i ja riikliku DNA-registri senine regulatsioon ning luuakse riiklik süüteomenetluse biomeetriaregister. KES-i eelnõu § 17 lõike 1 kohaselt töödeldakse riiklikus süüteomenetluse biomeetriaregistris seaduse alusel kogutud ja registrisse kantud isikute biomeetrilisi andmeid, mida ei loeta andmekogu ABIS osaks, biograafilisi andmeid ning biograafiliste ja biomeetriliste andmete võtmise ja kogumisega seotud andmeid. KES-i eelnõu kohaselt kantakse andmed, mis praegu kantakse RSR-i, edaspidi riiklikusse süüteomenetluse biomeetriaregistrisse. KES-i eelnõu on kavandatud jõustuma samal ajal kui sinne eelnõu, s.o 2023. aasta 1. jaanuaril. Seetõttu on siinses eelnõus andmekogu ABIS reguleerimisel lähtutud KES-i eelnõust.

Lõike 4 kohaselt kustutatakse abidemineerija daktüloskopeerimisel ja DNA-proovi analüüsil saadud andmed riiklikest registritest kolm aastat pärast abidemineerija vabatahtliku staatusest vabastamist. Päästeamet teavitab EKEI-d vajadusest

abidemineerija andmed riiklikest registritest kustutada. Lõike kirjutamisel võeti eeskujuks PäästeTS-i § 73 lõige 4, mille kohaselt kustutatakse ka päästeametniku daktüloskopeerimisel ja DNA-proovi analüüsil saadud andmed riiklikest registritest kolm aastat pärast päästeametniku päästeteenistusest vabastamist.

Lõike 5 kohaselt tuleb abidemineerija daktüloskopeerimisel, DNA-proovi võtmisel ning daktüloskopeerimisel saadud andmete ja DNA-proovi edastamisel lähtuda PäästeTS-i § 73 lõike 5 alusel kehtestatud korrast. Kuivõrd päästeametniku ja abidemineerija vahel selles vallas erinevusi pole, on mõistlik abidemineerijate puhul lähtuda olemasolevast korrast, mis on välja töötatud päästeametnike jaoks.

§ 37. Vabatahtliku töökorraldus

- (1) Päästeamet määrab vabatahtliku päästja ja abidemineerija päästeametniku juurde.*
- (2) Päästeamet peab arvestust vabatahtlike päästjate ja abidemineerijate koosseisu üle.*
- (3) Vabatahtlike päästjate ja abidemineerijate töökorralduse kehtestab Päästeamet.*
- (4) Vabatahtlikul päästjal ja abidemineerijal on kokkuleppel tööandjaga õigus saada vaba aega päästetööl ja demineerimistööl osalemiseks.*

Lõike 1 kohaselt määratakse nii vabatahtlik päästja kui ka abidemineerija päästeametniku juurde. See tähendab, et Päästeamet määrab päästeametniku, kelle kaudu vahetatakse vabatahtliku kaasamiseks vajalikku infot töökorralduse kohta, näiteks vajalike dokumentide uuendamine ning Päästeameti muudatuste ja uudiste edastamine.

Lõike 2 järgi peab vabatahtlike päästjate ja abidemineerijate koosseisu üle arvestust Päästeamet ning lõike 3 järgi kehtestab nende töökorralduse samuti Päästeamet. Täpsem vabatahtlike töökorraldus, näiteks koostöö päästekeskustega või demineerimiskeskustega ja koolituste korraldus, kehtestatakse Päästeameti peadirektori käskkirjaga ning Päästeameti ja vabatahtlike vahelise koostöölepinguga. Tuleb märkida, et vabatahtlike töökorraldusega ei saa kehtestada seadusest erinevaid või lisakohustusi, -õigusi ja -nõudeid ega muud sellist.

Vabatahtlikul päästjal ja abidemineerijal on kokkuleppel tööandjaga õigus saada vaba aega päästetööl või demineerimistööl osalemiseks. Vabatahtlik päästja ja abidemineerija võib tööajast osaleda pääste- või demineerimistööl, kuid selleks peab tal olema tööandja nõusolek. Tegemist on tööandja ja töötaja kokkuleppega, millesse Päästeamet ei sekku. Töölt puudunud aja eest ei maksa riik tööandjale ega vabatahtlikule tasu. Oluline on siinkohal märkida, et kriisirolliga abidemineerijate kohta kehtib erisus: kui nad kriisiajal kaasatakse, on neil õigus keelduda tööst oma alalise tööandja juures. Samas on riigil võimalus maksta vabatahtlikule päästjale ja

abidemineerijale pääste- või demineerimistööol osalemise eest tasu ulatuslike ja pikaajaliste päästetööde ja demineerimistööde korral (vaata täpsemalt päästeseaduse 8. peatüki kommentaaridest).

§ 38. Vabatahtliku päästja väljaõpe, osalemine päästetööl ja ennetustööl ning kohaldatavad meetmed

(1) Vabatahtliku päästja väljaõpet korraldab päästeamet.

(2) Vabatahtliku päästja väljaõpe on kaheastmeline.

(3) Vabatahtliku päästja esimese astme õppes omandatakse vabatahtliku päästja tööks vajalikud algteadmised ja oskused. Esimese astme õpe kestab vähemalt 16 tundi ning lõpeb arvestusega.

(4) Esimese astme õppe läbinud vabatahtlik päästja võib päästeametniku korraldusel ja koos temaga:

1) osaleda päästetööl;

2) siseneda päästetööks valdusesse ja vaadata valdus läbi korrakaitseaduses ettenähtud alustel ja korras, arvestades käesoleva seaduse §-des 13¹ ja 13² sätestatud erisusi;

3) kasutada päästesündmuse käigus füüsilist jõudu korrakaitseaduses sätestatud alusel ja korras.

(5) Vabatahtlik päästja võib osaleda iseseisvalt ennetustööl pärast esimese astme väljaõppe läbimist.

(6) Vabatahtliku päästja teise astme õppe eelduseks on esimese astme õppe edukas läbimine. Teise astme õpe kestab vähemalt 36 tundi ning õppes omandatakse iseseisvaks ülesande täitmiseks vajalikud teadmised ja oskused. Õpe lõpeb arvestusega.

(7) Teise astme õppe läbinud vabatahtlik päästja võib iseseisvalt päästeametniku korraldusel:

1) osaleda päästetööl;

2) siseneda päästetööks valdusesse ja vaadata valdus läbi korrakaitseaduses ettenähtud alustel ja korras, arvestades käesoleva seaduse §-des 13¹ ja 13² sätestatud erisusi;

3) kasutada päästesündmuse käigus füüsilist jõudu korrakaitseaduses sätestatud alusel ja korras.

(8) Vabatahtliku päästja väljaõppe ja arvestuse läbiviimise korra kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

Enne isiku vabatahtlikuks päästjaks kinnitamist või arvamist vabatahtliku üksuse koosseisu peab tal olema läbitud vähemalt vabatahtliku päästja esimese astme õpe. Vabatahtliku päästja väljaõpet korraldab päästkeskus ning õpe on kaheastmeline. Esimese astme õpe kestab vähemalt 16 tundi ning selle käigus omandatakse algteadmised ennetus- ja päästetööst. Õpe lõpeb arvestusega.

Esimese astme õppe läbinud vabatahtlik päästja osaleb päästetööl ainult koos päästeametnikuga ning saab ülesandeid kohapeal päästeametnikult. Esimese astme õppe läbinud vabatahtlik päästja võib päästeametniku korraldusel ja koos temaga siseneda valdusesse ja kasutada äärmise vajaduse korral päästesündmuse käigus füüsilist jõudu. Iseseisvat päästetööl osalemise või meetme kasutamise õigust esimese astme õppe läbinud vabatahtlikul päästjal ei ole. Samas on esimese astme õppe läbinud vabatahtlikul päästjal õigus teha iseseisvalt ennetustööd. Ennetustöö tegemine ei eelda päästeametniku korralduse saamist.

Teise astme õpe kestab vähemalt 36 tundi ning selle eesmärk on anda vabatahtlikule päästjale oskus iseseisvalt päästetööd teha. Õpe lõppeb arvestusega. Teise astme õppe läbinud vabatahtlik päästja võib tegutseda iseseisvalt, kuid eeldus on alati päästeametniku korraldus. Päästeametnik ei pea korraldust andma kohapeal, vaid korralduse võib anda ka raadioside või mobiiltelefoni teel.

Teise astme õppe läbinud vabatahtlik päästja võib:

- 1) osaleda päästetööl – ka päästeametniku korraldusel iseseisvalt päästetöö tegemist nimetatakse päästetööl osalemiseks;
- 2) siseneda päästetööks valdusesse – valdusesse sisenemiseks on vaja iga kord eraldi päästeametniku korraldust;
- 3) kasutada päästesündmuse käigus füüsilist jõudu – vabatahtlik päästja ei kasuta ega tohi kasutada vahetu sunni raames erivahendeid ega teenistusrelvi, lubatud on vaid kasutada füüsilist jõudu. Vahetu sunni kasutamiseks on vaja iga kord eraldi päästeametniku korraldust.

Teise astme õppe ja valdusesse sisenemise õiguse all ei mõelda suitsusukeldumise koolitust. Seaduse mõttes ei ole vahet, kas sisenetakse suitsu täis eluruumi või ilma suitsuta ruumi. Vabatahtlike päästjate suitsusukeldumise võimekuse eeldus on teise astme õppe läbimine. Lisaks eeldab suitsusukeldumise võimekus eraldi väljaõppe ja varustuse saamist ning vähemalt kolmeliikmelise meeskonna olemasolu. Päästeseadus ei reguleeri suitsusukeldumise korda, see on reguleeritud Päästeameti peadirektori käskkirjaga.

Väljasõit peab olema registreeritud HÄK-ses. Kui vabatahtlikud päästjad märkavad ise tulekahju ja soovivad sellele kohe ilma korraldust ootamata reageerida, siis peavad nad ühendust võtma HÄK-ega ning sündmusest teada andma. Kui vabatahtlikud päästjad sõidavad välja omal algatusel ning väljasõitu HÄK-es ei registreeri, siis ei

tegutse nad päästeseaduse alusel ning väljasõidu käigus juhtuva õnnetuse korral ei ole neile tagatud päästeseadusest tulenevad sotsiaalsed garantiid.

Täpsemad nõuded vabatahtliku päästja väljaõppele ning arvestuse läbiviimise korrale kehtestatakse siseministri määrusega.

§ 38¹. Abidemineerija väljaõpe, osalemine demineerimistööl ja kohaldatavad meetmed

(1) Abidemineerijaks saada soovija peab läbima väljaõppe, mille käigus omandatakse vajalikud teadmised ja oskused käesoleva seaduse § 32¹ lõikes 2 sätestatud ülesande täitmiseks.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud väljaõppe läbimisel võetakse arvesse isiku varasemat õpi- ja töökogemust. Päästeamet võib kogemuse arvestamisel lugeda väljaõppe osaliselt või täielikult läbituks.

(3) Abidemineerija võib päästeametniku korraldusel:

1) osaleda demineerimistööl;

2) kasutada käesoleva seaduse § 26 lõike 1 punkti 1 kohaselt teenistuskoera.

(4) Abidemineerija võib demineerimistööl osalemisel päästeametniku korraldusel ja koos temaga kohaldada korrakaitseaduses sätestatud alusel ja korras korrakaitseaduse §-des 44, 50 ja 51 sätestatud erimeetmeid, arvestades käesoleva seaduse erisusi.

(5) Abidemineerija võib korrakaitseaduse §-s 44 sätestatud erimeedet kohaldades keelata isiku viibimise teatud kohas või kohustada teda sealt lahkuma või hoiduma sellele teatud kaugusele lähenemisest.

(6) Abidemineerija väljaõppe ja arvestuse läbiviimise korra kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

Lõike 1 kohaselt peab abidemineerijaks saada soovija läbima väljaõppe, mille käigus omandatakse vajalikud teadmised ja oskused PäästeS-i § 32¹ lõikes 2 sätestatud ülesande täitmiseks. Oluline on märkida, et väljaõppe läbimisel võetakse lõike 2 kohaselt arvesse ka isiku varasemat õpi- ja töökogemust ning Päästeamet võib selle arvestamisel lugeda väljaõppe osaliselt või täielikult läbituks. Kuivõrd väljaõpe on üks osa kutsesobivusest, kehtestatakse väljaõppe nõuded eraldi kutsesobivuse nõudeid reguleerivas rakendusaktis. Ka abidemineerija väljaõppe ja arvestuse läbiviimise korra kehtestab lõike 6 kohaselt valdkonna eest vastutav minister määrusega, kuivõrd seadust ei ole otstarbekas sellega koormata.

Oluline on rõhutada, et abidemineerija võib demineerimistööl osaleda, sh demineerimistööl abistada, vedada varustust, juhtida sõidukit ning märgistada ja kontrollida ohuala, vaid päästeametniku korraldusel. Ka teenistuskoera on lõike 3 järgi lubatud kasutada vaid päästeametniku korraldusel vaid lõhkematerjalide ja -ainete tuvastamiseks.

Lõikes 4 tuuakse välja, mis erimeetmeid võivad abidemineerijad kohaldada. Abidemineerijale antakse õigus kohaldada demineerimistööl osaledes KorS-i §-des 44, 50 ja 51 sätestatud erimeetmeid. Need on viibimiskeeld, valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus. Kõiki nimetatud meetmeid võib olla vaja demineerimistööl kohaldada. Viibimiskeeldu on vaja kohaldada, et tagada demineerimistööl kõrvaliste isikute ohutus. Lõike 5 kohaselt võib abidemineerija viibimiskeeldu kohaldades keelata isiku viibimise lõhketöödeks ettenähtud ohualal või kohustada teda sealt lahkuma või hoiduma sellele teatud kaugusele lähenemisest. Valdusesse sisenemine ja valduse läbivaatus võivad olla vajalikud pommitehniliseks kontrolliks ja seega ohutuse tagamiseks.

Abidemineerija tohib erimeetmeid demineerimistööl kohaldada vaid koos päästeametnikuga tema korraldusel. Meetmete kohaldamisel tuleb võtta aluseks KorS, kuid arvestada ka PäästeS-s sätestatud erisustega, mis on ette nähtud just Päästeameti tegevuse valdkondliku eripära tõttu, näiteks § 13² lõiked 2–4 valdusesse sisenemise kohta. Oluline on rõhutada, et abidemineerijale ei anta demineerimistöök ja meetmete kohaldamiseks iseseisvat pädevust. Kõikidele tegevustele sündmuskohal peab eelnema päästeametniku korraldus.

Lõike 6 kohaselt kehtestab abidemineerija väljaõppe ja arvestuse läbiviimise korra valdkonna eest vastutav minister määrusega. Abidemineerija väljaõppe ja arvestuse läbiviimise kord kehtestatakse kehtivas siseministri 10. novembri 2010. aasta määruses nr 57 „Vabatahtliku päästja kutsesobivuse nõuded, nendele vastavuse kontrollimise tingimused ja kord, vabatahtliku päästja kohta kogutud isikuandmete säilitamise tähtaeg ning tema väljaõppe ja arvestuse läbiviimise kord“.

§ 38². Abidemineerijale lubatud relv ja selle kasutamine

(1) Abidemineerija, kellel on relvaseaduse §-s 34 sätestatud kehtiv relvaluba, võib demineerimistööl osalemisel kanda tulirelva. Päästeamet väljastab abidemineerijale tulirelvana püstoli.

(2) Abidemineerija võib abidemineerija ülesande täitmisel kasutada tulirelva üksnes hädakaitstes, seejuures hädakaitse piire ületamata.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud relvaluba ei ole tulirelva kandmiseks ja kasutamiseks vajalik, kui abidemineerija on:

1) politseiametnik, vanglaametnik või tegevväelane, kellel on teenistus- või sõjaväerelva kandmise õigus ja kes vastab politsei-, vangla- või tegevteenistusse asumisel esitatavatele tervisenõuetele;

2) abipolitseinik, kellele on antud abipolitseiniku seaduse §-s 12 sätestatud alusel ja korras tulirelva kandmise õigus ning kes vastab abipolitseinikule esitatavatele tervisenõuetele;

3) Kaitseliidu tegevliige, kellel on Kaitseliidu relva kandmise luba ja relvaseaduse §-s 35¹ sätestatud kehtiv tervisetõend.

(4) Tulirelv väljastatakse abidemineerijale üksnes talle pandud ülesande täitmise ajaks. Päästeameti peadirektor või tema volitatud ametnik võib erandkorras lubada

abidemineerijale väljastatud tulirelva hoida alaliselt abidemineerija elukohas. Luba vormistatakse Päästeameti peadirektori käskkirjaga või tema volitatud ametniku kirjaliku otsusega.

(5) Abidemineerija on kohustatud viivitamata teavitama Häirekeskust tulirelva kasutamisest abidemineerija ülesande täitmisel.

(6) Abidemineerijale tulirelva väljastamise ning relva hoidmise, tagastamise ja kandmise korra kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

Abidemineerija, kellel on relvaseaduse §-s 34 sätestatud kehtiv relvaluba, võib lõike 1 kohaselt kanda demineerimistööl osalemisel ka tulirelva. Tulirelva on lõike 2 kohaselt lubatud kasutada aga üksnes hädakaitstes, seejuures hädakaitse piire ületamata. PäästeS-i § 26¹ lõike 1 kohaselt on Päästeameti teenistusrelvad tulirelvad ning lõigete 2 ja 3 kohaselt võib demineerija kutsega päästeametnik kanda teenistusülesande täitmise ajal tulirelva ja kasutada seda hädakaitstes. Abidemineerija saab samuti õiguse kanda teenistusrelvana tulirelva, st demineerimistööl ei kanna ta isiklikku relva, vaid Päästeameti väljastatud teenistusrelva. Tulirelvana väljastatakse talle püstol.

Kuna kogu maailmas on suurenenud nii terrorismioht kui ka pommiohu tõttu tehtud väljakutsete arv ning demineerijad kasutavad ja transpordivad demineerimistööks lõhkematerjali, on leitud, et kui anda demineerijatele tulirelvade kandmise ja kasutamise õigus, aitab see tagada nende ohutuse võimaliku õigusvastase ründe korral. Kuna demineerimistööl võib tekkida olukordi, kus demineerija elu või tervis võib sattuda ohtu, peab riik tagama selliste olukordade lahendamiseks nii füüsilised kui ka õiguslikud vahendid. Sarnane olukord kehtib ka abidemineerijate puhul. Kuigi nad ei hakka tegema demineerimistööd iseseisvalt, kehtivad eeltoodud demineerimistööl ohtlikkuse argumendid ka nende tegevuse kohta.

Eraldi relvaluba ei ole lõike 3 kohaselt vajalik, kui abidemineerija on ühtlasi:

- 1) politseiametnik, vanglaametnik või tegevväelane, kellel on teenistus- või sõjaväerelva kandmise õigus ja kes vastab politsei-, vangla-, pääste- või tegevteenistusse asumisel esitatavatele tervisenõuetele;
- 2) abipolitseinik, kellele on antud abipolitseiniku seaduse §-s 12 sätestatud alusel ja korras tulirelva kandmise õigus ning kes vastab abipolitseinikule esitatavatele tervisenõuetele;
- 3) Kaitseliidu tegevliige, kellel on Kaitseliidu relva kandmise luba ja relvaseaduse §-s 35¹ sätestatud kehtiv tervisetõend.

Lõike 4 kohaselt väljastatakse tulirelv abidemineerijale üksnes talle pandud ülesande täitmise ajaks. Ainult Päästeameti peadirektor või tema volitatud ametnik võib

erandkorras lubada abideminereerijale väljastatud tulirelva hoida alaliselt abideminereerija elukohas. Luba vormistatakse sel juhul Päästeameti peadirektori käskkirjaga või tema volitatud ametniku kirjaliku otsusega. Lõikes 5 sätestatakse abideminereerija kohustus viivitamata teavitada Häirekeskust tulirelva kasutamisest abideminereerija ülesande täitmisel.

Lõike 6 kohaselt kehtestab tulirelva väljastamise, hoidmise, tagastamise ja kandmise korra valdkonna eest vastutav minister määrusega.

§ 39. Vabatahtliku tunnistus ja eritunnus

(1) Vabatahtlikule päästjale ja abideminereerijale antakse vabatahtliku päästja või abideminereerija tunnistus. Oma ülesannete täitmisel kannavad vabatahtlik päästja ja abideminereerija eritunnust.

(2) Vabatahtlik päästja ja abideminereerija peavad päästetööl, ennetustööl või demineerimistööl osalemisel esitama isikule tema nõudmisel vabatahtliku päästja või abideminereerija tunnistuse.

(3) Vabatahtliku päästja ja abideminereerija tunnistuse ja eritunnuse kirjelduse ning eritunnuse andmise ja kandmise korra kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.

[RT I, 16.12.2022, 3 - jõust. 01.01.2023]

Lõike 1 kohaselt antakse vabatahtlikule päästjale ja abideminereerijale vabatahtliku päästja või abideminereerija tunnistus. Nii vabatahtlik päästja kui ka abideminereerija peavad kandma tunnistust ülesannete täitmisel kaasas. Tunnistus antakse välja plastkaardil, et see oleks kaasas kandmiseks piisavalt vastupidav. Nii nagu vabatahtlik päästja peab ka abideminereerija oma ülesannete täitmisel kandma eritunnust, et kõrvaline isik saaks aru, kellega on tegu. Sarnane eritunnuse kandmise kohustus on ka abipolitseinikel. Eritunnus võib olla kirjutatud näiteks kiivri, tööriietuse või spetsiaalse vesti peale.

Lõike 2 kohaselt peab nii vabatahtlik päästja kui ka abideminereerija päästetööl, ennetustööl või demineerimistööl osalemisel esitama isikule tema nõudmisel vabatahtliku päästja või abideminereerija tunnistuse. Vabatahtliku päästja ja abideminereerija tunnistuse ja eritunnuse kirjelduse ning eritunnuse andmise ja kandmise korra kehtestab lõike 3 järgi valdkonna eest vastutav minister määrusega.

§ 40. Kulude hüvitamine

(1) Päästeamet võib hüvitada vabatahtlikule päästjale, abidemineerijale ja käesoleva seaduse § 2 lõikes 5 nimetatud juriidilisele isikule transpordi-, side- ja muud Päästeameti tegevuses osalemisega kaasnevad vajalikud kulud.

(2) Päästeameti hüvitatavate kulude liigid ning hüvitise suuruse määramise ja maksmise korra kehtestab Päästeamet.

Päästeseaduse § 40 lõige 1 kasutab sõnastust „Päästeamet võib hüvitada kulud“, st Päästeamet ei pea hüvitama kõiki kulutusi. Kuna vabatahtlike tegevuse eeldus on vaba tahe, siis ei pea Päästeamet alati kulusid hüvitama. Samuti ei pea Päästeamet hüvitama ebamõistlikult suuri kulutusi, vaid kulude hüvitamise kord ja põhimõtted lepitakse omavahel enne kokku. Selleks sõlmitakse leping.

Lisaks Päästeametile võivad vabatahtlike päästjate tegevust toetada ka kohalikud omavalitused, ettevõtjad ja teised. Päästeseaduse §-s 40 nimetatud juriidilise isiku all mõeldakse eelkõige mittetulundusühinguid ja kohalikke omavalitsusi, kes moodustavad vabatahtliku päästekomando. Kui MTÜ on moodustanud vabatahtliku päästekomando, siis sõlmib päästekeskus lepingu MTÜ-ga ning päästekeskus hüvitab MTÜ kulud ühtselt, see tähendab, et kulusid ei hüvitata igale MTÜ liikmeks olevale vabatahtlikule päästjale eraldi.

Täpsemad põhimõtted, millist liiki kulusid Päästeamet hüvitab, kui suures mahus kulutused hüvitatakse ning kuidas kulude eest makstakse, sätestatakse Päästeameti peadirektori käskkirjas ning Päästeameti ja vabatahtliku päästeseltsi vahel sõlmitud koostööleppes.

§ 41. Hüvitis vabatahtliku hukkamise, surma ja töövõime vähenemise korral

(1) Kui vabatahtlik päästja või abidemineerija hukkab või sureb vabatahtliku päästja või abidemineerija ülesande täitmisega seotud õnnetusjuhtumi või tema vastu toimepandud ründe või tema poolt süüteo tõkestamise või ohu tõrjumise tagajärjel, makstakse tema lapsele, vanemale, lesele, registreeritud elukaaslasele, kellega sõlmitud kooseluleping on lõppenud surma tõttu, või abieluga sarnanevas suhtes olevale elukaaslasele ning perekonnaseaduse tähenduses tema ülalpidamisel olnud teisele isikule ühekordset hüvitist.

(2) Kui vabatahtlikul päästjal või abidemineerijal tuvastatakse vabatahtliku päästja või abidemineerija ülesande täitmisega seotud õnnetusjuhtumi või tema vastu toimepandud ründe või tema poolt süüteo tõkestamise või ohu tõrjumise tagajärjel saadud vigastuse või tekkinud haiguse tõttu osaline või puuduv töövõime või ajutine töövõime kaotus, millega ei kaasnenud osalist või puuduvat töövõimet, makstakse talle hüvitist.

(3) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud juhtudel makstakse hüvitist samadel alustel ja korras, mis on ette nähtud hüvitise maksmisel avaliku teenistuse seaduse §-des 49 ja 49¹ sätestatud juhtudel, arvestades käesolevas paragrahvis sätestatud erisusi.

(4) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud hüvitise arvutamise aluseks võetakse vabatahtliku päästja või abideminierija keskmine palk või töötasu, mida maksis või maksab talle tema tööandja. Hüvitise ülempiir on Statistikaameti avaldatud viimase keskmise brutokuupalga kolmekordne suurus.

(5) Kui käesoleva paragrahvi lõikes 4 sätestatud vabatahtliku päästja või abideminierija palk või töötasu on väiksem kui päästja madalaim palgamäär, võetakse lõigetes 1 ja 2 nimetatud hüvitiste maksmisel aluseks päästja madalaim palgamäär.

(6) Kui vabatahtliku päästja või abideminierija ülesandeid täitev vabatahtlik päästja või abideminierija hukkumisele või vigastada saamisele eelnenud ajal ei töötanud, võetakse käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud hüvitise arvutamise aluseks hukkumise või vigastada saamise ajal kehtinud töötasu alammäär.

(7) Käesolevas paragrahvis nimetatud kulud kaetakse riigieelarvest Siseministeriumi valitsemisala eelarve kaudu.

Kui vabatahtlikuga juhtub vabatahtliku päästja või abideminierija ülesande täitmise käigus õnnetus, mille tagajärjel saab ta vigastada või hukkub, siis maksab riik hüvitist. Vigastuse korral makstakse hüvitist vabatahtlikule päästjale või abideminierijale, hukkumise korral makstakse hüvitist tema perekonnaliikmetele, kooseluseaduse kohaselt registreeritud elukaaslasele või perekonnaseaduses ettenähtud alustel teistele isikutele, kes olid vabatahtliku päästja või abideminierija ülalpidamisel.

Kui isik hukkub vabatahtliku päästja või abideminierija ülesande täitmisel või sureb hiljem sellise ülesande täitmisel saadud vigastuse tõttu, on hüvitise suurus tema kümne aasta keskmine palk. Isiku keskmise palga suurus arvutatakse töölepingu seaduse alusel. Kui isik ei käinud tööl, siis arvestatakse hüvitise suurus palga alammäära alusel, see tähendab, et isiku keskmiseks palgaks loetakse miinimumpalk. Hukkumise korral katab riik ka vabatahtliku päästja matusekulud.

Säte arvestab ka võrdse kohtlemise põhimõttega. Kuna Päästeametis teevad ennetustööd ka päästeteenistujad, kellele laienevad ATS-ist tulenevad sotsiaalsed tagatised, tuleb kohelda sama tööd tegevaid inimesi võrdselt. Nimelt näeb päästeteenistuse seaduse § 14 ette, et kui päästeteenistuja sureb või tema töövõime väheneb teenistusülesannete täitmisel, maksab riik hüvitist ATS-i § 49 alusel ja korras.

Vabatahtliku päästja või abideminierija ülesande täitmise käigus saadud vigastuse korral sõltub hüvitise suurus saadud vigastuse ulatusest. Olenevalt vigastuse ulatusest määrab Sotsiaalkindlustusameti ekspertiis isiku töövõime ulatuse. Töövõime osalise kaotuse korral on hüvitise suurus kuni kahe aasta keskmine palk.

Töövõime püsiva kaotuse korral on hüvitise suuruseks kuni seitsme aasta keskmine palk.

Hüvitis makstakse välja osade kaupa. Kui lisaekspertiis tuvastab esialgsest prognoosist töövõime kiirema taastumise, siis ei saa isik hüvitist esialgu määratud ulatuses. Seega kui ekspertiis tuvastab, et isik on taas võimeline tööl käima, siis ei maksa riik isikule töövõime kaotuse eest hüvitist. Kuna hüvitise maksmine võib kesta mitme aasta jooksul, kuid hüvitise suuruse aluseks olev keskmine palk määratakse ühe korra, siis korrigeeritakse hüvitise suurust hiljem tarbijahinnaindeksi muutuse alusel. Pääste- või demineerimistööl vigastada saanud või haigestunud vabatahtliku päästja või abidemineerija ravi- ja ravimikulud hüvitab samuti riik.

Hüvitiste maksmisel on ka erandid. Hüvitist ei maksta, kui tuvastatakse, et hukkunud või vigastada saanud isik oli õnnetuse toimumise ajal pannud toime süüteo, sooritanud enesetapukatse või pannud toime enesetapu, vigastanud ennast ise või oli tarvitanud alkoholi, narkootilisi või psühhotroopseid aineid. Hüvitiste maksmine on mõeldud õnnetusjuhtumite korral, mitte juhtumite korral, mille isik ise tahtlikult põhjustas.

Kui riik maksab hüvitist ja on teada süüdlane, kes tekitas vigastuse või põhjustas hukkamise, siis tekib riigil õnnetuse põhjustanud isiku suhtes regressinõue. Selle all mõeldakse tagasinõude õigust, st riigil on õigus nõuda süüdlaselt välja tekitatud kahju.

Samasuguste põhimõtete alustel makstakse hüvitist ka päästeteenistujatele.

Päästeseaduse § 41 lõige 3 sätestab vabatahtlikule päästjale või abidemineerijale hüvitise maksmise, kui tal vähenes töövõime pääste- või demineerimistööl saadud vigastuse või tekkinud haiguse tagajärjel. Lõige 3¹ täpsustab, et lõikes 3 nimetatud seose vabatahtliku päästja või abidemineerija töövõime ulatuse ja päästetööl saadud vigastuse või tekkinud haiguse vahel tuvastab vajaduse korral Sotsiaalkindlustusamet. Seos tuvastatakse ATS-i §-s 49¹ sätestatud korras ning seda teeb Sotsiaalkindlustusameti kaasatud arstiõppe läbinud isik, kes võtab aluseks andmed isiku terviseseisundi kohta.

§ 42. Ergutamine

Vabatahtlikke päästjaid, abidemineerijaid ja teisi päästetööl silma paistnud isikuid võib ergutada päästeteenistuse seaduse 5. peatükis sätestatud korras.

Päästeteenistuse seaduse 5. peatükk näeb ette päästeteenistujate ergutamise alused. Päästeseaduse kohaselt võib samasuguseid ergutusi anda ka vabatahtlikele päästjatele, abidemineerijale ja teistele päästetööl silma paistnud isikutele. Päästeteenistuse seaduse kohaselt on ergutuste liigid järgmised:

- tänu avaldamine;
- rahalise preemia andmine;
- kingituse andmine;
- autasustamine aukirjaga;
- autasustamine päästeteenistuse aumärgiga.

§ 42¹. Kriisirolliga abidemineerija

(1) Kriisiroll määratakse abidemineerijale (edaspidi kriisirolliga abidemineerija), kes annab nõusoleku abistada Päästeametit demineerimistööd hädaolukorra ohu, hädaolukorra, eriolukorra, erakorralise seisukorra, kõrgendatud kaitsevalmiduse või sõjaseisukorra ajal (edaspidi kriisiaeg) ning kellel on ülesande täitmiseks vajalikud teadmised ja oskused.

(2) Kriisirolliga abidemineerija pädevuses on abistada kriisiajal käesoleva seaduse § 32¹ lõike 2 kohaselt demineerija kutsega päästeametnikku.

(3) Kriisirolliga abidemineerija võib kriisiajal kohaldada päästeametniku korraldusel ja koos temaga füüsilist jõudu korrakaitse seaduses sätestatud alusel ja korras, kui see on vältimatult vajalik käesoleva seaduse § 38¹ lõikes 4 sätestatud erimeetme eesmärgi saavutamiseks.

(4) Kriisirolli ei saa määrata abidemineerijale, kes töötab riigikaitse töökoostusega ameti- või töökohal või kes on arvatud Kaitseväe sõjaaja üksuse koosseisu.

(5) Päästeametil on enne abidemineerijale kriisirolli määramist või kriisirolli jätkamist käesoleva seaduse § 42³ lõike 3 alusel õigus saada töötamise registrist teavet isiku töötamise kohta riigikaitse töökoostusega ameti- või töökohal ning kaitsevähkohustuslaste registrist isiku kuuluvuse kohta Kaitseväe sõjaaja üksuse koosseisu.

Lõike 1 kohaselt saab kriisirolli määrata abidemineerijale, kes annab nõusoleku abistada Päästeametit demineerimistööd hädaolukorra ohu, hädaolukorra, eriolukorra, erakorralise seisukorra, kõrgendatud kaitsevalmiduse või sõjaseisukorra ajal ning kellel on ülesande täitmiseks vajalikud teadmised ja oskused. Eraldi kriisirolliga abidemineerijate regulatsioon on vajalik selleks, et tagada demineerimistöö jätkusuutlikkus ka erinevate kriiside korral.

Päästeametis on praegu teenistuses selline hulk demineerija kutsega päästeametnikke, mis võimaldab täita demineerimistöö ülesandeid olukorras, kui erakorralisi sündmusi ja kriise ei esine või need on lühiajalised. Kui aga sündmus muutub kriisi tõttu pikaajaliseks, võib see tekitada probleeme. Päästeametil on vajalik

väljaõpetatud reserv ressursimahukaks demineerimistööks erinevate kriiside korral, sh riigikaitse ohustsenaariumi realiseerumisel, kui suureneb järsult demineerijate töökoormus ja ülesannete hulk.

Kriisirolliga abidemineerijate staatuse loomise eesmärk oli valmistada ette ja tagada Päästeametile vajalik lisatööjõud, et tulla lõikes 1 nimetatud olukordade ehk erakorraliste sündmuste lahendamisel demineerimistöö ülesannetega toime. Kriisirolli saab määrata abidemineerijale, kes on läbinud abidemineerija väljaõppe ja andnud nõusoleku tulla kriisiajal ehk lõikes 1 nimetatud olukordades Päästeametile appi. Nõusolek paneb kriisirolliga abidemineerijale kohustuse kriisiajal Päästeametit demineerimistööol abistada. Kuna kriisiroll põhineb vabatahtlusel, saab abidemineerija sellest igal ajal loobuda. Lisaks võib kriisirolliga abidemineerija staatuse mõnel juhul peatada (vt § 42³). Sellisel juhul saab ta olla edasi n-ö tavaline abidemineerija.

Lõikes 2 reguleeritakse kriisirolliga abidemineerija pädevust. Kriisirolliga abidemineerija pädevuses on abistada kriisiajal demineerimistööol demineerija kutsega päästeametnikku. See tähendab, et kriisirolliga abidemineerija pädevus ei välju tavalise abidemineerija pädevusest. Tema roll ja meetmete kohaldamise õigus on samad. Lisaks kehtivad talle tulirelva kandmise ja kasutamise sätted nagu tavalisele abidemineerijale. Erinevalt tavalisest abidemineerijast võib aga kriisirolliga abidemineerija kriisiajal kohaldada ka füüsilist jõudu (vt lähemalt lõike 3 selgitust).

Lõike 3 kohaselt võib kriisirolliga abidemineerija kriisiajal kohaldada päästeametniku korraldusel ja koos temaga füüsilist jõudu KorS-s sätestatud alusel ja korras, kui see on vältimatult vajalik PäästeS-i § 38¹ lõikes 4 sätestatud erimeetme eesmärgi saavutamiseks. Seega, kui see on KorS-i §-des 44, 50 ja 51 sätestatud erimeetmete eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalik, on kriisirolliga abidemineerijal lõike 3 järgi õigus kriisiajal kohaldada päästeametniku korraldusel ja koos temaga ka füüsilist jõudu. KorS-i § 74 lõike 1 kohaselt on vahetu sund füüsilise isiku, looma või asja mõjutamine füüsilise jõu, erivahendi või relvaga. Vahetu sunniga saab viia täide haldusakti, mis on mõeldud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt on vahetu sund *ultima ratio* haldussunnivahend, mida saab kasutada üksnes siis, kui muud võimalikud vahendid on oma mõju ammendanud või neid ei ole võimalik kasutada.

Kuna vahetu sund riivab tugevalt põhiõigusi, on eriti oluline arvestada KorS-i §-ga 7 „Proportsionaalsuse põhimõte“, §-ga 8 „Otstarbekuse põhimõte“ ning §-ga 9 „Õiguste kaitse ja inimväärikuse tagamine“. Vahetut sundi rakendatakse vaid nii kaua, kuni selle eesmärk on saavutatud või on selge, et seda ei ole võimalik saavutada. Kriisirolliga abidemineerijad tohivad vahetu sunni raames kohaldada vaid füüsilist jõudu. Füüsiline jõud võib seisneda näiteks isiku kinnihoidmises, kõrvalelukkamises või ärakandmises, looma tagasitõrjumises või ukse maha löömisel. Kuigi füüsilise jõu kasutamine on vahetu sunni esimene ehk vähim kahju tekitav aste, on oluline arvestada ka selle kohaldamise proportsionaalsust. Füüsilise jõu kasutamine võib tulla kõne alla, kui isik

siseneb demineerimistöö alale ja seab sellega ohtu enda või kellegi teise elu või tervise ning ei täida korraldust sealt lahkuda. Seejuures tuleb rõhutada, et ka füüsilist jõudu on lubatud kohaldada vaid koos päästeametnikuga tema korraldusel ja see peab olema vältimatult vajalik, et kohaldada erimeetmeid: viibimiskeeldu, valduse läbivaatust või valdusesse sisenemist. Vahetut sundi kohaldatakse üksnes möödapääsmatutel juhtudel, kuid samas on see oluline ja vajalik, kuivõrd demineerimistöö võib olla väga kiireloomuline ja kriisiajal on ressursid piiratud. Riigikaitse kriisi korral ei saa arvestada näiteks Kaitsealiidu ega Kaitsevägega, samuti on hõivatud PPA ressursid, sest sellises kriisis täidavad nimetatud organisatsioonid oma põhiülesandeid.

Kriisirolliga abidemineerijale nähakse ette ka eraldi vahetu sunni kohaldamise väljaõppe füüsilise jõu kasutamiseks. Väljaõppe andmisel lähtutakse sarnasest väljaõppest, nagu on praegu abipolitseinikel, kes peavad kvalifikatsiooni tagamiseks läbima ka igaaastase täiendusõppe ja arvestuse. Kriisirolliga abidemineerijate väljaõppe erisus nähakse ette määruses. Nagu varem seletuskirjas märgitud, nähakse abidemineerijate kutsesobivuse nõuded ning nende vastavuse kontrollimise tingimused ja kord ette samas määruses, milles on reguleeritud vabatahtlike päästjate kutsesobivusnõudeid.

Lõikes 4 sätestatakse, et kriisirolli ei saa määrata abidemineerijale, kes töötab riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohal või on arvatud Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu. See tähendab, et sellistel ameti- või töökohtadel isikud ei saa olla kriisirolliga abidemineerijad, küll aga saavad nad olla tavalised abidemineerijad. Piirangud on vajalikud, et tagada nii elutähtsate teenuste järjepidevus kui ka Kaitseväge sõjaaja üksuste puutumatus. Selliselt saab riigikaitse ülesannetega asutus või ettevõtte arvestada sellega, et kriisi korral ei lähe tema teenistuja või töötaja abidemineerijana osalema demineerimistöö, vaid täidab riigikaitse ülesandeid oma alalises ameti- või töökohal.

Kui kriisirolliga abidemineerija nimetatakse näiteks alalise töötaja juures riigikaitse töökohustusega ametikohale või ta otsustab ise minna riigikaitse töökohustusega ametikohale, peatatakse tema kriisirolliga abidemineerija staatus (vt § 42³ lõige 1). Staatus peatamise korral saab ta osaleda demineerimistöö tavalise abidemineerijana.

Päästeametil pole andmeid Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu arvatud või riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohale määratud isikute kohta. Seetõttu nähakse lõikes 5 ette, et Päästeametil on enne abidemineerijale kriisirolli määramist õigus saada töötamise registrist ja kaitsevägekohustuslaste registrist teavet abidemineerija nimetamise kohta riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohale või kuuluvuse kohta Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu. Selliselt antakse Päästeametile õigus kontrollida, ega abidemineerija, kes soovib endale kriisirolli, pole juba määratud riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohale või arvatud Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu. Sarnane õigus antakse Päästeametile ka siis, kui

soovitakse kriisirolliga abidemineraaja staatusega pärast selle peatamist jätkata (vt §-s 42³ toodud erisusi). See tähendab, et ka sellisel juhul on Päästeametil õigus saada registritest infot selle kohta, ega isik pole enam riigikaitsealase töökohustusega ameti- või töökohal või arvatud Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu.

Vabariigi Valitsuse 23. septembri 2016. aasta määruse nr 103 „Täiendavate riigikaitsealase töökohustusega ameti- ja töökohtade loetelu ning loetelu moodustamise, riigikaitsealase töökohustusega ameti- või töökoha loomise ning muutmise ja andmete esitamise kord“ § 4 lõike 1 kohaselt peab riigikaitsealine asutus arvestust tema koosseisus olevate riigikaitsealase töökohustusega ametikohtade ja neil töötavate isikute üle. Riigikogu ja Euroopa Parlamendi liikmete üle peab arvestust Riigikogu Kantselei. Sama põhimõtte on sätestatud ka Vabariigi Valitsuse 9. augusti 2018. aasta määruse nr 73 „Täiendavate riigikaitsealaste töökohtade moodustamine elutähtsa teenuse osutaja juures, loetelu moodustamise ja muutmise ning andmete esitamise kord“ (edaspidi määrus nr 73) § 3 lõikes 1. Määruse nr 73 § 3 lõikes 2 on sätestatud, et asjaomaseid ametiasutusi teavitatakse isiku riigikaitsealase töökohustuse olemasolust töötamise registri kaudu. Vabariigi Valitsuse 7. märtsi 2019. aasta määruse nr 21 „Maksukohustuslaste registri põhimäärus“ § 53 lõike 1 punkti 10 kohaselt kantakse teave riigikaitsealase töökohustuse kohta töötamise registrisse. Riigi personali- ja palgaarvestuse andmekoguga liitunud asutused võivad teabe töötamise registrisse esitada riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogu kaudu, lähtudes Vabariigi Valitsuse 16. mai 2013. aasta määruse nr 76 „Riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogusse andmete esitamise ja arvestuse toimingute teostamise kord“ § 5 lõike 1 punktist 14.

MKS-i §-s 29 on reguleeritud maksusaladust sisaldava teabe avaldamist. Maksukohustuslast puudutav teave on MKS-i § 26 kohaselt maksusaladus. Selleks, et Päästeametil oleks õigus saada maksusaladusega kaetud teavet ehk infot selle kohta, kas abidemineraaja, kellele soovitakse määrata kriisiroll, võib maksuhaldur avaldada Päästeametile teavet selle kohta, kas isik, kellele soovitakse määrata kriisiroll, on riigikaitsealase töökohustusega ameti- või töökohal või mitte.

Päästeamet teeb päringu ja saab vastuse „ei“ või „jah“. Selliselt antakse Päästeametile õigus saada maksusaladusega kaetud teavet, et kontrollida isiku riigikaitsealast töökohustust. Õigus sellist infot saada tekib Päästeametile ka siis, kui kriisirolliga abidemineraaja staatusega soovitakse jätkata. Kui kriisirolliga abidemineraaja staatus peatatakse seetõttu, et ta asub riigikaitsealase töökohustusega ametikohale, ning teatud aja pärast ta lahkub sellelt kohalt ja soovib kriisirolli staatusega jätkata, on Päästeametil staatuse jätkamiseks samuti õigus saada teavet selle kohta, ega isik pole enam riigikaitsealase töökohustusega ametikohal. Kriisirolliga abidemineraaja staatuse peatamise ja jätkamise erisus on toodud §-s 42³.

Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu arvamise kohta vahetatakse teavet kaitsevägekohustuslaste registri kaudu. Päästeamet kontrollib, kas isik on arvatud

sõjaaja üksuse koosseisu või mitte. Päring tehakse isikukoodi põhjal ja saadakse vastus „jah“ või „ei“. Pärast abidemineerijale kriisirolli määramist esitab Päästeamet omakorda teabe isikule kriisirolli määramise kohta. See teave jääb kaitseväekohustuslaste registrisse, et vältida isiku arvamist sõjaaja üksuse koosseisu (vt ka § 42³ lõike 2 selgitust).

§ 42². Kriisirolliga abidemineerija kaasamine Päästeameti tegevusse

(1) Vabariigi Valitsus otsustab korraldusega kriisiajal kriisirolliga abidemineerija kaasamise Päästeameti tegevusse kuni 30 päevaks käesoleva seaduse § 42⁴ lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhtudel.

(2) Ettepaneku kaasata kriisirolliga abidemineerija käesoleva seaduse § 42⁴ lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhtudel Päästeameti tegevusse teeb Vabariigi Valitsusele valdkonna eest vastutav minister.

(3) Pärast käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tähtaja möödumist vaatab Vabariigi Valitsus otsuse üle. Kui kriisirolliga abidemineerija kaasamine kriisiajal on endiselt vajalik, vaatab Vabariigi Valitsus otsuse üle iga 30 päeva tagant ja pikendab kriisirolliga abidemineerija kaasamist kuni 30 päeva võrra.

(4) Käesoleva paragrahvi lõike 1 alusel antud korralduses märgitakse:

- 1) kaasatavate isikute arv või selle ülempiir;*
- 2) kaasamise tähtaeg;*
- 3) territoorium, kus kaasamine on vajalik;*
- 4) vajaduse korral muud andmed.*

Lõike 1 kohaselt otsustab § 42⁴ lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhtudel kriisirolliga abidemineerijate kaasamise Vabariigi Valitsus korraldusega kuni 30 päevaks. Kuna kriisiajal kriisirolliga abidemineerijate kaasamine Päästeameti tegevusse mõjutab tööandjaid, on oluline, et otsustustasand oleks kõrgem kui asutuse juhi tasand. Kui kriisi tõttu ei saa kriisirolliga abidemineerija teha oma tavapärasest tööd, otsustab eelnõu kohaselt kriisirolliga abidemineerijate kaasamise Vabariigi Valitsus. Kriisirolliga abidemineerijal tekib siis õigus keelduda tööst või peatub õigus teostada põhiametikohal avalikku võimu, ilma et tööandja saaks keelata oma töötajal või ametnikul selle õiguse kasutamist. Kuna seetõttu võib tööandjal olla keerukam tagada mõne tööloigu või teenuse toimimine ja need võivad ajutiselt isegi katkeda, on tähtis, et otsus kaasata kriisirolliga abidemineerija oleks väga hoolikalt läbi mõeldud.

Vabariigi Valitsuse otsustustasand tagab, et vabatahtlikke ei saa kaasata kergekäeliselt. Oluline on märkida, et igasuguste kriiside korral peab riik täitma vajalikke ülesandeid esmalt ise oma tuumiktööjõuga. Kuna Päästeameti demineerimiskeskuse tuumiktööjõud on optimeeritud ja mõeldud pigem tavaolukordade lahendamiseks, on tavapärasest ressursimahukama või pikaajalise kriisi korral vaja aga lisatööjõudu. Kuigi kriisiajal on võimalik kaasata ka tavalisi abidemineerijaid, tuleb märkida, et neil ei ole seadusest tulenevat õigust keelduda demineerimistööl osalemiseks oma põhitööst. Nad saavad osaleda kokkuleppel

tööandjaga. Kui tööandja on nõus, saavad ka nemad kriisiajal demineerimistööle osaledes Päästeameti abistada.

Kuigi PäästeS-i § 31¹ kohaselt on võimalik päästesündmuse lahendamisse, sh demineerimistööle, kaasata ka Kaitseväge ja Kaitseliitu, tekib vajadus väljaõpetatud inimeste järele eelkõige olukorras, kus partnerid on oma ülesannetega hõivatud. Näiteks, kui olukord eskaleerub riigikaitseolukorraks, kuuluvad nimetatud inimesed sõjalise kaitse reservi. Kaitseväge ja Kaitseliit on siis hõivatud sõjaliste ülesannetega ja demineerimistööle ei saa neid kasutada. Kriisirolliga abidemineerijaid saab kriisiajal kaasata eelkõige siis, kui on selge, et Päästeameti enda inimestest jääb väheks ja teiste partnerite kaasamine pole võimalik või pole võimalik vajalikus mahus, et demineerimistööd tulemuslikult teha.

Lõike 2 kohaselt teeb Vabariigi Valitsusele ettepaneku kaasata kriisirolliga abidemineerijad kriisiajal Päästeameti tegevusse valdkonna eest vastutav minister. Ettepanekus selgitatakse, miks on vaja kriisirolliga abidemineerijaid kaasata. Ministri peab omakorda ettepaneku ehk info ja vajaduse esitama Päästeamet. Päästeamet oskab kõige paremini hinnata, kas tegemist on sellise olukorraga, mille vältel tuleb toime tulla tavapärasest mahukamate ülesannetega ja on vaja väljaõpetatud lisatööjõudu.

Lõike 3 kohaselt vaatab Vabariigi Valitsus pärast § 42² lõikes 1 nimetatud tähtaja möödumist otsuse üle. Kui kriisirolliga abidemineerijate kaasamine on endiselt vajalik, vaatab Vabariigi Valitsus otsuse üle iga 30 päeva tagant ja pikendab kriisirolliga abidemineerijate kaasamist 30 päeva kaupa. Kuna mistahes kriisi korral ei ole võimalik ette näha, kui kaua see kestab, on esialgu võimalik kriisirolliga abidemineerijaid kaasata kriisi lahendamisse kuni 30 päevaks. Kui saabub kaasamise esialgses otsuses märgitud tähtaja lõpp, vaatab Vabariigi Valitsus otsuse uuesti üle ja vajaduse korral pikendab kriisireservi kaasamist 30 päeva võrra. Kui ka pärast 60 päeva möödumist selgub, et kriisireservi kaasamist on veel vaja pikendada, pikendatakse kaasamist 30 päeva kaupa.

Tähtaja seadmine on oluline tööandjale, kes peab oma töö korraldamiseks teadma, kui kaua võib tema töötaja olla tööülesannete täitmisest eemal. Arvestades tööandja vajadusega hoida ettevõtte või asutus töös, kaasatakse kriisirolliga abidemineerija kriisi lahendamisse üldjuhul 30 päevaks. Kui selgub vajadus kriisireservi kaasamist pikendada, kaasatakse kriisiajal vajalike ülesannete täitmisesse üldjuhul mõni teine kriisirolliga abidemineerija. See tähendab, et kriisirolliga abidemineerija, kes esialgu kriisi lahendamisse kaasati, saaks pärast 30 päeva möödumist asuda täitma töö- või teenistusülesandeid oma alalise tööandja juures. Alalise tööandja juures oleks seejärel õigus keelduda tööst sellel töötajal või peatuks avaliku võimu teostamise õigus sellel ametnikul, kes kaasatakse kriisi lahendamisse järgmiseks 30 päevaks.

Lõike 4 kohaselt tuleb Vabariigi Valitsuse korralduses märkida kaasamise tähtaeg, kaasatavate isikute arv või ülempiir, ülesannete täitmise territoorium ja vajaduse korral muud andmed.

§ 42³. Kriisirolliga abideminereerija staatuse erisus

(1) Kui kriisirolliga abideminereerija arvatakse Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu või ta asub tööle riigikaitseliku töökohustusega ameti- või töökohale või tema ameti- või töökohale määratakse riigikaitseliku töökohustusega, peatatakse tema kriisirolliga abideminereerija staatus. Staatuse peatamiseks esitab isik Päästeametile avalduse.

(2) Kriisirolliga abideminereerijat ei arvata Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu, välja arvatud juhul, kui see on vältimatult vajalik riigi julgeoleku tagamiseks.

(3) Kriisirolliga abideminereerija staatus jätkub, kui isik vabastatakse riigikaitseliku töökohustusega ameti- või töökohalt, tema ameti- või töökohta ei loeta enam riigikaitseliku töökohustusega ameti- või töökohaks või ta arvatakse välja Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisust. Staatuse jätkamiseks esitab isik Päästeametile avalduse.

Lõikes 1 reguleeritakse kriisirolliga abideminereerija staatuse peatamist, kui isik arvatakse Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu või ta asub riigikaitseliku töökohustusega ameti- või töökohale või tema alalisele ameti- või töökohale määratakse riigikaitseliku töökohustusega. Staatuse peatamine on vajalik, kuivõrd isik ei saa olla korraga kriisirolliga abideminereerija ja riigikaitseliku töökohustusega ameti- või töökohal või sõjaaja üksuse koosseisus.

Staatuse peatamiseks peab isik esitama Päästeametile avalduse. Kui kriisirolliga abideminereerija asub riigikaitseliku töökohustusega ameti- või töökohale, on see isiku enda otsus ja selle kohta eelnõuga erisusi või piiranguid ette ei nähta. See kehtib ka juhul, kui isiku alaline tööandja määrab tema ameti- või töökohta riigikaitselikuks. Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu arvamiseks ei ole isiku nõusolekut vaja ja selle kohta nähakse lõikes 2 ette ka erisusi.

Lõike 2 kohaselt võib kriisirolliga abideminereerija arvata Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu vaid juhul, kui see on vältimatult vajalik julgeoleku tagamiseks. See tähendab, et üldjuhul ei või kriisirolliga abideminereerijat sõjaaja üksuse koosseisu arvata. Kriisirolliga abideminereerijate reserv on laiapindse riigikaitse seisukohalt oluline tegur sisejulgeoleku tugevdamiseks. Laiapindne riigikaitse eeldab peale sõjalise riigikaitse ka sisekaitse tugevdamist.

Kuivõrd kriis võib leida aset ka olukorras, kus sõjaline riigikaitse peab keskenduma oma põhitegevusele, on Päästeameti jaoks oluline, et kriisirolliga abideminereerijate reservi saaks vajaduse korral kasutada mistahes kriisiolukorras. Kui kriisiajal oleks võimalik nimetada Päästeameti poolt väljaõpetatud kriisirolliga abideminereerijad Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu, ei saaks nad Päästeametit kriisiajal abistada ning nende väljaõpetamine ja varustamine ei täidaks eesmärki.

Kriisirolliga abidemineerijate eesmärk on tagada Päästeametile demineerimistöök muudest kohustustest vabastatud reserv ja seetõttu nähaksegi eelnõuga ette põhimõte, et üldjuhul kriisirolliga abidemineerijat Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu ei arvata. Kriisirolli märke on näha ka kaitsevägekohustuslaste registris.

Lõikes 2 nähakse samas ette ka erisus. Nimelt on lubatud kriisirolliga abidemineerija arvata Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu, kui see on vältimatult vajalik riigi julgeoleku tagamiseks. Eelnõu koostajad on jätnud sõnastuse, s.o „riigi julgeoleku tagamiseks“, üldiseks, kuivõrd pole mõistlik ega ka võimalik näha sellise erandi kohaldamiseks ette kõiki olukordi. Riigi julgeoleku tagamine tähendab olemuselt nii siseturvalisuse kui ka riigi iseseisvuse ja sõltumatuse tagamist. Riigikogu heakskiidetud julgeolekupoliitika alustes⁴⁶ on sõnastatud Eesti julgeolekupoliitika eesmärk, põhimõtted ja tegevussuunad: „Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ja elanikkonna turvalisus. Eesti viib julgeolekupoliitikat ellu põhiõigusi ja -vabadusi järgides ning põhiseaduslikke väärtusi kaitstes“. Aluste kohaselt käsitatakse Eesti riigikaitset laialt – see koondab sõjalised ja mittesõjalised võimed, tegevused ja ressursid nii avalikust, era- kui ka kolmandast sektorist – ning ka Eesti julgeolekupoliitika põhineb avaral julgeolekukäsitusel, mis hõlmab kõiki julgeolekut mõjutavaid suundumusi ja julgeoleku tagamiseks olulisi valdkondi. Riigi julgeoleku tagamine ei tähenda seega riigi kaitsmist vaid sõjaliste ohtude ja riskide eest, vaid ka väliste poliitiliste, majanduslike ja ühiskondlike ohtude ja riskide ning nende koosmõju eest. Nimetatud erand on vajalik eelkõige selleks, et riik saaks vältimatu vajaduse korral kriisirolliga abidemineerija arvata julgeoleku tagamiseks siiski Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisu, näiteks piloodioskustega isiku. Sõjaaja üksuse koosseisu arvamist tuleb teavitada Päästeameti peadirektorit. See tähendab, et isik peab sel juhul samuti esitama Päästeametile kriisirolli staatuse peatamise avalduse. Põhjendatust saab kinnitada näiteks e-kirjaga asutus, kuhu kriisirolliga abidemineerijat vajatakse.

Lõike 3 kohaselt jätkub kriisirolliga abidemineerija staatus, kui isik vabastatakse riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohalt, tema ameti- või töökohta ei loeta enam riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohaks või ta arvatakse välja Kaitseväge sõjaaja üksuse koosseisust. Isik peab selleks esitama Päästeametile avalduse. Päästeametil on omakorda õigus kontrollida töötamise registri või kaitsevägekohustuslaste registri kaudu, ega isik pole enam riigikaitse töökohustusega ameti- või töökohal või sõjaaja üksuse koosseisus (vt § 42¹ lõige 5).

§ 42⁴. Kriisirolliga abidemineerija töö- või teenistussuhte erisus

(1) Kriisirolliga abidemineerijal on õigus keelduda tööst tööandja juures, kellega ta on sõlminud töölepingu, kui ta kaasatakse kriisiajal Päästeameti tegevusse.

⁴⁶ [Eesti julgeolekupoliitika alused](#).

(2) Avaliku teenistuse ametikohale nimetatud kriisirolliga abideminierija avaliku võimu teostamise õigus peatatakse, kui ta kaasatakse kriisiajal Päästeameti tegevusse.

(3) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud juhtudel esitab töötaja tööandjale tööst keeldumise ja ametnik avaliku võimu teostamise õiguse peatamise avalduse.

(4) Kriisirolliga abideminierijale, kes osaleb kriisiajal Päästeameti tegevuses, võib maksta hüvitist. Hüvitise arvutamise aluseks võetakse Statistikaameti avaldatud viimane keskmine brutokuupalk.

(5) Käesoleva paragrahvi lõikes 4 sätestatud hüvitise saamiseks peab kriisirolliga abideminierija esitama Päästeametile taotluse kümne tööpäeva jooksul Päästeameti tegevuses osalemise lõppemisest arvates. Päästeamet otsustab hüvitise maksmise 14 kalendripäeva jooksul pärast taotluse saamist ja kannab hüvitise taotleja arvelduskontole või keeldub hüvitise maksmisest.

(6) Kui tööandjale tekib käesoleva paragrahvi lõike 1 rakendamise tõttu kahju, eelkõige saamata jäänud tulu, võib ta nõuda riigilt kahju hüvitamist.

Kriisirolliga abideminierijale nähakse võrreldes kohustustega tööandja ees ette erisused, et kriisiajal Päästeametit abistada. See küll koormab tööandjat, ent ei jäta talle kohustust jätkata isikule tasu maksmist, kui ta ei saa teha realselt tööd, kuna osaleb Päästeameti tegevuses. Samas võimaldab see Päästeametil rakendada isikut vajalikul ajal ja asjakohase kestusega. Samuti tagatakse paragrahvis kriisirolliga abideminierijatele võimalus saada saamata jäänud sissetuleku eest riigilt hüvitist.

Lõigete 1 ja 2 kohaselt sätestatakse kriisirolliga abideminierija õigus keelduda tööst, kui ta ei saa täita tööülesandeid, sest osaleb kriisiajal demineerimistööl. Muudatus kehtestatakse nii avaliku teenistuse kui ka erasektori töötajate kohta. Õigus antakse ajaks, mil ametnik või töötaja teeb kriisirolliga abideminierijana demineerimistööd.

Töölepingu seaduse § 19 kohaselt on töötajal õigus keelduda tööst, kui ta

- 1) kasutab puhkust,
- 2) on ajutiselt töövõimetu ravikindlustusseaduse tähenduses,
- 3) esindab seaduses või kollektiivlepingus ettenähtud juhtudel töötajaid,
- 4) osaleb streigis,
- 5) on ajateenistuses või asendusteenistuses või osaleb õppekogunemisel või
- 6) tal on muu töölepingus, kollektiivlepingus või seaduses ettenähtud põhjus.

Avaliku teenistuse seaduse §-s 83 on sätestatud, et ametniku avaliku võimu teostamise õigus peatatakse

- 1) ametniku soovi korral juhul, kui ametisse nimetamise õigusega isik on sellega nõus,
- 2) puhkuse ajaks,
- 3) ajutise töövõimetus ajaks,
- 4) aja- või asendusteenistuses viibimise ajaks,
- 5) õppekogunemise või mobilisatsiooni ajaks,
- 6) distsiplinaarmenetluse ajaks või mõnel muul seaduses sätestatud alusel,

7) arestis või vahi all viibimise ajaks ning

8) muudel juhtudel, kui ametnik on seaduse alusel ajutiselt vabastatud teenistusülesannete täitmisest.

Kuna ametnik ei saa eelnõus kirjeldatud juhtudel teostada avalikku võimu, tuleb PäästeS-i täiendada uue avaliku võimu teostamise õiguse alusega.

Lõikes 3 sätestatakse, et lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul esitab töötaja tööandjale tööst keeldumise ja ametnik avaliku võimu teostamise õiguse peatamise avalduse. Pärast seda, kui Vabariigi Valitsus on teinud otsuse kriisirolliga abidemineerijate kaasamiseks, annab Päästeamet asjaomastele abidemineerijatele sellest teada ja kutsub nad Päästeametit abistama.

Lõike 4 kohaselt võib kriisirolliga abidemineerijale, kes osaleb kriisiajal demineerimistööl, maksta hüvitist. Kui kriisirolliga abidemineerija kaasatakse kriisiajal Päästeameti tegevusse ja ta ei saa samal ajal teha oma põhitööd, ei ole tööandjal kohustust maksta talle ka töötasu. Selleks, et isiku ega tema perekonna sissetulek ei väheneks ajal, mil ta on kaasatud Päästeametit abistama, kehtestatakse PäästeS-s võimalus maksta kriisirolliga abidemineerijale hüvitist. Sellise võimalusega suurendatakse abidemineerijate osalust riigi abistamisel erinevate kriiside ajal, et tagada inimeste turvalisus ja avalik kord. Hüvitist makstakse üksnes sel juhul, kui kriisirolliga abidemineerija kutsutakse kriisiajal Päästeametit abistama ning tema töö- või teenistussuhe tööandjaga peatatakse. Kuna tasu maksmise eeldus on, et kriisirolliga abidemineerija osaleb kriisiajal Päästeameti tegevuses, maksab talle hüvitist Päästeamet. Hüvitise arvutamise aluseks võetakse viimane Statistikaameti avaldatud keskmine brutokuupalk. Kriisirolliga abidemineerijale makstakse Eesti keskmist palka. Statistikaameti andmete kohaselt oli 2022. aasta märtsi keskmine brutokuupalk 1735 eurot.

Lõike 5 kohaselt peab kriisirolliga abidemineerija hüvitise saamiseks esitama Päästeametile taotluse kümne tööpäeva jooksul Päästeameti tegevuses osalemise lõppemisest. Kümme tööpäeva peaks olema piisav aeg, et taotlus esitada. Päästeamet otsustab hüvitise maksmise 14 kalendripäeva jooksul pärast taotluse saamist ja kannab hüvitise taotleja arvelduskontole või keeldub hüvitise maksmisest.

Lõikes 6 sätestatakse tööandja õigus nõuda kahju hüvitamist, kui kriisirolliga abidemineerija keeldub tema juures tööst, et ta saaks osaleda kriisiajal Päästeameti tegevuses. Kahju hüvitamisel tööandjale kohaldub riigivastutuse seadus, st üldised kahju hüvitamise põhimõtted. Tööandja saab kahju hüvitamist nõuda üksnes juhul, kui kahju on põhjuslikus seoses sellega, et töötaja ei ole kriisirolliga abidemineerijana kriisiajal täitnud tööülesandeid. Kui kriisirolliga abidemineerija keeldub kriisiajal ja Vabariigi Valitsuse otsuse alusel tööst oma alalise tööandja juures, on tööandjal õigus nõuda kahju hüvitamist. Kahju peab olema otseses seoses töötaja tööst

keeldumisega. Tööst keeldumise ja kahju tekkimise seost peab tõendama tööandja. Näiteks, kui mööblit tootva väikeettevõtja töötaja keeldub kümne tööpäeva vältel tööst tööandja juures, et lahendada kriisirolliga abideminereerijana kriisi, jääb ettevõtjal seetõttu tootmata mitu diivanit, mis oli plaanitud toota nende kümne tööpäeva jooksul ja millel on juba ka ostjad olemas. Diivanid jäävad tootmata ja ostjate tellimus täitmata ning seega ka mööbliettevõtjal raha saamata. Sellisel juhul on tal õigus pöörduda saamata jäänud tulu hüvitamiseks riigi poole.

§ 43. Vabatahtliku staatusest vabastamine

(1) Vabatahtliku päästja või abideminereerija vabastamise vabatahtliku staatusest otsustab Päästeamet:

- 1) vabatahtliku päästja või abideminereerija algatusel;*
- 2) vabatahtliku päästja või abideminereerija mittevastavuse korral käesoleva seaduse §-s 33 sätestatud tingimustele või §-s 34 nimetatud alustel;*
- 3) vabatahtlikule päästjale või abideminereerijale sobimatu käitumise korral.*

(1¹) Vabatahtlik päästja või abideminereerija vabastatakse vabatahtliku staatusest, kui menetluses tuvastatakse vabatahtliku staatusest vabastamise asjaolu. Menetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seadust.

(2) Käskkiri vabatahtliku päästja vabastamise kohta tehakse teatavaks teatise kättetoimetamisega.

Isik võib vabatahtliku päästja või abideminereerija staatusest loobuda omal algatusel, andes sellest päästeskusele teada. Sellisel juhul arvatakse ta käskkirjaga vabatahtlike päästjate või abideminereerijate nimekirjast välja ning edaspidi teda enam pääste-, ennetus- või demineerimistöösse ei kaasata.

Samuti vabastatakse isik vabatahtliku päästja või abideminereerija staatusest siis, kui ta ei vasta enam kutsesobivuse või füüsilise ettevalmistuse nõuetele või kui esineb päästeseaduse §-s 34 nimetatud alus (piiratud teovõime, alkoholism, sõltuvus narkootikumidest, psüühikahäire, füüsiline puue, mis takistab ülesannete täitmist).

Vabatahtliku päästja või abideminereerija staatuse kõrge maine säilitamiseks sätestab päästeseadus ka võimaluse vabastada vääritult käitunud isikud vabatahtliku päästja või abideminereerija staatusest. Väärituks käitumiseks loetakse näiteks avaliku korra rasket rikkumist või muu süüteo toimepanemist, samuti sobimatut käitumist pääste-, ennetus- või demineerimistööl osalemisel.

Päästekeskus edastab vabatahtliku päästja staatusest vabastamise käskkirja isikule teadmiseks.

7¹. PEATÜKK

VABATAHTLIKU OSALEMINE HÄIREKESKUSE TEGEVUSES

§ 43¹. Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku sotsiaalsed tagatised ja vabatahtlikule hüvitatavad kulud

(1) Kui Häirekeskuse tegevuses osalev vabatahtlik sureb või tema töövõime väheneb vabatahtliku ülesannete täitmisel, maksab riik hüvitist käesoleva seaduse §-s 41 sätestatud alusel ja korras.

(2) Häirekeskus võib hüvitada käesoleva seaduse § 2 lõikes 4¹ nimetatud vabatahtlikule või lõikes 5 nimetatud juriidilisele isikule transpordi-, side- ja muud Häirekeskuse tegevuses osalemisega kaasnevad asjakohased kulud.

Paragrahvi 43¹ eesmärk on tagataks sarnaselt muude siseturvalisuse tagamises osalevate vabatahtlikega ka HÄK-i tegevuses osalevatele vabatahtlikele sotsiaalsed tagatised. Sotsiaalseid tagatise rakendatakse juhul kui vabatahtlik oma ülesannete täitmise käigus hukkub, sureb või väheneb tema töövõime õnnetusjuhtumi või tema vastu toimepandud ründe tagajärjel. HÄK-i tegevuses kriisiinfo teenuse osutamisel osaleva vabatahtliku täidetavad ülesanded hõlmavad eelkõige kriisiinfo telefonile pöördunud isiku küsimustele vastamist ja käitumisjuhiste andmist. Vabatahtlik täidab talle antud ülesandeid üldjuhul HÄK-i ruumides. Seega, arvestades ülesannete iseloomu, ei ole juhtumid, mil HÄK-i tegevuses osalevatele vabatahtlikele on vaja sotsiaalseid tagatise rakendada, väga tõenäolised. Samas ei saa kirjeldatud juhtumeid välistada ja sellistele olukordadele on vaja ette mõelda. Oluline on ka võrdsustada kaasamise tingimused võrreldes nendega, mis kehtivad teiste siseturvalisuse valdkonna vabatahtlike kohta.

Lõige 2 võimaldab HÄK-il planeerida eelarvesse hüvitisi. HÄK-il on õigus kaaluda, milliseid transpordi-, side või muid kulusid kaasatud vabatahtlikele või vabatahtlikke ühendavatele juriidilistele isikutele ta hüvitab. Vajadusel kehtestab HÄK vastavad piirmäärad sisemise korraga.

§ 43². Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku taustakontroll

(1) Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku vastavust käesoleva seaduse § 2 lõikes 4¹ sätestatud nõuetele kontrollib Politsei- ja Piirivalveamet.

(2) Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku kandidaadi sobivuse hindamiseks võib tuvastada isiku isikusamasuse ning töödelda isikuandmeid, sealhulgas eriliiki isikuandmeid, ja koguda järgmisi andmeid:

1) kontaktandmed, elukoha andmed, kodakondsuse ja isikut tõendava dokumendi andmed

ning töökoha andmed;

2) andmed isikule määratud kriminaalkaristuste, viimase viie aasta jooksul väärteo eest määratud karistuste, karistatuse ja karistusest vabastamise ning karistuste täitmisele pööramise kohta;

3) andmed isiku vastu algatatud kriminaalmenetluste, kus ta on tunnistatud kahtlustatavaks või süüdistatavaks, ning nendes asjades tehtud menetlust lõpetava lahendi kohta;

4) andmed isiku seotuse kohta organisatsiooni või liikumisega, mis oma tegevusega eirab avalikku korda või mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatusse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele;

5) andmed isiku välispiiri ületuste ja välisriigis viibimise kohta, et tuvastada isiku viibimine välisriigis, mis on kantud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 19 lõike 3 alusel kehtestatud nimekirja ning mille puhul kehtib sama paragrahvi lõikes 2 nimetatud teatamiskohustus;

6) andmed isiku seotuse kohta välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega.

(3) Politsei- ja Piirivalveametil on käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud andmete õigsuse kontrollimiseks õigus:

1) pöörduda riigi- ja kohaliku omavalitsuse üksuse asutuste, samuti füüsiliste ja juriidiliste isikute poole järelepärimisega kontrollitava isiku isikuandmete kohta;

2) vestelda kontrollitava isiku, samuti tema tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kontrollitava isiku kõlbelised ja teised isikuomadused ning vajaduse korral ja küsitletava isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus;

3) kontrollida isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või eraõigusliku juriidilise isiku andmekogust;

4) saada andmeid karistusregistri arhiivist;

5) töödelda üldsusele suunatud ja avalikust allikast kättesaadavaid isikuandmeid.

(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud asjaolu võib olla Häirekeskusele aluseks keelduda võtmast isikut Häirekeskuse tegevuses osalevaks vabatahtlikuks.

(5) Käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatud keeldumise põhjust ja keeldumise aluseks olevat asjaolu ei avaldata ulatuses, mis võib olla vältimatult vajalik, et tagada:

1) riigi julgeolek;

2) riigikaitse;

3) avalik kord;

4) süütegude tõkestamine, avastamine, menetlemine või karistuse täideviimine;

5) andmesubjekti kaitse või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse.

(6) Taustakontrolliks isiku kohta kogutud andmeid säilitatakse viis aastat taustakontrolli tegemise lõppemisest arvates või pärast vabatahtliku staatusest vabastamist tekkinud õigusliku vaidluse korral kuni õigusliku vaidluse lõppemiseni.

Paragrahviga 43 sätestatakse HÄK-i tegevuses osaleva vabatahtliku taustakontroll. HÄK-i tegevuses kriisiinfotelefoni teenuse osutamisel osalevad vabatahtlikud peavad vastama ATS-is sätestatud avalikku teenistusse võtmise nõuetele. Näiteks

kriisiinfotelefoni lisaoperaatorina tegutsevad vabatahtlikud peavad vastama avalikku teenistusse võtmise nõuetele, kuna nad hakkavad viibima ühes tööruumis hädaabiteateid menetlevate päästekorraldajatega ja võivad kokku puutuda tundliku infoga. Võimalik ligipääs taolisele infole tingib kaasatava vabatahtliku tausta kontrollimise ja seeläbi usaldusväarsuse hindamise vajaduse, mistõttu on talle ettenähtud samad nõuded, mis avalikku teenistusse astuda soovijale.

HÄK-i tegevuses osalevaks vabatahtlikuks kandideerija nõuetele vastavuse kontrollimine vähendab riske, et vabatahtlikuks võetakse isik, kes võib vabatahtliku ülesannete täitmisel panna toime õigusrikkumise või muul viisil kahjustada asutuse ülesannete täitmist või mainet.

Regulatsioon võimaldab kontrollida HÄK-i vabatahtlikuks kandideerija andmeid talle määratud karistuste ja karistatuse, karistusest vabastamise ning karistuste täitmisele pööramise kohta, tema vastu algatatud kriminaalmenetluste, seotuse kohta sellise organisatsiooni või liikumisega, mis oma tegevusega eirab avalikku korda või mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele, välispiiri ületuste ja välisriigis viibimise kohta ja seotuse kohta välisriigi luure- ja julgeolekuteenistusega ka nende teenistuses olemise ajal, kui on põhjendatud kahtlus, et esinevad asjaolud, mis välistaksid isiku vabatahtlikuks võtmise.

HÄK on valitsusasutus, kelle ülesandeid täidavad teatud osas ka vabatahtlikud ning kelle vabatahtlikuks võtmist välistavate asjaolude aluseks võetakse ATS-is sätestatud teenistust välistavad asjaolud. ATS-i järgi on isiku avalikku teenistusse võtmine välistatud, kui isikul ei ole vähemalt keskharidust, tema teovõimet on piiratud, ta ei ole Eesti Vabariigi kodanik või ta ei valda eesti keelt seaduses sätestatud ulatuses. Samuti ei võeta teenistusse isikut, kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest, keda on karistatud tahtliku riigivastase kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest, kellelt on jõustunud kohtuotsusega ära võetud teataval ametikohal töötamise või teataval tegevusalal tegutsemise õigus, kes on vastavat ametikohta vahetult kontrolliva ametnikuga seotud isik või muu seaduses sätestatud teenistusse võtmist välistava asjaolu esinemisel.

Kontrolli käigus tuvastatud andmed võivad olla alus, et keelduda HÄK-i vabatahtlikuks võtmisest, ning kontrolli käigus avaldatud andmeid ei pea avaldama. Tuvastatud andmed võidakse avaldamata jätta põhjusel, et andmete avaldamine võib ohustada avalikku korda, riigi julgeolekut või ka vabatahtlikuks kandideerija õigusi, kui arvestada, mis andmeid on HÄK-i vabatahtlikuks kandideerija kohta vaja kontrollida. Näiteks ei võeta HÄK-i vabatahtlikuks isikut, kes on piiratud teovõimega või kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest.

PPA-l on õigus HÄK-i vabatahtlikuks kandideerija andmete õigsuse kontrollimiseks pöörduda teise ametiasutuse või füüsilise või juriidilise isiku poole, vestelda

kontrollitava isiku, samuti tema tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kontrollitava isiku kõlbelisi ja teisi isikuomadusi ning vajaduse korral ja küsitleva isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus, kontrollida isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või eraõigusliku juriidilise isiku andmekogust, saada andmeid karistusregistri arhiivist, töödelda üldsusele suunatud ja avalikest allikatest kättesaadavaid isikuandmeid. Sarnane regulatsioon on ka PPVS-is.

Lõikes 6 sätestatakse HÄK-i vabatahtlike taustakontrolliks kogutud andmete säilitamise tähtaeg, mis on viis aastat alates taustakontrolli tegemise lõppemisest või vabatahtliku staatusest vabastamisest arvates tekkinud õigusliku vaidluse korral kuni õigusliku vaidluse lõppemiseni. See on sama teistes seadustes taustakontrolliks kogutud andmete säilitamise tähtajaga.

§ 43³. Häirekeskuse tegevuses osaleva vabatahtliku staatusest vabastamine

(1) Häirekeskuse tegevuses osalev vabatahtlik vabastatakse vabatahtliku staatusest, kui ilmneb asjaolu, et ta ei vasta avaliku teenistuse seaduses sätestatud avalikku teenistusse võtmise nõudele.

(2) Häirekeskuse vabatahtliku staatusest vabastamise asjaolude tuvastamisele ja vabatahtliku staatusest vabastamisele kohaldatakse käesoleva seaduse § 43 lõikes 2 sätestatud.

Paragrahvi 43³ kohaselt vabastatakse HÄK-i tegevuses osalev vabatahtlik vabatahtliku staatusest, kui ilmnevad asjaolud, mis välistaksid tema vabatahtlikuks võtmise. HÄK-i tegevuses osalev vabatahtlik peab vastama ATS-is sätestatud avalikku teenistusse võtmise nõuetele. Nende nõuete kohaselt peab HÄK-i tegevuses osalev vabatahtlik olema vähemalt keskharidusega täieliku teovõimega Eesti Vabariigi kodanik, kes valdab eesti keelt seaduses või seaduse alusel sätestatud ulatuses. Tal ei või olla karistatust tahtlikult toimepandud kuriteo eest ega karistust tahtliku riigivastase kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest, samuti ei või tal olla jõustunud kohtuotsusega ära võetud ametikohal töötamise õigust ega muud seaduses sätestatud teenistusse võtmist välistavat asjaolu.

Vabatahtliku staatusest vabastamise asjaolud tuvastatakse menetluses, millele kohaldatakse haldusmenetluse seaduses sätestatud. HÄK-i vabatahtlik vabastatakse vabatahtliku staatusest, kui menetluse käigus tuvastatakse vabatahtliku staatusest vabastamise asjaolud.

8. PEATÜKK

KULUD

§ 44. Asja sundkasutusest tekkinud kulude hüvitamine

(1) Riik hüvitab isikule käesoleva seaduse § 20 alusel asja sundkasutusse võtmisega tekkinud kulud. Ulatusliku või pikaajalise päästetöö või demineerimistöö korral võib riik asja sundkasutusse võtmisega tekkinud kulud hüvitada Vabariigi Valitsuse reservist.

(2) Päästetööl või demineerimistööl asja sundkasutusse võtmisega tekkinud kulude hüvitamise ulatus ja kord kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.

Ulatuslik päästetöö⁴⁷ või demineerimistöö on selline päästesündmuse lahendamine, milles Päästeametil on vaja rakendada päästetööle enam kui 20 vabatahtlikku päästjat või füüsilist isikut või kus päästesündmuse lahendamiseks on vaja kasutusele võtta tehnilisi vahendeid, mis ei kuulu Päästeametile. Pikaajaline päästetöö on üle 24 tunni kestev päästetöö.⁴⁸ Nende mõistete kasutamine on vajalik, et kindlustada ettenägematute kulude hüvitamine. Praktikas võib esineda päästesündmusi, mille tulemuslikuks lahendamiseks on vaja kaasata tavapärast oluliselt enam isikuid või kaasata Päästeametile mittekuuluvat tehnikat.

Päästetöö või demineerimistöö käigus sundkasutusse võetud asja või vara kasutamiseга tekkinud kulud hüvitatakse isikule. Kulud tuleb isikule hüvitada igal juhul, kuna asja sundkasutusse võtmine ei ole seotud isiku vaba tahtega. Asja sundkasutamiseга tekkinud kuludeks loetakse kõik asja kasutamiseга seotud kulud, sealhulgas remondikulud ning vajaduse korral vara kasutamiseга seotud spetsialisti töö (näiteks ekskavaatori või muu eritehnika juhi töötasu). Kui asi sundkasutamise käigus hävib, tuleb omanikule hüvitada vara maksumus. Väiksemad kulud, mis tekivad tavapärase pääste- või demineerimistöö käigus ja mis ei ületa asutuse planeeritud eelarvet, hüvitatakse Päästeameti eelarvest.

Ulatusliku või pikaajalise päästetöö (näiteks metsatulekahju, rabapõleng, naftareostuse korjetöö või muu suuremahuline päästetöö) korral, kui asja sundkasutuseга kaasnevad suured kulud ettenägematus ulatuses, hüvitatakse kulud

⁴⁷ Ivanov, Vadim; Ojala, Tarvi; Marvet, Tarmo 2017. [Päästetöö terminite seletav sõnaraamat](#). Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 69.

⁴⁸ Vabariigi Valitsuse 9. septembri 2010. aasta määrus nr 134 „[Ulatusliku või pikaajalise päästetöö või demineerimistööga seotud kulude hüvitamise ja tasu maksmise ulatus ja kord](#)“ § 2 lõige 2.

Vabariigi Valitsuse reservist. Täpsem asja sundkasutusse võtmisega seotud kulude hüvitamise kord kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.

Kui päästesündmusele on ametiabi või lepingute alusel kaasatud teiste asutuste tehnikat ja muid vahendeid, siis seda ei käsitata asja sundkasutamisenä. Kui selline kaasamine toimub tavapärase pääste- või demineerimistöökäigus ja tekkinud kulud ei ületa asutuse planeeritud eelarvet, hüvitatakse kulud Päästeameti eelarvest. Kui tekkinud kulud on ettenägematult suured ja ületavad planeeritud eelarvet, kaetakse kulud [riigieelarve seaduses](#) ja Vabariigi Valitsuse määruses⁴⁹ sätestatud korra alusel.

§ 45. Ulatusliku või pikaajalise päästetöö ja demineerimistöökä seotud kulude hüvitamine

(1) Ulatuslikul või pikaajalisel päästetöökä või demineerimistöökä osalevale juriidilisele isikule, vabatahtlikule päästjale, abidemineerijale ja § 19 alusel päästetöökä rakendatud füüsilisele isikule tekitatud kulud, välja arvatud saamata jäänud tulu, hüvitatakse Vabariigi Valitsuse reservist.

(2) Ulatusliku või pikaajalise päästetöö või demineerimistöökä seotud kulude hüvitamise korra juriidilisele isikule, vabatahtlikule päästjale, abidemineerijale ja päästetöökä rakendatud füüsilisele isikule kehtestab [Vabariigi Valitsus](#) määrusega.

Ulatusliku või pikaajalise pääste- või demineerimistöökä korral võib riik Vabariigi Valitsuse reservist hüvitada vabatahtliku päästja ja päästetöökä rakendatud füüsilise isiku kulud. Hüvitatavateks kuludeks on peamiselt transpordi-, side- ja muud halduskulud. Kulud hüvitatakse isiku taotluse alusel. Isiku saamata jäänud tulu (näiteks isiku töötasu või juriidilise isiku saamata jäänud tulu) riik ei hüvita.

Tavapärase päästetöökä seotud kulud hüvitamine vabatahtlikule päästjale on reguleeritud päästeseaduse §-s 40, mille kohaselt hüvitab sellised kulud Päästeamet oma eelarvest. Kui ulatusliku ja pikaajalise pääste- või demineerimistöökä kaasnevad ettenägematus ulatuses suured kulud, siis hüvitatakse need Vabariigi Valitsuse reservist. Selliste sündmuste korral on põhilised hüvitatavad kulud kütuse- ja sideteenuste kulud, samuti hävinud tööriiete, voolikute ja muude kahjustada saanud vahendite ja esemetega seotud kulud. Kulude hüvitamise taotlemiseks on vaja isikul esitada taotlus, kus on kirjas, millised kulud tal pääste- või demineerimistöökä tõttu tekkisid.

Täpsem kulude hüvitamise kord kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.

⁴⁹ Vabariigi Valitsuse 16. novembri 1999. aasta määrus nr 346 „[Vabariigi Valitsuse reservist raha eraldamise ja selle kasutamise kord](#)“.

§ 46. Ulatuslikul või pikaajalisel päästetööl ja demineerimistööl osalemise tasu maksmine

(1) Ulatuslikul või pikaajalisel päästetööl või demineerimistööl osalevale vabatahtlikule päästjale, abidemineerijale ja käesoleva seaduse § 19 alusel päästetööle rakendatud füüsilisele isikule makstakse päästetööl või demineerimistööl osaletud aja eest tasu, milleks eraldatakse Päästeametile eelarvevahendid Vabariigi Valitsuse reservist.

(2) Vabatahtlikule päästjale, abidemineerijale ja päästetööle rakendatud füüsilisele isikule ulatuslikul või pikaajalisel päästetööl või demineerimistööl osaletud aja eest tasu maksmise ulatuse ja korra kehtestab [Vabariigi Valitsus](#) määrusega.

Ulatuslikul või pikaajalisel pääste- või demineerimistööl osalemise korral on isikul õigus saada pääste- või demineerimistööl osalemise eest tasu. Sel juhul on võimalik maksta tasu nii vabatahtlikele päästjatele, abidemineerijatele kui ka päästetööle rakendatud füüsilisele isikule. Tasu makstakse pääste- või demineerimistööl osaletud aja eest. Seetõttu on Päästeameti jaoks oluline fikseerida kõigi ulatuslikel ja pikaajalistel pääste- või demineerimistöödel osalenud vabatahtlike ja rakendatud isikute andmed, et oleks selge, kes ja kui kaua töodel osales.

Ulatusliku ja pikaajalise pääste- või demineerimistöö korral on vaja ette näha isikute motivatsioonisüsteem, kuna sellistele sündmustele tuleb pika aja jooksul kaasata suur hulk isikuid. Kui tavapärasel ja lühiajalistel pääste- või demineerimistöödel osalevatele vabatahtlikele päästjatele, abidemineerijatele ja päästetööle rakendatud isikutele tasu ei maksta ning see ei ole ka vajalik, siis pikaajaliste pääste- või demineerimistööde korral tuleb inimesi osalemiseks motiveerida.

Makstava tasu suurus sätestatakse Vabariigi Valitsuse määruses, mis on töötasu alammääraga tunnis (praegu 3,48 eurot). Pääste- või demineerimistööl osalemise aja sisse ei arvestata puhkeajaga. Isikule ei maksta pääste- või demineerimistööl osalemise eest tasu, kui isiku tööandja säilitab talle sel ajal töötasu. Pääste- või demineerimistööl tasu maksmise eeldus on tööandja tõend töötasu saamata jäämise kohta, samuti peab Päästeamet olema fikseerinud isiku pääste- või demineerimistööl osalemise aja. Täpsem tasu maksmise kord pääste- või demineerimistööl osalemise aja eest kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.

Päästetööle rakendatud füüsilise isikuna ei käsitata vabadest vahetustest ületunnitööle suunatud päästeteenistujaid. Kui päästeteenistuse seaduse § 20¹ alusel kaasatakse pikaajalisele ja ulatuslikule päästetööle erakorralise ületunnitöö käigus päästeteenistujad, siis nende ületunnid tuleb samuti tasustada. Kui tegemist on

ettenägematus ulatuses suurte kuludega, siis need kaetakse riigieelarve seaduses ja Vabariigi Valitsuse määruses⁵⁰ sätestatud korra alusel.

§ 47. Toitlustuse ja joogivee kulude hüvitamine

(1) Päästeamet tagab üle nelja tunni kestva päästetöö või demineerimistöö osalejale tasuta toitlustamise ja joogivee.

(2) Ulatusliku või pikaajalise päästetöö või demineerimistöö korral hüvitatakse päästetööl või demineerimistöö osalejale toitlustamise ja joogivee kulud Vabariigi Valitsuse reservist.

(3) Ulatusliku või pikaajalise päästetöö või demineerimistöö korral toitlustamise ja joogivee kulude hüvitamise ulatuse ja korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

Kui pääste- või demineerimistöö kestab üle nelja tunni, siis tagab Päästeamet oma eelarvest kõigile sündmusele kaasatutele, ka politseinikud, kiirabitöötajad ja füüsilised isikud, tasuta toitlustamise koos joogiveega. Tähtis on see, et pääste- ja demineerimistöö osalejatele oleksid sellised võimalused loodud ja seda saab rakendada. Toidu ja vee tagamise eesmärk on taastada tööl osalejate keha energiavarusid ning vältida tekkivat vedelikupuudust.

Kuna päästesündmuse lahendamine on füüsiliselt raske, võib kesta kaua ja päästetöö iseenesest on kiireloomuline, ei ole võimalik inimesi sündmuse ajal kaugele sööma saata. Ebapraktiline on tuua osadele söök kohale ja saata teised mujale sööma, kuigi juhtumipõhiselt võib rakendada ka muid praktilisi ja asjakohaseid lahendusi. Kiireloomuliste sündmuste lahendamise korral on inimesed kaasatud põhjusega ja nende abi on väga vajalik. Seaduse kohaselt saab toitlustuse ja joogivee tagada kõikidele päästetööl või demineerimistöö osalejatele. Sel moel on toitlustamine ja joogivesi tagatud kõigile, kes on sündmuse lahendamisse kaasatud, seega ka sündmusele ja tööle kaasatud vabatahtlikele ja teistele partneritele.

Kui tegemist on ulatuslike või pikaajaliste päästetöödega, siis kasvavad ka kulutused toitlustamisele ja joogiveele ettenägematus ulatuses suureks ning need tuleb hüvitada Vabariigi Valitsuse reservist. Ulatuslike ja pikaajaliste päästetööde korral on Päästeameti jaoks oluline fikseerida toitlustuse ja joogiveega seotud kulud, samuti tuleb arvestada kulude piirmääraga, mis on Vabariigi Valitsuse määrusega ühe isiku päevaseks toitlustamiseks ette nähtud. Täpsem toitlustamise ja joogivee kulude

⁵⁰ Vabariigi Valitsuse 16. novembri 1999. aasta määrus nr 346 „[Vabariigi Valitsuse reservist raha eraldamise ja selle kasutamise kord](#)“.

hüvitamise kord ulatusliku ja pikaajalise päästetöö korral kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.

§ 48. Õnnetusest põhjustatud kahju

Päästesündmuse käigus käesoleva seaduse §-s 21 nimetatud töödega ning korrakaitseseaduse §-des 49, 50 ja 52 nimetatud meetmete kohaldamise käigus juriidilisele või füüsilisele isikule Päästeameti poolt tekitatud kahju loetakse õnnetusest põhjustatud kahjuks.

Kui päästesündmuse käigus on vältimatult vajalik teha lammutustööd, kaevetööd, siseneda ukse või akna lõhkumise teel valdusesse või muud säärast, siis loetakse sellised kahjud õnnetusest tekitatud kahjuks, mida riik ei hüvita. Õnnetuse käigus tekkinud kahju hüvitab kindlustus või jäävad need omaniku kanda.

Mõistet *õnnetusest tekitatud kahju* kasutatakse, kuna kindlustustingimused käsitlevad õnnetusest tekitatud kahju hüvitamist, mitte päästesündmusest tekitatud kahjude hüvitamist.

9. PEATÜKK

RAKENDUSSÄTTED

Rakendussätete kommentaarid keskenduvad sisuliselt olulisemate punktide kirjeldamisele.

§ 49. Vabatahtliku päästja väljaõpe

(1) Käesoleva seaduse § 38 lõikes 3 sätestatud esimese astme õppe läbimise nõue ja § 38 lõikes 6 sätestatud teise astme õppe kestuse nõue ei laiene isikule, kellel on päästeteenistuse seaduse § 13 alusel arvestatud päästeteenistuse staaži vähemalt kolm aastat. Nimetatud isikute teise astme õpe kestab vähemalt kuus tundi.

(2) Käesoleva seaduse § 38 lõikes 6 sätestatud vabatahtliku päästjana tegutsemise kogemuse nõue ei laiene isikule, kes on enne käesoleva seaduse jõustumist vabatahtlikuna osalenud päästealases tegevuses vähemalt ühe aasta.

(3) Kui vabatahtlikuna päästealases tegevuses osalenud isik on enne käesoleva seaduse jõustumist läbinud käesoleva seaduse § 38 lõikes 3 nimetatud õppe, ei kohaldata tema suhtes esimese astme koolituse läbimise nõuet.

(4) Kui vabatahtlikuna päästealases tegevuses osalenud isik on enne käesoleva seaduse jõustumist läbinud käesoleva seaduse § 38 lõikes 6 nimetatud õppe vähemalt 30 tunni ulatuses, kestab tema teise astme õpe vähemalt kuus tundi.

Päästeteenistujad ja endised päästeteenistujad saavad vabatahtlikuks päästjaks lihtsustatud korras, eelduseks on vähemalt kolme aasta pikkune päästeteenistuja staaž. Päästeteenistujatele ei ole otstarbekas teha vabatahtliku päästja esimese astme õpet, mis annab algteadmised päästetööst ja ennetustööst. Seetõttu saab isiku soovi korral päästeteenistuja ja endise päästeteenistuja lugeda automaatselt esimese astme õppe läbinuks. Teise astme õppe pikkuseks on päästeteenistuja ja endise päästeteenistuja puhul vähemalt kuus tundi, õpe keskendub eelkõige vabatahtlike päästjate ülesannete, töökorralduse ja meetmete tutvustamisele, kuna vabatahtliku päästja õigused meetme kohaldamiseks ei ole nii suured kui päästeteenistujatel. Õppe eesmärk on välistada olukord, kus vabatahtlikuna tegutsev endine päästeteenistuja hakkab ületama seadusega ettenähtud vabatahtlike volitusi.

Vabatahtlike jaoks on teise astme õppe alustamise eeldus esimese astme õppe läbimine ja vähemalt üheaastane vabatahtlikuna tegutsemise kogemus. Kogemusena läheb arvesse ka enne 2010. aastat saadud vabatahtlikuna tegutsemise kogemus. Oluline on, et tegutsemise kogemus peab olema tõendatav, see tähendab, et kogemust ei tõendata isiku ütluse põhjal, vaid see peab olema fikseeritud Päästeametis (näiteks on isiku nimi kirjas MTÜ-dega sõlmitavate lepingu lisas).

Vältimaks seda, et päästeseaduse viimase redaktsiooni kohaselt peaks kõik vabatahtlikud päästjad pärast 2010. aastat koolitused uuesti läbima, on päästeseaduses rakendussäte, mille kohaselt arvestatakse vabatahtlike päästjate varem läbitud koolitusi. Kui vabatahtlik on päästekeskuse juures läbinud vähemalt 16 tunni pikkuse koolituse, ei pea ta uuesti esimese astme koolitust läbima. Kui vabatahtlik on päästekeskuse juures läbinud veel vähemalt 30 tunni pikkuse koolituse, kestab tema teise astme koolitus vähemalt 6 tundi. Teise astme kuuetunnine õpe keskendub eelkõige meetmete rakendamise osale, mida enne 2010. aastat vabatahtlikele ei õpetatud.

§ 49¹. Püsiva töövõimetusega isik

Päästetööle kaasatud vabatahtlikul päästjal, kellel on tuvastatud osaline töövõimetus riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel, loetakse käesoleva seaduse §-s 41 sätestatud osalise töövõime tingimus täidetuks. Päästetööle kaasatud vabatahtlikul päästjal, kellel on

tuvastatud täielik töövõimetus riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel, loetakse käesoleva seaduse §-s 41 sätestatud puuduva töövõime tingimus täidetuks.

See on rakendussäte, mis oli vajalik töövõimetuspensioni regulatsiooni üleminekul töövõimetoetuse regulatsioonile [töövõimetoetuse seaduses](#). Kuigi päästeseaduse § 41 reguleerib samamoodi päästeteenistuse seaduse §-ga 14 vabatahtlike päästjate hüvitist hukkamise, surma või töövõimetus korral, on töövõimetus tuvastamise põhimõtete muutmise rakendussättes viidatud [riiklikule pensionikindlustuse seadusele](#), mitte päästeseadusele. Päästeseaduse § 49¹ kohaselt loetakse püsiva töövõimetusega isikutel osalise või puuduva töövõime tingimus täidetuks.

Hüvitise maksimummäär sõltub esmakordse hindamisega tuvastatud töövõime ulatusest. Seetõttu võib tekkida olukordi, kus hüvitise, mille maksimummäär on tehtud kindlaks püsiva töövõimetus alusel, järgmise osa suurus arvutamine ja väljamaksmine võib toimuda ajal, kui isikul on tuvastatud osaline või puuduv töövõime. Samuti võib ka pärast 1. juulit 2015. aastal olla vabatahtlikke päästjaid, kelle suhtes on juba tehtud püsiva töövõimetus otsus ning kes võivad esitada taotluse hüvitise saamiseks. Seetõttu on vajalik rakendussäte, mille kohaselt on neil isikutel osalise või puuduva töövõime tingimus täidetud.

§ 49². Kriisiinfo teenuse osutamine

(1) Häirekeskus on valmis osutama kriisiinfo teenust Siseministeeriumi valitsemisala asutustele alates 2020. aasta 15. juulist.

(2) Häirekeskus on valmis osutama kriisiinfo teenust riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse üksustele alates 2021. aasta 1. jaanuarist.

Päästeseadust on täiendatud rakendussätetega kriisiinfotelefoni teenuse osutamise kohta. Sätete kohaselt hakkas Häirekeskus Siseministeeriumi valitsemisala asutustele kriisiinfotelefoni teenust osutama alates 31. märtsist 2020. aastal ning teistele riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse üksustele 1. jaanuarist 2021. aastal.

§-d 50–63.

[Käesolevast tekstist välja jäetud.]

§ 64. Seaduse jõustumine

(1) Käesolev seadus jõustub 2010. aasta 1. septembril.

(2) Käesoleva seaduse §-d 50 ja 58 jõustuvad üldises korras.

Viimane redaktsioon päästeseadusest jõustus 1. septembril 2010. aastal. Varem kehtinud päästeseadus tunnistati kehtetuks, sellega muutusid automaatselt kehtetuks ka kõik varasema päästeseaduse alusel kehtestatud määrused.